

AZ ÉN
KÖNYVEM

TÁRSADALMI
LEXIKON

ÍRTA
JÁSZ GÉZA

BUDAPEST, 1927
ADORJÁN TESTVÉREK

ÁRA 3 PENGŐ

AZ ÉN KÖNYVEM

TÁRSADALMI LEXIKON

ÍRTA

JÁSZ GÉZA

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA

TARTALMA.

	Oldal		Oldal
Az akarat	7	A festészet és szob-	
Az alárendeltség ...	9	rászat	81
Az alkoholizmus ...		A fiatalság	83
	10	A filozófia	84
Az anyag és az erő	12	A forma.....	86
Az anyaság	15	A földműves	88
A barátság	16	A gazdagság	90
A becsület	17	A gond	91
A bíró.....	18	A gőg	92
A boldogság	19	A gyermek	93
A bölcsesség.....	24	A gyermekmesék ...	
A büntetés.....	25		94
A család és a haza	28	A halál	96
A cím- és rangkör-		A harc és a béke... 99	
ság	31	A hiúság.....	101
A derű.....	32	A hivatalnok .	103
Az egyensúly .	33	Az idegesség.....	105
Az egészség	37	Az igazság.....	106
Az élet:		Az iparos	109
1. a világ élete... 38		Az iskola	110
2. az emberiség		Az irodalom	113
élete.....	41	A játék	114
3. az ember élete	51	A jog	116
Az ember eszmény-		A jótékonyság ..	117
képe	56	A kézimunka	119
Az emberi nagyság	63	A kommunizmus ...	
Az emberi vadállat	66		120
Az életünk feladata		A kormányzat ..	122
	67	A kötelesség	125
Az életpályák .	72	A lélek	126
Az építészet	74	A lelki élet	131
Az erkölcs.....	76	A lelkész	135
Az érték.....	79	A lelkiismeret ..	137
Az érzékiség.....	80	A munka.....~	139

	Oldal		Oldal
A munkás	143	A színészet ...	191
A művészet	150	A szocializmus	192
A nagyravágyás ...	152	A szokás.....	198
A nemzetközi test- vériesség	153	A tanító	199
A nevelés	155	A tavasz	202
A nő és a férfi	156	A tánc	203
A nyár	160	A telhetetlenség ...	204
Az olvasmány	161	A termelés	207
Az orvos	163	A természet	208
Az önuralom	164	A testgyakorlás ...	210
Az önzés	165	A tél	211
Az öregség	168	A törvény	212
Az ösztön	169	A tudomány	214
Azósz	171	A tudomány és a vallás	216
A pástorkodás.....	172	A túlvilág	220
A protekció	173	A turistaság	222
A sejt	174	Az újságírás	224
A spiritizmus .	176	Az uzsora	225
A szabadság	178	Az üzlet	226
A szabadakarat ...	180	A vallás	227
A szenvedés	181	A véderő	232
A szerelem	184	A Világfájdalom ...	234
A szerencse	188	A zene	236
A szeretet	189		

ELŐSZÓ.

Egy könyvet szeretnék az olvasó kezébe adni, amelyben választ talál ama általános társadalmi kérdésekre, melyek minden egyes embert érdekelnek.

Egy könyvet szeretnék a kezébe adni, amely által megösméri a külvilágot és önmagát, mely reámutat az emberi gyarlóságokra és egyúttal az emberi kötelességekre, mely megjelöli az emberi hibák orvoslásának módját.

Egy könyvet szeretnék a kezébe adni, amely vigaszt nyújt szenvedéseire és megnyugvást ad sokat hányatott, örökké elégedetlen, maró kételyekkel küzdő lelkének.

Rendszerem lehetőleg a tiszta igazság kimondása, az összes világi tüneményeknek — így a társadalmiaknak is közös, természeti törvényeken alapuló levezetése és így a legteljesebb világegység kimutatása.

Rendszerem a kölcsönös megértésen és a kölcsönös megsegítésen alapuló testvéri sze-

retet, mely nem ismer háborút, csupán békét, mely nem ismer önzést, csupán önmegtagadást.

Rendszerem a kül- és belvilág közti összhangnak, vagyis a művészetnek megvalósítása szóban és tettben, írásban és képben, otthonban és közszereplésünkben, külsőnkben és lelkületünkben.

Így látom én az igaz megismerése, a jó gyakorlása és a szép teremtése által megjelölve azt az utat, amely a világ, az élet, az emberiség megbecsüléséhez és az igazi boldogsághoz vezet.

Legyen e könyvecske ez útnak jelzője.

1927 március 15.

*

A szerző.

Az akarat.

Nem hiába mondta Schopenhauer, a nagy német gondolkodó, hogy »Gott ist der Wille«, az akarat óriási hatalom, az akarat előtt nincs akadály, az mindenekfelett győzedelmeskedik.

Az akarat a szélnek, a tengernek, a vadul áradó folyónak az erejét megtöri, az akarat az égbenyúló havast épp úgy, mint a Szahara sivatagját vagy Afrika őserdejét legyőzi.

Az akarat igába fogja a természetnek óriási erejét és megfékezi az embernek vadságát.

Az akarat irányítja úgy az egyeseknek, mint a népeknek, sőt az egész emberiségnek sorsát.

De hát mi is tulajdonkép az akarat?

Az akarat az emberi léleknek acélozottsága, amely a maga elé kitűzött célt, a reábízott feladatot rendíthetetlen erővel, vas következetességgel viszi keresztül.

Az akarat a siker biztos záloga.

Hogy mire képes az akarat, azt I. Napoleon élete bizonyította be legfényesebben, aki azt mondta: a »lehetetlen« szót a szótárból törölni kell. Igaza volt, az akarat előtt nincs lehetetlen.

De ha akarunk valamit, igazán kell akarunk, nemcsak úgy ímmel-ámmal, ahogy a legtöbb ember szokta, teljes erővel kell akar-

nunk és semmiféle munkától vagy szenvedéstől nem szabad visszariadnunk, akkor biztosan elérjük azt, amit akarunk.

Az egész életbölcesség az akaraton múlik, erősakarátú emberek a legszegényebb sorsból a leggazdagabbig felküzdötték magukat, a legalacsonyabb társadalmi állásból a legmagasabbig.

A legnehezebb technikai feladatokat játszva legyőzi az akarat — nemcsak, de az emberiség összes szeszélyein és előítéletein is uralkodni képes.

Az akarat megjavítja sorsunkat, az akarat kibékít sorsunkkal, széppé varázsolja előttünk a világot, jóvá az emberiséget.

Az akarat megtanít arra, hogy kell túrni a szenvedést, az akarat örömmé változtatja a fájdalmat.

Az akarat felett nem győzelmeskedik semmi.

Erős, elszánt akarattal, mely semmi előtt meg nem hajlik, mindig elérjük azt, amit magunk elé tűztünk. Erős akarattal legyőzzük a betegséget, egészségesek leszünk, erős akarattal gazdagok leszünk akár lelki, akár testi javakban.

Erős akarattal boldogokká tesszük önmagunkat, családjunkat, hazánkat, sőt az egész emberiséget is.

De elengedhetlen főkelléke az akaratnak a teljes acélozottság, hajthatatlanság s következetesség, a kitűzött célt törhetlen, megingathatlan eréllyel kell keresztülvinni, így a siker biztos.

Az akarat a legértékesebb szellemi kincsünk.

Az alárendeltség.

Az alárendeltséget a természeti őserő oltotta az emberbe, amely a csillagvilágban előforduló centripetal (központ felé törekvő) erőnek felel meg, s éppúgy szükséges az emberre nézve, mint a szabadság.

De nemcsak az emberbe oltotta bele a természeti őserő az alárendeltségi érzést, de az egész szerves világba, növény- és állatvilágba; ez a szervezetség alapfeltételük, amely nélkül azok egy percig sem élhetnének.

Az alárendeltség a társadalmi együttlétnek is mint szervezetnek szükségképeni alapja, amely nélkül a társadalmi szervezetek, a népek, nemzetek nem volnának képesek élni, fennmaradni, de azonnal szétbomlanának, miként szélbomlik a bolygó, ha a centripetal erő benne megszűnik működni.

Ezen alárendeltség természete változik az idők folyamán az egyéniség fejlődése szerint, mert míg eleinte teljes mértékben kifejlődve találjuk a nép egyedeinél, idővel ez az alárendeltség átváltozik egy bizonyos mértékig mellérendeltséggé, amely most már éppoly szigorú követelménye a szervezetségnek, mint volt azelőtt az alárendeltség, sőt a szervezetségnek itt még erősebbnek kell lenni, mert fejlettebb társadalmi lényekkel van dolgunk.

Egyáltalán, röviden mondva, társadalmi szervezet, nép, nemzet nem képzelhető el szervezetség nélkül, az alárendeltségi, majd mellérendeltségi érzésnek és ebből kifolyólag az egyedek szerves elhelyezkedésének meg kell lenni minden népnél és pedig mennél előrehaladottabb a társadalmi egész, annál inkább.

Az alárendeltség alatt a szervilizmust, a mellérendeltség alatt a szocializmust értjük. Amennyire szükséges a kezdetleges, a fejletlen egyéniségű államalakulatoknál a szervilizmus, annyira szükséges az előrehaladt, nagyműveltségű, nagy egyéniségű államoknál a szocializmus.

A modern államok részére a szocializmus éppoly szükséges ragasztószer, mint az ókori államok részére volt a szervilizmus.

Minden mozgalom vagy elmélet, amely az alá- vagy mellérendeltségi érzést megtámadja, amely a társadalmi szervezetet meglazítani igyekszik, ellensége a népnek, ellensége az emberiségnek, mert a szervezet megbontásával elpusztulnak az egyének s elpusztul az azokból álló népegész is, elpusztul az emberiség is.

Ezt jól jegyezzék meg azok a néprétegek, melyek lelkiismeretlen népből ondítók, úgynevezett népvezérek által hamar félre hagyják magukat vezettetni, fel hagyják magukat izgatni a társadalmi rend őrei ellen és azon néprétegek ellen, kikhez legvitálisabb érdekeik fűzik őket, holott csak akkor boldogulhatnak, ha magukat ezen néprétegek alá- vagy mellérendelve, válllvetve munkálják a nemzetnek s saját maguknak javát.

Szigorú szervezet nélkül — ezt sohase tévesszük szem elől — nincs siker, nincs haladás, nincs virágzás, nincs élet.

Az alkoholizmus.

Az embernek alaptermészete a fájdalom és szenvedés, a kín és az elégedetlenség az étellel, önmagával és az emberiséggel szemben.

Az ember sohasem érzi jól magát, legyen

bár gazdag vagy szegény, erős vagy gyenge, egészséges avagy beteg, az örömmek, a boldogságnak az ideje igen rövid, csupán átmeneti, hogy aztán ismét a rosszullét tompultságába essünk.

Az ember testileg-lelkileg örökké fáradtnak érzi magát, fáj neki a lét, az élet, a valóság.

Az ember az életküzdelmek okozta fáradtság s az általános lét fájdalommalól úgy igyekszik menekülni, hogy idegeit elzsibbasztja és érverését fokozza, ezen cél elérésére szolgálnak a zsongító és az izgató szerek, mint a dohány, a tea, a kávé, az ópium, a morfium, a kokain és az alkohol. Ezeknek közvetlen hatása abban nyilvánul, hogy az ember elfelejti fájdalmát, életgondjait, rosszullétét; a fáradtságot élénkség váltja fel, a jólérésnek, örömmek, boldogságnak bizonyos megifjító, felemelő érzéke szállja meg. De ez a hatás csupán rövid ideig tart, azután bekövetkezik a visszaesés az eredeti rosszullétbe és pedig hatványozott mértékben áll be az elernyedés, a bágyadtság s a szenvedés.

De a legtöbb ember él a felsorolt szerekkel, vagy legalább azok egy részével kisebb-nagyobb mennyiségben, hogy ha csak rövid időre is meneküljön a fáradtságtól, a fájdalomtól s átengedje magát zsongító ábrándzásnak, fokozott élésnek.

A felsorolt szerek közül, melyek mindegyikének élvezete bizonyos mértéken felül káros az emberi szervezetre, a legelterjedtebb s legnépszerűbb s épp ezért legveszedelmesebb az alkohol túlságos élvezete, vagyis az iszákosság.

Az iszákosság teljesen aláássa az ember testi és lelki egészségét, erkölcsét és becsületét. Az iszákos ember megszűnik embernek lenni, az állatnál is alacsonyabbrendű lényé süllyed.

Az iszákos ember elveszti ítélő- és munkaképességét.

Legvitálisabb érdeke minden népnek, minden társadalomnak, hogy az iszákosság ellen teljes erővel küzdjön.

Az anyag és az erő.

Két lényeg (substantia) van a világon: anyag és erő, az anyag elhelyezkedik a térben, az erő elhelyezkedik az időben.

Mind a kettő végtelen, az anyag is és az erő is, épp így a tér és az idő is végtelen.

De mi is az a végtelen, ezt mi elképzelni nem tudjuk, mert mi véges lények vagyunk.

Az anyagot még csak el tudom valahogy képzelni, bár azt magát nem is láthatom, de formái útján, melyekben mutatkozik, tudom hogy tért foglal el, hogy súlya van, hogy tapintható stb., az erőről szinte van némi fogalmam a formái útján, látom hogy meleg, hogy mozgást visz véghez; a térről tudom, hogy az maga a világűr, melyben az anyag elfér: az időről tudom, hogy a létezésnek a tartama, melyben az erő működik, tér nélkül nem lehetne anyag, idő nélkül nem lehetne erő. De a végtelent felőgni nem tudom sem a térben, sem az időben, mert véges lény vagyok, mert mindennek, amit ismerek, van eleje s van vége, minden tárgynak, anyagrésznek, minden erő kifejtésnek, minden életnek.

Tehát a végtelenséget semmi formában nem látom és elképzelni nem tudom, de mégis kell, hogy fennálljon, nem ugyan a világ egyes részleteire nézve, de az egész világra nézve úgy térben, mint időben, mert a véges terű és idejű világ még kevésbé képzelhető el, mint a végtelen, t. i. a véges téren túl is kell valaminek lenni, és a véges idő kezdete előtt és utána is történt valami s fog történni valami.

Azért is nyugodjunk meg abban, hogy a tér és az idő végtelensége létezik, de általunk mint véges lények által, soha fel nem fogható, megfeythető nem lesz. Nincs is reá szükségünk, hogy azzal foglalkozzunk, elég nekünk e véges világ, van itt elég tanulmányozni való.

Az anyag sajátságai a tömörülés és a vegyrokonság, melyeknek eredménye az egyneműek elkülönültsége.

Az erő sajátságai a szétszórás és a vegyrokontalanság, amelyeknek eredménye a különeműek közössége.

A világalakító két lényegnek ezen ellentétessége tartja fenn, tartotta fenn s fogja fenntartani a világot örökkön-örökké.

Amit az egyik fölépít, azt a másik lerombolja, s amit a másik lerombolt, azt az egyik felépíti.

Világok, naprendszerek folyton-folyvást alakulnak és széthullanak.

Anyagtömecek anyagalmazokká (köd-felhők), majd bolygókká összetömörülnek, később kihűlnek, mozgóerélyük átalakul helyzeti eréllyé, ezen összetömörült, mozgóerélyüket elvesztett anyagalmazok differenciálódnak s lassanként széthullanak, szétmállásuk alkal-

mával helyzeti erélyük ismét átalakul mozgató eréllyé, felmelegednek a szétkülönült, kihűlt egynemű tömecsek, ismét soknemű közös tömeggé válnak, így megy ez a körforgás örökkön-örökké.

A világananyag ezen átalakulásával kapcsolatban hogyan fejlődik, működik az erő? Az erő munkája, az erő megnyilvánulása gúlaszerű fejlődést mutat fel, az anyagtömecsek tömörülése közben és alatt fokozódik a meleg, az életműködés elér egy maximumot, hol legnagyobb a meleg, az életerő, az élettevékenység, azután visszafejlődik, mind kisebb lesz a meleg és az erőkifejtés, a bolygó kihűl, körforgása megáll, midőn a meleg teljesen elhagyta, a bolygó szétesik, hogy új ködfolt anyaga legyen.

Az anyagnak és az erőnek ezen fejlődési formái ugyanúgy fellelhetők a szerves világban, embervilágban és a társadalmi világban.

Növény, állat, ember tömörül, nő, szaporodik, szervei, részei, tulajdonságai kiválnak, elkülönülnek, az erőnek, az életnyilvánulásnak egy maximumát eléri, aztán visszafejlődik, kihűl, gyöngé, erőtlen lesz, végre megszűnik élni s midőn az erő végleg eltávozott belőle, szétesik és új életnek lesz alapja. De már időközben is, szétválás vagy kiválás útján, a különképzett csirasejtjei útján újjászületéseknek méhe volt, miként a központi bolygó is szétválás és kiválás útján új mellékbolygókat képezett.

Az emberi társulatok is kis társulatokból összetömörülés útján nagy társulatokká, nagy államokká válnak, melyek óriási élettevékenységet fejtenek ki, mint pl. a római birodalom,

kifejlődnek, szétkülönülnek és virágzásuk teljét elérvén, enyészetnek indulnak, életerejük, összetartóerejük lassanként megszűnik, mindinkább szétválnak, más társulatok által meghódíttatnak, végre megöregedvén, életerejüket elvesztvén, szétesnek, más államok által beolvasztatnak, hogy új államoknak csirái legyenek, miként a széthullott bolygók új ködfelhők anyagát szolgáltatják — a római birodalmon épült a mai latin társadalom.

Az anyaság.

A természeti őserő a nőbe az anyaság érzetet oltotta be, s a fajfenntartás érdekében szükséges, hogy a nőtény ne csak egyesüljön a hímmel, de kiolthatlan vágyat érezzen a belőle fakadó rügy, a gyermek iránt.

Minden el nem fajult, el nem torzult, szörnyeteggé nem vált nő kell, hogy hatalmas vágyat érezzen a gyermek iránt, kell hogy legkedvesebb vágya legyen a családi élet keretén belül gyermeket szülni, mennél többet és azokat nagy gonddal és szeretettel felnevelni.

Ez a vágy kell hogy a nő alaptermészetéből folyjék, kell hogy életszükséglete, legszebb, legfontosabb feladataként előálljon.

A gyermek szülése, gondozása, felnevelése, szeretete kell hogy a nő életcélja legyen.

A nő ne keressen érvényesülést a nagyvilágban, a létért való küzdelemben, a testi és szellemi harcban és nagyravágyásban, mindezt engedje át a természet által erre alkotott férfinak, de teljes szívével éljen a családnak, az anyaságnak.

Szerencsétlen az a nő, kiben az anyaság érzése ki nem fejlődött, végromlásába rohan az a nép, az a társadalom, amelynek női epedve nem kívánják a gyermek égi mosolyát, a gyermeksereg alkotta mennyországot, a gyermekkacajtól hangos házitűzhely melegét.

A gyermeket méhében hordó nőt szentként tisztelik még a legvadabb népek is, a kereszténység a Mária-kultusz által a legmagasabb dicsőítésben részesíti az anyát.

Mindenféle természetellenes, elfajult, megtevélyedett kultúrával és álszabadelvűséggel szemben a legerélyesebben és leghatározottabban az anyaság védelmére kell kelnünk.

Úgy templomban, mint az iskolában, úgy szóval, mint írásban oda kell hatnunk, hogy a nő igazi, természetes rendeltetésének visszaadassék és legfőbb feladatát, életcélját, boldogságát a fajfenntartó anyaságban találja meg.

A barátság.

A barátság alatt két embernek érdek nélkül való kötelékét értjük.

De ilyen nincsen a világon, ez teljesen hiú ábránd. Igaz, önzetlen, érdeknélküli barátság a világon nincs, nem is lehet az ember önző alaptermészetéből kifolyólag; ilyen barát, olyan barát, az mind csak olyan mesebeszéd.

Az ember azért közeledik egymáshoz, kedveskedik egymásnak, vonzódást mutat vagy éreztet, hogy embertársa valamely érdekét keresztülvigye, valamely célját szolgálja ma, szolgálta a múltban vagy szolgálni fogja a jövőben.

Úgynevezett barátság köti össze a közös

érendű és érzésű embereket, ahol ez nincs meg, ott barátságról egyáltalán szó sem lehet.

Érendnélküli barátság nem létezik, sokkal önzőbb az ember, minthogy ilyesmire képes volna.

A barátságnak száz és száz fajtája van, de az mind érendközösségen alapszik, ilyenek a testvéri, családi, rokonsági, iskolai, egyleti, városi, nemzeti, vallási, faji, nemzetközi stb. barátságok.

Férfi és nő között még kevésbé lehet barátság, kiknek természetük, életfeladatuk, érendük teljesen elütő, viszont faji érendből a legélesebben egymásra vannak utalva, ezek közt barátság egyáltalán el nem képzelhető, ott mindig — legalább az egyik részről — nemi cél, faji érend játszik szerepet.

Az igaz barátságnak némi halvány formája csak oly egyének közt lehetséges, akik teljesen függetlenek egymástól s annyira műveitek, hogy egymásban csak az embert látják.

A becsület.

A becsület ama emberi tulajdonságok összefoglalatát jelenti, mely tulajdonságoknak társadalmi szempontból becsé van.

A becsület az egyéni magaviseletnek oly minémüségét jelenti, mely kedvez az ember-társaink érdekeinek.

A becsület az erkölcsi szabványok pontos betartása.

A becsület a kötelezettségeink pontos teljesítése.

A becsület mindenki által elérhető köz-kincs, mely egyenlővé teszi az embereket.

A becsület a társadalmi egyén alapja, a becsület jogot ad az egyénnek a társadalmi életre, jogot ad neki a tiszteletre, szeretetre, megbecsülésre, bármely születésű és foglalkozású legyen is az.

Becsület nélkül semmik se vagyunk, még embernek sem nevezhetjük magunkat, visszacsülyedünk az állati létbe.

A becsület teszi az embert emberré, a becsület egyenértékű testvérekké tesz.

A becsület tulajdonkép az a közkincs, ami társadalmi szempontból a leglényegesebb.

Lehet valaki nagy tehetség, de becsület nélkül rongy ember, míg akinek becsülete van, bárkinek önérzettel nyújthatja a kezét.

A becsületet mint legdrágább kincsünket féltő gonddal kell őriznünk, azt megszerezni nehéz, sokszor egy élet kell hozzá, de elveszteni könnyű, egy másodperc alatt azt elveszíthetjük.

Az élet számos hiúsága, pompája s ábrándja közt ez az egyetlen, mely egyre növekvő és boldogító érték gyanánt kísérhet bennünket életünkön át.

A bíró.

Az ember lelki üdvössége a papra, a tanítóra, testi üdvössége az orvosra van bízva, de erkölcsének és gazdaságának őre a bíró.

Az ember önző vadállat, vadállati hajlamainak megfékezésére vallást alapít és törvényeket hoz.

Az Isten parancsainak végrehajtója s ellenőre a pap, az emberalkotta törvényeké a bíró.

Az emberalkotta törvények az Isten paran-

csolataihoz alkalmazkodnak, azoknak tormaiba való öntését az életre való alkalmazásukat s ellenük vétők megbüntetését foglalják magukban.

Mózes tízparancsolata minden kultúr-nép törvénykönyvének alapja, hozzáfűzve azon büntetések, melyek ezen parancsolatok áthágóit sújtják. A társadalom a saját létfeltétele érdekében hozta e törvényt és alkalmazta az azokkal kapcsolatos büntetési módokat, melyeknek célja a társadalmat alkotó egyének erkölcsének és gazdaságának védelme.

A bíró tisztje a törvények betartása felett örködni, illetve az azok ellen vétők felett ítélni. Mint ilyen keli hogy a bíró jól ismerje a törvényeket, de nemcsak azok betűit, de azok szellemét is, és a törvények szelleménél fogva állapítsa meg a tényállást és hozzon ítéletet, pártatlanul, a legnagyobb objektivitás mellett.

A bíró szeme előtt mindenkor világosan lebegjen a cél, amit a törvényhozás kitűzött, ezen célt, ezen feladatot kell előmozdítani, védenie, ezen védelem érdekében kell a törvény ellen vétőket sújtani.

Az igazságos, pártatlan, minden érdeknélküli, a törvények szellemét jói intéző bíróság nagy kincse a társadalomnak s kell hogy annak részéről a legnagyobb becsben és tiszteletben részesíttessék.

A boldogság.

Mi a boldogság? Hányan vetik fel ezt a kérdést, s nem kapnak reá feleletet, hányan keresik a boldogságot s nem találják meg, hányan futnak utána s nem érik el azt.

Hát oly nehéz azt megismerni, megtalálni, elérni?

Sokan azt hiszik a boldogság a gazdagság, a boldogság a jó evés-ivás, az érzéki élvezetek kimerítése, vagy az előkelő származás, a nagy állás, a nagy hatalom; sokan azt hiszik, boldogság a szellemi kiválóság vagy testi erő és szépség, mások azt hiszik, boldogság polgártársaink szeretete és tisztelete, boldogság a népszerűség.

Ezek mind lehetnek a boldogság forrásai, de nagyon csalódnék bárki is, aki ezek bármelyikét is a boldogság alapjául, teljes biztositékául tekintené. A látszat csal.

A szegény ember, ha lát maga mellett egy fényes fogatot vagy autót elrobogni, azt mondja a bennülőkre: ime ezek boldogok, a munkás, ha betekint egy szép kastély vagy uradalom kapuján, azt mondja, micsoda boldog ember lehet ennek tulajdonosa. Ha olvasunk egy uralkodó, gróf, miniszter, kiváló sportsmann, vagy művész életéről, ha hallgatunk egy körülrajongott népszónokot stb. irigykedve kiáltjuk fel, mily boldog is lehet emez vagy amaz, nincs baja, gondja, csupa gyönyörűség az élete. Pedig a legtöbbször nem így van, a látszat csal.

Kiki a maga baját ismeri, a másét nem érzi.

A gazdag embernek is van gondja, baja s az autón ülő bankár, vagy a kastélyban lakó gróf bizonyára akárhányszor cserélné a szegény, munkással vagy hivatalnokokkal.

És vájjon mit mond az a sokat irigyelt államférfi, az a nagy művész vagy népszerű pártvezér, kérdezzük csak meg, a legtöbb azt

felelné: idegeim összeroncsolvák, örömet-cseretnék azokkal a senkikkel s semmikkel, akik jámbor állat módjára nyugodtan élhetnek. Mindenesetre sokkal csendesebb s boldogabb azoknak a névtelen földművelőknek, iparosoknak vagy kereskedőknek élete, mondják ők, kik ha becsukták a boltot, letették a kalapácsot, hazahajtották a takarmányos szekeret, nyugodtan hajthatják fejüket pihenésre, mint azoknak a társadalmi kiválóságoknak, kiknek nevétől hangos a világ, de kiknek sem éjjelük, sem nappaluk nincsen.

Talán boldogság a gazdagság? Óriási tévedés. Mert csak addig értékes valamely jav, amíg nem képezi birtokunkat, de mihelyt birtokba vesszük, elveszti értékét; sőt mindég többre vágyóvá tesz. A gazdagság tehát nem elégíthet ki, nem lehet a boldogság alapja, csupán újabb elégedetlenség forrása; mennél többet bír valaki, annál többet kíván, a gazdagság tehát nem boldogság, de az elégedetlenségnek, a többre vágyásnak — eltikkasztó, folyton szomjat keltő parazsa.

És így vagyunk a szellemi javakkal is.

Így a társadalmi állással, az sohasem elégít ki, minél nagyobb polcra hágunk, annál magasabbra vágyunk, végül már Istent szeretnők leszedni az égről s magunk ülni helyére, hogy mi uraljuk a világot; ez az igazi emberi vonás, ezért társadalmi állás vagy előkelőség nem elégíthet ki, s nem lehet a boldogság alapja.

És a szellemi kiválóságok, hogy vagyunk ezekkel, volt e valaha egy művész, egy író, festő, zeneköltő, boldog? Nem, soha. Még nem volt a világon oly művész, oly költő, szobrász

vagy építész, ki boldog lett volna, sőt mennél nagyobb volt a tehetsége, annál boldogtalanabbnak érezte magát, mert a telhetetlen ember a saját szellemi kincsével sincs megelégedve, s mennél többel bír abból, annál olthatatlanabb szomjat érez újabb nagyobb szellemi kincsek megszerzésére avagy teremtésére; egy Byron, egy Petőfi, Dante, egy Heine, egy Michel Angelo, Munkácsy vagy Beethoven, a legboldogtalanabb emberek voltak.

Az igazi boldogságot nem a napsütötte magas hegyek fényes ormán kell keresnünk, de az elrejtett kis völgyek homályos ölén.

Állandó, igaz boldogság csak lent található a szerény igényű, kevés vagyonú és hatalmú, kistehetségű emberek közt, kiket szárnyuk nem ragad a felső régiókba, kik nem repülnek merész sasként a nap felé, de katicabogár módjára elrejtőznek a völgyfenék zöld fűvében.

Mégis, ha kérditek mik alapkellékei a boldogságnak, megmondjuk, ezek a következők:

a jó egészség, a mindennapi kenyér, a munka és a becsület.

Akinek ez a négy megvan és ez mindenkinek meglehet, az általában véve boldog lehet, bár ehhez még hozzá kell tenni, ha családjának és hazájának ügyei is rendben vannak.

Minden embernek arra kell törekedni, hogy e négy kellék birtokába jusson, itt meg kell jegyeznünk, hogy mindennapi kenyér alatt csupán annyi keresetet értünk, amely a szükségletek kielégítésére éppen elegendő. A becsület alatt pedig azt értjük, ha valaki családjával, hazájával s embertársaival szemben kötelezettségeinek eleget tesz.

Az ilyen ember elérheti a boldogságot s

betöltheti méltán életcélját t. i. szükségleteinek arányos kielégítését.

Minden ami ezen felül van, minden vágy, kívánság, törekvés az egyéniségből kifolyó lehet, de nem tartozik okvetlen a boldogsághoz, nem tartozik az életfeladathoz. Ezek oly többletek, melyeket a természeti őserő az egyénbe beleolthat, esetleg az emberiség vagy az illető egyén nagy gyönyörűségére szolgálnak, de nem alapfeltétele a boldogságnak.

Nem hagyhatjuk azonban említés nélkül, hogy van egy vágy, amit a természet sok emberbe beleoltott s ami ha nem is ad boldogságot, de végtelen gyönyörűséggel tölti el az embert, *ez a teremtés vágya.*

A természeti erő, mely folyton teremt, legnemesebb földi lényébe, az emberbe is beleoltotta a teremtési vágyat. Az ember utánozni, újra teremteni vágyódik a természetet, ami környezi, újjá akarja azt teremteni a saját egyénisége szerint, tehát a kültermészetbe beleadja az énjét is, ez az ember egyéni világfelfogása, ez az ember és a világ összhangja.

Nincs nagyobb gyönyörűség az emberre nézve, mint visszaadni ezt az összhangot, vagyis a szépet, azaz műremeket alkotni, melybe beleviszi saját lelkét s a világ képét; ezt teszi a festő, az író, a költő, a szobrász, a zenész, az építész stb.

Hasonló gyönyörűség az is, midőn az ember nem utánozza ugyan a természetet, megteremtve újra lelki világán át, de kutatja, megismeri az igazat, a világ szervezetét s felépítését, és ezt rendszerbe foglalva bemutatja, ez a tudás munkája és végül ami mindezeknél is nagyobb gyönyörűség, *ez a jó gyakorlása.*

A jó gyakorlásában, a szeretetben találkoznak a boldogság és a gyönyörűség, az általános mindenki által elérhető boldogság s az egyéni kiválóságra alapított gyönyörűség. A jóság, a szeretet is kiváló egyéni tulajdonság, de olyasmi ami mindenki által gyakorolható, míg művész, író, tudós, technikus stb. akárki nem lehet.

Szeretni mindenki tud, s ezáltal mindenki részese lehet a legnagyobb boldogságnak, mert ezt nyújtja a jó gyakorlása, amelyből ellentétben a többi javakkal, minél több van, annál boldogabb, annál elégedettebb lesz az ember és igazán érzi a vagyonosodást, mert hatványozódva kapja vissza nemcsak, de a jó gyakorlása megadja lelki életének azt a harmóniát, fenséges nyugalmat, megadja azt a feltétlen önmegelégedést, mely az igazi boldogság alapja.

Tehát ha boldogok akarunk lenni:
 vigyázzunk jól egészségünkre!
 szerezzük meg a mindennapi kenyerünket !
 munkálkodjunk szorgalmasan !
 tegyük meg kötelességünket családunk
 a hazánk és az emberiség iránt,
 végül igyekezzünk az igazat megismerni, a szépet megteremteni, mindenekfelett pedig gyakoroljunk mennél több jót.

A bölcsesség.

Mi a bölcsesség? Egészen elütő attól, amit sokan hisznek, a bölcsesség nem világrendszernek felépítése, nem a lét s nem lét titkainak megfejtése, nem a mindenségnek tudása, ez mind a tudomány világába tar-

tozik, — a bölcsesség a helyes életfelfogás és a helyes élet.

Aki helyesen él és helyesen ítéli meg a világot, az mind bölcs. De hát mi az a helyes életfelfogás, mi az a helyes élés, — a következő 10 pontba foglalható össze:

1. Szükségleteink arányos kielégítése.
2. Kötelességeink pontos teljesítése.
3. Szenvedélyeink felett való uralkodás és indulataink kitörésének elfojtása.
4. Mérséklet, megelégedés és megnyugvás.
5. Derült életfelfogás s ennek terjesztése.
6. A természet megismerése és megbecsülése.
7. Embertársaink jogainak elismerése.
8. Az emberek tisztelete, az állat- s növényvilág szeretete.
9. A szép megtestesítése alkotásaink és életünk által.
10. A jótékonyság gyakorlása.

Aki életében ezen tízparancsolatnak él, az bölcs ember.

A büntetés.

A társulatnak, illetve az államnak gondoskodnia kell arról, hogy az általa hozott törvényeket az őt alkotó egyedek és egyesületek betartsák és amennyiben ehhez érzékük nem volna, erre kényszerítessenek, e célból megállapítja a társulat a törvényt nem tisztelő, a törvényt be nem tartó egyedei részére a büntetéseket.

Ezen büntetések alatt értendők: bizonyos illetékek megfizetése, bizonyos jogok megvonása, az egyén szabad mozgásának bizonyos

időre való korlátozása, esetleg az egyén személyi jogának teljes megsemmisítése, halála, — az utóbbi bizonyára csakis a végső esetben alkalmazható, akkor szolgáljon mentségül a »suprema lex est salus rei publicae«.

Hogy szabad-e embert halálra ítélni, hogy szabad-e életét valakinek elvenni, amelyet a természet teremtett, hogy lehet-e szabadakaratról beszélni a bűnt elkövető egyénnél, e kérdések felől már könyvtárakat írtak tele, és évezredek óta vitatkoznak a jogtudósok.

Mi azt tartjuk, hogy a büntény nem csupán abból a szempontból ítélandó meg, hogy az illető, aki elkövette, milyen lelki állapotban követte el azt, mert hiszen csak a törvényt nem ismerő vagy a nem helyesen és nem józanul gondolkodó egyén követhet el bűnt, de a büntény megítélésénél és a büntetés megállapításánál a társulati egész érdeke tartandó szem előtt.

A társulat védelme szempontjából kell a törvénszegőt megbüntetni, és pedig oly szigorúan, hogy az ő esete elrettentő például szolgáljon a többiekre nézve.

Nem szabad az álhumanizmus veszedelmes tanaitól magunkat befolyásoltatni, midőn a társulat életérdeke ellen vétkeztek, de a legszigorúbb büntetést kell elriasztásul alkalmazni.

Ha az egyén jogai ellen irányult a büntetés, akkor szelídebb mérték alkalmazható s itt eltekinthetünk a halálbüntetéstől, vagy a szemet szemért való elavult barbár intézménytől, de igenis az ilyen közveszélyes embertől meg kell védeni a társulat egyedeit, s az illetőtől, annak elzárása által meg kell

óvni a társulatot mindaddig, míg alapos meg-
j avulásáról bizonyosságot nem tett.

S íme itt néhány szót kell szólni a börtönökről. A bebörtönözésnek első és fő feladata, hogy a társadalmat oly egyénektől megvédje, akik a többi egyén személyi vagy tulajdonjoga ellen vétének. De nem lehet feladata a börtönnek: a bűnösök gyötrése és kínzása, nem lehet feladata, hogy bosszúból vagy megtorlásként nagy szenvedéseknek és nélkülözéseknek vesse alá a bűnösöket, ez elavult, barbár, középkori felfogás, mely nem méltó az emberiség mai kultúrszemlééhez.

A börtön azonban kell, hogy iskola legyen, iskolája a munkának és a jó erkölcsnek.

A meghibbant gonosztevőt, a ferdén nevelt bűnöst jó útra téríteni csak szelídséggel és jósággal lehet, a szenvedéssel összekötött, szívtelen és szigorú bánásmód csak dacját növeli a bűnösnek, és gonosz hajlamán bizonyára nem fog javítani és ha az a börtönből kikerül, bűnös üzelmeit újra folytatni fogja.

A börtön lakóját jósággal kell a jó erkölcs számára megnyerni. A börtön lakójával meg kell kedveltetni a munkát. A legtöbb bűnnek, rossz gondolatnak melegágya a tétlenség, aki munkával el van foglalva, az nem lehet léha, az nem lehet annyira elégedetlen sorsával, mint az el nem foglalt ember, és nem kívánja meg annyira a másét, mint a dologtalan ember.

A börtön kell, hogy a bűnösből munkakedvelő embert neveljen. A börtön tehát kettős feladatot teljesítsen, nevelje az embert a munkára és a jó erkölcsre, és mint ilyent adja vissza a bűnöst újra az emberi társadalomnak.

A börtönlakókra nagy gondot kell fordítani, úgy testi mint lelki egészségükre, mert minden megjavított ép és egészséges börtönlakó nyeresége lesz a társadalomnak.

A család és a haza.

A család és a haza szent fogalmak, szeretetünknek és önfeláldozásunknak legközelebbi körei, mély imádatunknak, határtalan tiszteletünknek és teljes alárendeltségünknek magasztos tárgyai.

A család és a haza azon keretek, azon emberi szerves közületek, melyekben és melyek által az egyén él, él pedig nemcsak egy ember életén át, de századokon, évezredekken keresztül.

Az egyén nem egy külön láncszem, de a korábbi nemzedékek láncolatának szervesen összefüggő része és így ő a családnak és hazának nemcsak jelenét, de a múltját is képviseli. Ő átérzi a család és a haza egész történetét, kell hogy átérezze ezen szervezetek szentségét, az ő vérében kell hogy benne legyen elődeinek gondolkozása, a családjáért és hazájáért való korlátlan áldozatkészsége.

Kell hogy az egyén a családját s hazáját mint saját Istenét imádjja, melyekért életét bármikor örömet feláldozza.

Csakis ilyen gondolkozás és érzés mellett élhet és virulhat egy nemzet s lehetnek boldogok annak polgárai.

Ahol meglazultak a családi erkölcsök, ahol a szülők iránti engedelmség, a házastárs iránti tisztelet s a gyermekek iránti önfeláldozás nem teljes, ahol a haza szeretete nem

a legszentebb érzelem, ott a nemzet veszve van, nem él, nem virul, csak ideig-óráig tengődik, míg szét nem hull.

Legfőbb érdeke, legszentebb kötelessége minden egyénnek, hogy a család és a haza fanatikus tiszteletét és szeretetét népe minden rétegébe, minden egyén lelkébe beégesse, magasan lobogó lánggá szítsa, mert különben az a nép elpusztul.

Ezt kell cselekedni a templomokban, iskolákban és minden társadalmi összejövetelen, mert sajnos e téren nagy bajok, nagy hiányok vannak.

Az újabbkori tanok, melyek nem az igazi, de a hamis szabadságot hirdetik, teljesen aláásták a családfenntartó erkölcsöket és a világpolgári felfogás, melyre még fejletlen a mai társadalom, sokhelyütt lerombolta a hazaszeretet szent érzését.

Ezen romboló hatásoknak köszönhető nem egy nép vagy társadalom sínylődését vagy pusztulását, így legutóbb a dicső múltú magyar nemzet is.

Ütött az utolsó óra, hogy ezt a modern európai betegséget kiirtsuk az európai társadalom testéből s a családi életnek és a hazának rajongó szeretetét beoltsuk ismét a nép összes rétegeibe, különösen a gyárimunkás és a földműves-osztály kebelébe.

Óriási itt a feladat, de tekintse ki-ki élete szent céljául, hogy azt mennél eredményesebben keresztülvigye — s nem élt hiába.

Fel kell rázni a parasztot fásult önzéséből, a munkást cinikus világpolgáriasságából, fel kell világosítani őket azon szoros kötelekekről, melyek őket azon szent földhöz kötik,

hol apáik éltek és csontjaik porladoznak. De csak úgy élhetnek ott jól és boldogan, ha szeretik a családi életet s mennél több gyermeket, ha szent érzelemmel ragaszkodnak az anyaföldhöz, melyen születtek s ahol majd megpihennek, csak úgy élhetnek jól és boldogul, ha családjuk és hazájuk ereje, hatalma, virulása mindenkor a legnagyobb önmegtagadásra és áldozatra bírja őket. Csak így állhat fenn s lehet boldog egy nemzet.

Kívánatos lenne, hogy a család- és a hazaszeretetet a templomokban is jobban kultiválnák.

Ti lelkipásztorok, bármely egyházhoz is tartoztok, fessétek élénk színekkel a családi élet boldogságát, a gyermekmosolyt, amiből mennyország sugárzik felénk, a hitvesi szeretet gránátszikláját, melyen állva, szembeszállhatunk az élet viharaival, az anyai szeretetet, mely jéghegyeket olvaszt, a földet kiemeli a sarkaiból s még a síron túl is kísér és oltalmaz utolsó lehelletünkig. Ezeknek képét fessétek, ezeknek a birtoklását állítsátok oda az emberi vágyak tetejére.

Azután pedig vezessétek a hívők seregét el a bölcsőtől, ki a ház küszöbén túl a haza magasztos oltárához, a történelem évezredes dicső ítélőszéke elé, s mutassatok reá ama millió s millió hős életére, kik hazájuknak éltek, érte szenvedtek és vértanúi halált haltak. Fessétek le az ő halálmegvető lelkesedésüket, hogy forró, kielégíthetetlen vágy ragadja el mindnyájukat, teljes szívvel s lélekkel annak a drága szent földnek élni, dolgozni, ha kell, érte meghalni, melyet dicső apáitok vére öntözött.

Ezeket prédikáljátok a népnek s rázzátok

fel abból a rettentő bűnből, mibe estek, midőn követik az egyke-rendszert, midőn szabad-szerelemnek élnek, midőn nem tisztelik az édesanyát, s bekötött szemmel — nem akarva látni a Szent Haza halálhörgését, hamis világ-polgári eszméknek élnek és az érzéki élet, a rideg haszonlesés aranyborja rabszolgáivá süllyednek.

Ezeket rázzátok fel nagy eltévelyedésükből, mély süllyedésükből, hogy legszentebb eszményképük legyen a család és a haza, legszentebb vágyuk legyen a családot és a hazát szolgálni.

Távol keleten van egy hatalmasan fejlődő nép, a japán, ez Istenként imádja a családot és a hazát, vallása a család és a hazaszeretet. Legyen a miénk is az!

A cím- és rangkórság.

Régi téma, öreg téma, de rozsdá nem fog rajta; ma is fényes, ragyogóbb mint volt valaha.

Régi betegség, nagy betegség, kiírtsam-e ? Előveszem műtökésemet és mérlegelem: kivágjam-e a gennyes daganatot vagy nem. Súlyos az eset, félttem orvosi tekintélyemet. Hátha nem sikerül a műtét?... akkor vége van az én becsületemnek, még engem köveznek meg az emberek. És ha meghagyom ?... Eh mit, hadd éljenek szegények!

Leteszem orvosi műszeremet, — határozott jólérzés fog el — no megkegyelmeztem nekik, életben hagytam őket, mily boldogok szegények. Hiszen egyebük sem volt, mint a cím és a rang, ha most ezeket is elvettem volna tőlük, mi lett volna belőlük.

Mint a ruhanélküli meztelen koldusok, téli időben, megfagytak volna, vagy mint a szaharai számum közepette szomjazó beduin, megtikkadtak volna a perzselő forrásától.

Éljetek nyomorult kétlábú férgek és takarjátok be lelketeknek végtelen ürességét a címnek és rangnak zsibvásári rongyaival, éljetek tovább s elégítsétek ki sivár szomj úságtokat nem a léleknemesítő tudással, nem a szívnesmesítő szeretettel, de a léha, pöffeszkező, rang és cím fitogtatással.

S elvonul előttem sok címeres, rangos úr, s meghajolva köszönik meg, hogy zsibvásári rongyaikat nekik meghagytam.

És ez a látvány megzavarja elmémet, megbánom, hogy eltettem sebészeti műszereimet, s élve hagytam a gennyes daganatot, nem a beteg részért, de a test többi egészséges részeért, melyet ez a daganat megmételvez.

A derű.

Az ember a szenvedésre és a fájdalomra született, de természete a derűt is igényli, miként a virág a napsugárt.

A derű fűszerezi életünket.

A derű többnyire ott és akkor jelenik meg, ahol és amikor nem székel a gond és a fájdalom.

Szükséges, hogy önmagunk s embertársaink érdekében erőltessük a derűt.

Kell hogy az ember az ő fájdalma, szenvedése, gondjai felett uralkodjék és derűt öltöson magára; ez a derű elviselhetővé fogja tenni neki az életet, de igen jó hatással lesz embertársaira is.

A derű nagy emberi bölcsesség.

A derű kell hogy karöltve járjon a testvéri szeretettel, tehát a derű az emberiség nagyjóltevője is.

Ültessük a derűt állandóan lelkünkbe, ültessük bele szomszédaink, barátaink, embertársaink lelkébe és meg fog szűnni a szegénység, a boldogtalanság, a szenvedés, mert a derű gyógyítja a sebeket, gazdaggá teszi a szegényt, egészségessé a beteget.

A derű megszerzéséhez nem kellene izgató szerek, alkohol vagy egyéb efféle, a derűhöz csak az kell, hogy megismerjük a világ millió szépségét, hogy megszeressük az embereket; ha e kettőt követjük, derű fog költözni lelkünkbe.

A derű az igazi bölcsesség. A derűs ember nem keresi a csúnyát, a rosszat, de a szépet és a jót; nem mutatja a fájalmát, szenvedését, de mindent az öröm és a vigasság fénylő fátyolával von be. Az ilyen ember a környezetének, a társadalomnak melyben él, jótévője lesz.

A derű az emberiség legnagyobb jótévője.

Az egyensúly.

A világnak, az életnek legfontosabb keléke az egyensúly.

A világ — az élet — egész egyensúly nélkül el sem képzelhetők, mert hiszen lételüknek ez az alapfeltétele.

A világ s az élet egyes részei elveszthetik egyensúlyukat, de abban a percben meg is szűnnek mint olyanok létezni.

Az egyensúlyt mindenkor s mindenhol két ellenhatás tartja fenn.

ilyen ellenhatások:

I. Az anyag tömörülési vágya, az erő szétszórâsi törekvése, ez a két ellenhatás tartja fenn a világot és az életet.

II. A központtörekvő és a központfutó erő, ez a két ellenhatás tartja fenn s szabályozza az égitestek mozgását életét és fejlődését.

III. Harc a létért és a szerelem, ez a két ellenhatás tartja fenn és szabályozza a szerves világ életét és fejlődését.

IV. Önzés és szeretet, a gonosz és jó, ördög és Isten ezek az ellenhatások, melyek az emberi társadalom egyensúlyát fenntartják, életét s fejlődését szabályozzák.

De nemcsak ezen főhatások érvényesülnek, de életünket két ellentétes hatóerő igazgatja, ilyenek pl. alárendeltség és szabadságérzet, lelkiismeretesség és gondtalanság, szorgalom és hanyagság, eszményiség és valóság, képzelődés és józanság stb.

A monizmus világegységelmélete ugyan sziklaszilárdan fennáll annyiban, hogy a világ minden része egy ugyanazon törvény szerint él és fejlődik, de ezen életet és fejlődést soha egy, de mindig két ellentétes erő vagy hatás tételezheti fel csupán.

És így kell ennek lenni, hogy a világ s annak részei fennállhassanak.

Ha csak a tömörülési vágy működne a világon (az anyag tulajdonsága), akkor már réges-rég minden egy acélkemény, hideg, élettelen tömbbé olvadt volna össze s már rég kihalt volna minden élet, ha pedig csak az erő szétszóró hatása érvényesülne, olyan örületes meleg és ritkaság lenne, mely ismét kizárná az életet.

Ha csak a központtörekvő erő érvényesülne, egy naprendszer bolygói mind a napba esnének s elégnének, ha csak a centripetal erő érvényesülne, az összes bolygók megfutnának a központi naptól és megfagynának.

Ha csak szerelem volna, a szerves világ úgy elszaporodna, hogy lehetetlen volna élete fennmaradása, ha csak életharc lenne, szinte teljesen kiveszne.

A túlságos önzés, éppúgy megöli a nemzeteket, mint a túlságos liberalizmus, a sovén fel fogás hiánya.

Önzés és szeretet együtt kell, hogy minden embert vezessen s akkor megtalálja életének egyensúlyát.

Önzés alatt értjük a törekvést, az érvényesülést, szeretet alatt mások jogainak tiszteletbentartását.

A világ egyes részeiben a két ellenhatás, a világfejlődés, a világ hülése folyamán változik, egyik a másik rovására megnő, de ennek megfelelően új egyensúlyi helyzet alakul ki.

Így pl. a bolygóvilágban, a mellékbolygók központfutó ereje megnő, a központi bolygó központvonzó ereje meggyengül. Ez a hülés következménye, a mellékbolygó a megszilárdulás folytán nagyobb helyzeti erélyt kap, központfutó ereje megnő, ami abban nyilvánul, hogy mind tágasabb körben mozog a központi bolygó körül, végül részleteiben vagy egészen elhagyja a külön naprendszert s beolvad a nagy csillagvilágba, egészen új, egészen idegen egyensúlyi helyzetbe kerül.

Ugyanezt találjuk az emberi társadalomnál is, az emberiségnél is hovatovább — bár

igen lassan — szelídül, gyöngül a központ-törekvő erő, az *önzés*, mint a hűlő naprendszernél, s mindinkább erősödik a szeretet, a humanizmus, a gonosszal szemben a jó. Az emberiség, az ember ezáltal újabb egyensúlyi helyzetbe jön, megnagyobbodik a központi pályája, szabadabb lesz, önállóbb lesz, felvilágosodottabb, elveti a lokálpatriotizmust, felfogása nemesebb, testvériesebb lesz, nem gyűlöli a fajt, egymást testvérként tekint, ehhez módosul egész gondolatvilága, mint a megszilárduló bolygó, végül talán egészen el fogja hagyni a fajt, hogy beleolvadjon az emberiség nagy családjába a közös testvériségbe.

Az egyensúlyban levő test vagy testek *haladását* illetőleg: miután az egyensúly mindig két ellentétes hatásnak a következménye, az egyensúlyban levő test, illetve az egyensúlyi alany haladása nem egyenes vonal, *de mindig rezgő vonal*.

A fizika ugyanis arra tanít, hogy az egyensúlyi helyzetben levő inga megmozgatva, ingakilengéseket végez jobbra és balra, amennyiben az ingára két erő hat, *az egyensúlyából kimozgató erő és a nehézségi erő*. Ez a két hatás eredményezi az inga szabályos kilengéseit, eredményez rezgő mozgást, melynek egyforma hullámhegye és hullámvölgye van.

Minden ami él egyensúlyban van, minden két ellentétes hatásnak van kitéve, tehát kell hogy minden keresztrezgésekben haladjon, ez a haladás útja.

Így halad keresztrezgésben a fény, a hang, így halad minden égitest, minden szerves lény, minden nép, nemzet, társadalmi alakulat, minden emberi intézmény.

Ezek a periodikus változások, a nap és az éjszaka, a nyár és a tél, a világosság és a sötétség, a szárazság s a nedvesség, a szabadság s a szolgaság, az önzés s a szeretet, a gonoszság s a jóság, az idealizmus és realizmus, a konzervativizmus és liberalizmus stb. Ezekben a rezgő mozgásokban halad a világ, halad az emberiség.

Nincs meg az arany középút, a fejlődés azt nem ismeri, mert fizikailag lehetetlen, az inga kilengéseinek meg kell lenni, s minden ami a világon van él és fejlődik, mint egyensúlyra törekvő alany ilyen kilengésekben, ilyen úgynevezett szélsőségi rezgő mozgásokban él, halad és fejlődik.

Az egészség.

Az embernek legnagyobb kincse az egészség. Egészség nélkül százsorosán fájdalmas a lét. Egészség nélkül nincs öröm, nincs jóllét, nincs napsugár, csak örökös kín és sötét éjszaka.

Ezért az egészség fenntartására η agy gondot kell fordítanunk. De ezt a gondot nem a gyermek bölcsőjénél kell kezdenünk, de már az anyánál, a gyermek világrajötte előtt.

Mihelyt megbizonyosodunk felőle, hogy a gyermek az anya méhében megfogamzott, a legnagyobb gondot kell fordítanunk az anyára, azt jól kell táplálni, minden izgalomtól és nehéz munkától megóvni, hogy a gyermek az anyaméhben szabályosan, jól fejlődjék. Törvényhozásilag kellene gondoskodni a terhes anya védelméről.

Igen sok ember már betegen, megrongált idegekkel, vagy rosszul fejlődve jön a világra.

mert nem volt meg nála az anyaméhben való nyugodalmas, jó fejlődés lehetősége, ezért a terhes anyát mint valóságos szentet kell kezelni, azt minden bajtól óvni, s nyugodt kellemes életet neki biztosítani.

A világra jött gyermeket folyton szeretettel s nagy gonddal kell nevelni, hogy teste, lelke szabályosan, egyenletesen, egészségesen fejlődjék. Főelv legyen itt a testnek s léleknek, az egyes szerveknek egyenletes, arányos fejlesztése, a testnek s léleknek edzése és távol-tartása mindattól, ami azokra rombolólag, vagy mérgezőleg hathatna.

Nem szabad, hogy az ember válogatós legyen ételben, italban s egyébben.

Kell hogy minél többet a szabad levegőn legyen, szokj a meg a testi s lelki munkát, a rendet

és tisztaságot, mindenekfelett pedig tartsa meg a középutat. Szabad levegő, testgyakorlás és mértékletesség, ezek az egészség alapfeltételei.

A fő szabály a mértékletesség, a legtöbb szerzett betegségnek alapja a mértéktelenség az élvezetben, a munkában, az örömben, vagy a szenvedésben.

Az élet: I. A világ élete.

A világ. Öt betűből áll csupán s mégis bennefoglaltatik mindaz, ami körül fog minket, amióta élünk.

Minden amit látunk, amit érezünk, ami velünk történik, az a világ.

Életünkre nagy hatással van az, hogy mi kép látjuk és fogjuk fel a világot és itt azonnal ki kell jelentenünk, hogy mi nem keressük a láthatatlan, a képzeleti, az eszmei vilá-

got, nem keressük a »Ding an sich«-et, a kép mögötti tartalmat, mi nem keressük az abszolút, hanem csak a relatívot, a viszonylagosát, a láthatót, az érezhető s avval meg is elégszünk.

Mi csupán az érzéki világot keressük. Azt fogadjuk el valóságnak, létezőnek, amit érzékeinkkel részint közvetve, részint közvetlenül megismerni tudunk.

Ami az emberi érzékeken túl van, ami az emberi értelmén kívül van, azt nem kutatjuk, avval magunkat nem gyötörjük.

Mi ismerjük a csillagvilágot, mely megszámlálhatatlan fényes ú. n. égő napokból, továbbá részben keletkező, részben fénykorukat túlélt sötét égitestekből, végül a fényes napokat körülfutó bolygókból áll.

A mi földünk is ilyen nap körül futó bolygó. Ezen csillagvilág élete, társadalma mutatja fel azon törvényeket, melyek szerint él az emberiség, él annak minden egyes társadalma, él az egyes ember, tehát élünk mi is.

A világ élete két fő tünetet mutat fel:

1.) az élet és az újjászületés folytonos felváltását;

2.) két ellentétes erőnek állandó hatását; ezen erők a központtörekvő és a központfutó erő, ezen két erő állandó együtthatása eredményezi a keresztrezgésben haladó körmozgást.

Nézzük az első tünetet.

A világ örökkévalósága csak úgy képzelhető el, hogy annak egyes részei folyton leélik önmagukat és újjászületnek. Az anyag marad ugyanannyi, az erő marad ugyanannyi, csupán

folyton-folyvást formát cserélnek és így megalkotják az életek billióit.

És ez folyton így volt a múltban és így lesz a jövőben is, máskép nem is lehet, mert különben megszűnnék a világ örökkévalósága.

Az a kérdés most már, hogy a leélés és az újjászületés, micsoda anyag és erélybeli formaváltozásokat mutat fel.

Ezek a következők:

Az újjászületés korszaka alatt beáll: a meleg hirteleni megnövekedése, az anyag tömegek nagy ritkasága és egyneműsége.

Az élet korszaka alatt beáll a meleg lassú távozása (lehülés), a tömegek tömörülése és a jellegzetesség kialakulása.

A hirteleni felmelegedés és a lassú lehülés korszakai követik egymást a csillagvilágban, a bolygóvilágban, a szerves világban és az emberi társadalomban folyton-folyvást, az idők elejétől azok végtelen végéig.

De nézzük a világ életének második tünetét.

A két erő állandó hatását. Az élet tartama alatt két erő hat az égitestre, az egyik a központörekvő (centripetal) erő, a másik a központfutó (centrifugál) erő.

E kettőnek együttes hatása eredményezi azt, hogy a bolygó sem bele nem esik a központi napba, hogy elégjen, sem el nem szalad a naptól a világűrbe, hogy megfagyjon, hanem körülfut a központi nap körül, élvezvén annak melegét, egyúttal rezgő mozgást végez, mert két erőnek egy testre gyakorolt hatása ingaszerű rezgő mozgásban nyilvánul; minden

égitest állandóan rezgő mozgásban keringi körül a központi bolygóját.

A bolygóra ható két erőnek nagysága, illetve egymásközti aránya a bolygó fejlődése, illetve hülése folyamán megváltozik. A központtörekvő erő fogy a központfutó erő javára az anyag hültével s ez eredményezi a bolygó pályájának, kör pályájának mindinkább megnagyobbodását, a bolygó mind nagyobb kört ír le, míg végre egészben, vagy részekben megszabadulva a központi bolygó befolyásától a világűrbe beleesik, illetve más égitest vonzókörébe ér.

Ezen második főtünetet is feltaláljuk, a csillagvilághoz hasonlólag, a szerves (állat és növény) világban és az emberi társadalomban.

Mert hiszen a világ anyaga s ereje annak minden részében ugyanaz, így az egyes részek életének tünetei, illetve a szabályok, melyek szerint az élet végbe megy, ugyanazok. *A világban csupán a forma az, ami örökké változik, a tartalom marad mindig ugyanaz.*

Az emberiség élete ugyanazon tüneteket mutatja fel, mint a csillagvilág élete.

Az élet: II. Az emberiség élete.

A bolygóvilág élete, a naprendszerek keletkezése és feloszlása alapja minden további életnek.

Az emberiség életében a kisebb-nagyobb naprendszereket a népek és a családok képviselik. Ezek születnek, leélik fejlődésüket és meghalnak, éppúgy miként a naprendszerek, de ugyanezt mondhatjuk ez egyes emberekről is,

akik bolygók módjára születnek, leélik életüket, illetve fejlődésükön átmennek és elhalnak.

A népek, családok s egyes emberek, hasonlólag a bolygókhoz felmutatják a két fő tünetet. Tehát a két fejlődési állapotot, a hirteleni felmelegedés, vagyis újjászületés és a lassú lehülés, vagyis az élet tüneteit, a leélés alatt *faji s egyedi sajátságok kialakulását*, az újjászületés alatt minden *egyedi s faji sajátságok egybeolvadását*, másodszer felmutatják az életet fenntartó s állandóan ható két erőt, ezek az emberiségnél az alárendeltség és a függetlenség érzete, az egyes embernél pedig az *önzés* és a *szeretet*.

Nézzük e két tünetet közelebbről:

A *leélés* (hülés) korszakában a közösből kialakulnak a faji, az egyedi jellemvonások, megindul a speciálódás, az *individualizáció* folyamata, úgy a népeknél, mint családoknál, mint az egyeseknél. Az egyéniesülés ezen folyamata érckövetkezetességgel kizár minden oly közösséget (kommunizmus), mely az egyéniség megsemmisítésére van alapítva.

Lehet, hogy ily közösség bizonyos rövid ideig megalakul, illetve fennáll oly időben, midőn az emberiség elégedetlen a fennálló rendszerrel, a fennálló gazdasági viszonyokkal szemben, lehet, hogy-ideig óráig fenntartható ily rendszer, mindent letipró erőszakkal, de a természeti őserő vaskövetkezetességű törvényeinek, az anyag fejlődési menetének nem tud ellenállani s csakhamar kell hogy helyt adjon a hatalmasan előretörő, jogait követelő egyéniesülés rendszerének.

De a faji s egyedi sajátságok kiválása mellett még egy változást észlelünk a csillag-

világban a tömecsek tömörülését, a kohézió kifejlődését az adhézió terhére, vagyis a rokon elemek tömörülését, ezt az embervilágban úgy nevezzük, hogy *társulás (szocializmus)*. A csillagvilágban az egyéniesülés és társulás eleinte a néhány nagy folyós rétegei, majd a sok apróbb szilárd vegyületet eredményezi.

Az embervilágnál ezen hatások eredményeképp találjuk eleinte a születési kasztokat, majd a foglalkozási céheket, végül a társadalmi egyesületeket.

A szocializmus sohasem lehet komraunisztikus jellegű, sőt ellenkezőleg, az igazi szocializmus az egyéniség teljes kifejtését és védelmét célozza az azt elnyomó bárminemű zsarnoki hatalommai szemben.

A szocializmus nem a kultúra megsemmisítését, de legnagyobb mérvű fejlesztését óhajtja az egyén érdekében, mert csakis igen fejlett kultúra képes a sokmillió egyednek életét biztosítani. A mai kultúra lerombolása, amit a kommunizmus hirdet, az egyéniség halálát s az emberiség fejlődésének hosszú időre való megbénítását, az emberiség részleges kipusztítását jelentené

A szocializmus jelenti az egyed felkarolását, érvényesülését az egész önzése és túlkapása ellen, de sohasem az egyéniesülés ellenére, mert hiszen akkor önmagát tagadná meg, miként azt a kommunisztikus mozgalmaknál láttuk és látjuk, amelyeknél egy új zsarnoki hatalom, egy abszolutisztikus, szuverén hatalom keletkezik, mely sokkal jobban dühöng a réginél; egy zsarnoki hatalom keletkezik, amely az egyéni szabadságot, az egyed érvényesülését teljesen lábbal tapossa, kiirtja.

A szocializmus minden erejével azon törekszik, hogy az egyedet az egésszel szemben megvédje, az egyed szabadságát, érvényesülését, hatalmas fejlődését előmozdítsa, így a szocializmus az individualizmussal karöltve juttatják kifejezésre az emberiség életét és fejlődését.

Az embervilág leélését közbe-közbe felváltják az *újjászületések*, mert ezek nélkül az embervilág éppoly kevésbé képzelhető el, mint a csillagvilág fennmaradása.

A csillagvilág örökkévalósága csak azáltal képzelhető el, hogy leélt részei újra születnek, kihűlt részei újra felmelegednek, a régi naprendszereken új rendszerek alakulnak.

Ugyanez az eset áll fenn az emberiségnél is, az embervilág életében is újjászületések állanak be, régi társadalmak leélte után újjászületés által új társadalmak keletkeznek.

Így támadt a régi görög-római pogány társadalom romjain a keresztyén társadalom, az új Európa.

A római birodalom leélte magát a fejlődés törvényei szerint, a pogányvilág levirágzott és hullájából kinőtt a keresztyén társadalom.

Az *újjászületés* a leéléssel ellenkező tüneteket mutat fel, ilyenkor tapasztaljuk a nagy egyneműséget, a gáznemű tömeget a nagy adhézió folytán, a jellegzetesség, az egyéniség teljes hiányát. Az egész uralkodik feltétlen hatalommal, az egyén életének az értéke semmis.

Ezt az állapotot mutatják a keresztyén társadalom első századai, mikor az egyház a legnagyobb zsarnoksággal uralkodott, megölve minden egyéniséget.

Az újjászületés ez állapotában nagy az erély, a melegség a társadalmi egésznel, ez az állati vadságot és erőszakosságot jelenti, az egyéneknél a fiatalságot, erőt, tehetséget. Ez mind a régi civilizációnak az ujjal való párosodástól származik. Világraszóló nagy művek teremnek, új formában a régi pogány felfogástól eltérőleg, a keresztyén felfogás eszmeköréhez idomítva. Ez az újjászületés korszaka (renaissance) nagyokat teremtett, melyre a régi pogánytársadalom képtelen lett volna, csupán ezen újjászületésnek köszönhető az új élet, a hatalmas új kori fejlődés és virágzás.

Most nézzük az emberiség életében is úgy, mint a csillagvilág életében *állandóan ható két erő munkáját*.

A csillagvilágnál láttuk, hogy a bolygó élete alatt állandóan két erő hat rá és pedig az ú. n. *központtörekvő és központfutó erő*, ezek hatásaként rezgő mozgásban körülfut a bolygó a központi nap körül.

Ugyanezt találjuk az embervilágnál is egyrészt az alkalmazkodás és alárendeltség érzetében, másrészt a függetlenségi törekvés és a szabadság érzetében. Ez a két képesség folytonos együttes hatása tartja fenn egy nép életét, és pedig kétféle vonatkozásban egyrészt kifelé az őt körülvevő népcsaládhoz vagy társadalomhoz képest, másrészt befelé azzal a bizonyos, a népet egybefoglaló állami egész, mint szuverenitással szemben.

Egy bizonyos népcsaládhoz, egy bizonyos társadalomhoz tartozik minden nép, ez a népcsalád, ez a társadalom a központi nap, melyhez csatlakoznia kell, melynek áldó sugaraiból él, de olyformán, hogy aláveti ugyan magát

bizonyos tokig ezen társadalomnak, alkalmazkodik szelleméhez, de megőrzi függetlenségét.

Egy ily eset pl. a magyar nép esete, mely a Kárpátok aljában letelepedett, behódolt a keresztyén európai társadalomnak, de megőrizte önállóságát, függetlenségét a pápai egyház és a szomszéd keresztyén állam, a központi hatalmas Németország beolvasztó politikája ellenében.

Csak azon nép tud fennmaradni tartósan, mely a fenti két tulajdonságot arányosan egyesíti magában, mert a kettő közül bármelyiknek hiánya vagy nagy túlsúlya, feltétlen halálos reánézve.

Ha túlságosan nagy az alkalmazkodás alárendeltségi érzete, akkor csakhamar beleolvad abba a társadalomba, melyhez, mint központi naphoz, csatlakozott. Ilyen az a számtalan nép és néptörzs, mely a keresztyén anglikánus vagy moszkovita társadalomba beleolvadt, vagy pedig ha nagyon független törekvésű, akkor elkülönülve attól a társadalomtól vagy népcsaládtól, melyhez tartozik, megszűnik államalkotó népnek lenni, s részeire bomolva, mint egy a központi napjától megszökött bolygó darabjai, hull bele más társadalmakba, ez a zsidó nép.

De a népcsaládban arányosan gyakorolt kétrendbeli törekvésénél fogva élő nép nemcsak a bolygó „körforgását, de rezgő pályáját is felmutatja. És miben áll ezen rezgő pálya? abban, hogy az alkalmazkodást és a függetlenségi törekvést nem tudja egyenletesen, tehát egyenes vonalban gyakorolni, de a rezgő mozgásban, hol az egyik, hol a másik hatás alatt kilendülve.

Itt utalunk ismét a magyar népre, annak harcaira a keresztyénség, majd a pápaság, majd a katolikus egyház ellen, hol alávetvén magát teljesebben, hol függetlenítvén magát teljesebben.

De nemcsak a magyar népnél, de a keresztyén társadalom összes népeinél látjuk ezt a harcot a központosító, az alárendeltséget, feltétlen behódoltságot kívánó egyház ellen.

Mindegyik európai népnél tapasztaljuk a két törekvés kiváltását rezgő mozgás alakjában. Gondoljunk csak Német-, Francia-, Angolország pápaellenes harcaira. Vagy a távol keleten Kína történelmét lapozgatva, lépten nyomon követhetjük a rezgő mozgást, a kínai társadalomhoz, népcsaládhoz tartozó egyes népek folytonos harcait és újra behódolásait a központi nagy kínai szuverenitással szemben.

De az említett *két erő*, az alárendeltség és a szabadság érzete nemcsak kifelé érvényesül állandóan, de *befelé is a népet összefoglaló állami egésszel szemben*. Lehet mondani, hogy az egyes népek életét, történelmét leolvashatjuk abból a rezgő mozgásból, amelyet az említett két hatás kölcsönös érvényrejutása okoz.

Végiglapozva az egyes népek történetét, azt látjuk, hogy az tele van az azt alkotó népelemek s rétegek közötti küzdelemmel.

Hol a nagymérvű alárendeltség jut érvényre, ez az államegész diadalát jelenti a népelemek s rétegek felett, hol a nagymérvű függetlenségi vágy jut érvényre, mely a népelemek vagy néprétegek diadalát jelenti az államegész felett, de nem egészen, csupán bizonyos fokig, rezgő vonal gyanánt, mert

ha bármelyik nagytúlsúlyba jutna, ez a nép, az állami szervezet pusztulását jelentené.

Az állami egész diadalában érvényre jut az alárendeltség érzete (centripetal erő), mely nélkül a nép élete el nem képzelhető. Ez a szervezeti rendszer, mely nélkül sem bolygó, sem szerves lény, sem nép nem élhet. Alá kell magát vetni a tekintélynek, a vezető főnek, az államegésznek, mert különben elpusztul, épúgy mint a bolygó, melyben ha nem volna centripetal erő, kirepülne a nagyvilágba s ott megfagyna, széthullana más égitestekre.

De szükség van a centrifugál erőre is, kell hogy a függetlenségi vágy mérsékelje az államegész, a központi hatalom zsarnokságát, mert különben ez pusztítaná el a nép életét, a bolygó bele esne a központi napba s elégne. A nép elemei, rétegei elvesztenék életképességüket, szervük működését a központi erő túlhatalma alatt.

Tehát kell, hogy a két hatás együtt érvényesüljön arányosan egy népre, persze a fizika törvényénél fogva az egyöntetű eredményt, egyenes mozgást nem eredményezhet, de rezgő mozgást.

A rezgő mozgás hegyei a forradalmak (a függetlenségi erő hatásai, a szabadságharcok), a rezgő mozgás völgyei a zsarnokság korszakai (az alárendeltség hatásai).

Minden nép élete ezeket a váltakozó korszakokat mutatja fel, s ennek így is kell lenni, hogy a gépezet működjék, hasonlólag a csillagvilág életéhez.

Természetesen a rezgő mozgás okozta hullámok alakja a fejlődés folyamán változik a hülés törvényének megfelelőleg, amennyiben

előrehalad az elkülönülés, növekszik a kohézió (rokonműek összeállása), nő az egyediség, változik az alárendeltségi és a függetlenségi érzet együttes hatása oly módon, hogy a szuverenitást gyakorló államegész egy személyről mindinkább a több személyre, mindinkább az egyedek összességére ruháztatik át. A felső nyomás, a zsarnokság azáltal szelídül, hogy az egész nép kiküldöttei gyakorolják azt. A forradalmak természete szinte megváltozik, megszelídül, amennyiben a függetlenségi törekvés könnyebben nyer kielégítést a magas fejlettségű individualizáció folytán, melynek az újabb formájú állami szuverenitás kedvez.

De rendnek, szervezettségnek, alárendeltségnek bizonyos fokig mindig kell lenni, mert annélkül állami élet el nem képzelhető.

De az emberiség vagy egy nép életének rezgő mozgása nemcsak az alárendeltség és függetlenség állandó hatásait és egymást felváltó érvényesülését mutatja, de evvel kapcsolatosan egyéb szellemi tulajdonságokat is.

Ilyenek a konzervatizmus és liberalizmus, az arisztokratizmus és demokratizmus, az idealizmus és realizmus, a hitbuzgóság és a szabadgondolat.

Ezek is rezgő mozgás alakjában törvényszerűleg beállanak kapcsolatosan a két főhatással; és pedig az alárendeltség érzetével együtt jár a konzervatizmus, arisztokratizmus, idealizmus és hitbuzgóság hullámhegye; a függetlenség vágyával együtt jár a liberalizmus, demokratizmus, realizmus és a szabadgondolat hullámvölgye. Ezekbe a hullámhegyekbe és völgyekbe leng ki az emberi haladás útja,

hasonlatosan a hő, a fény, a villany, egyszóval a természeti erő haladási keresztrezgéseikhez.

A hullámhegy idejében egy nép vagy népcsalád, pl. Európa társadalma ragaszkodik a fennálló rendhez, törvényekhez és szokásokhoz, megbecsüli a múltat, tiszteli a fennhatóságot, a születés, állás, vagyon, hatalom adta tekintélyt, eszméknek él, család, haza, egyház; a közügyeknek rendeli alá egyediségét.

A hullámvölgy idejében újat óhajt teremteni, s a régi rendet, törvényt, szokást felforgatja, eltöröli. Új gondolatok hevítik, a jövőbe tekint, keblét a szabadság magasztos érzete dagasztja, természete nem kötött, de szabad és alkalmazkodó, nem ragaszkodik a formákhoz, a tekintély elvét alárendeli a testvériség elvének, mindenben keresi az igazat, nem eszméknek, de a valóságnak él, gondolata szabad, nem korlátozza azt sem a templom, sem az ég boltozata.

A történelem folyamán meglepő pontossággal kimutatható ezen rezgő mozgás, kimutatható ezen érzetek s vágyak egymást felváltó hullámhegye és hullámvölgye.

Íme a leírt két főtünet szerint egyrészt a hűlés törvénye okozta főfejlődési állapotokon át, másrészt, centripetal és fugal erő okozta rezgő mozgás formájában él és mozog az emberiség, az emberi társadalmak, népcsaládok, népek.

Pontos fizikai törvények írják elő életüket, melynek ős formáját a csillagvilág mutatja fel. Nincs az emberiség életében semmi önkényszerűség, semmi véletlen.

Nincs szabad akarat, szabad mozgás, de

rend van s szervezettség, minden legkisebb népmozzanat szigorú természeti törvényeknek szüleménye s azok törvényszerűsége kimutatható.

A bomlás is, mely az életet befejezi, természeti törvényen alapszik, melegágya, csirája ez az újjászületésnek, mely a régi életet követi, hogy új életet teremtsen annak helyébe, — s ez így megy örökké.

Az élet: III. Az ember élete.

Az általunk ismert teremtmények közt a legtökéletesebb az ember. (Nincs kizárva, hogy vannak más égitesteken még tökéletesebb lények is mint az ember.)

Az ember a világ anyagnak igen sokszerű formája.

Az ember rendkívül finom és bonyolult gépezet, mely mint szerves lény állandóan önmaga állítja elő vegyi úton az éléséhez szükséges erélyt.

Az ember nem készen, mint olyan potytyant a világba, de mintegy igen hosszú fejlődésnek utolsó láncszeme, mint a szerves világnak legfelső és legtökéletesebb formája.

Azon kezdetleges szerves vegyület, melynek életműködése alig különbözik a jéggé szilárduló, majd folyássá olvadó víztől, a legalsó szeme azon láncnak, melynek legfelső szeme az ember.

Az olvadó jég, vagy a legkezdetlegesebb szerves vegyület és az ember közt a nagy különbséget csupán az óriási hosszú idő (mi előttünk hosszú) csinálta, mely alatt a lehülő földgömbön az anyag formáinak vég-

telén hosszú, mind sokszerűbb láncolata alakult ki.

Csupán a forma változott, az anyag s az erély ugyanaz maradt, mint az a lánc elején, a legegyszerűbb szerves lénynél fellelhető.

A világon a forma a lényeges, a tartalom mindenhol ugyanaz s minden időben ugyanaz marad.

Tehát az általunk ismert, anyagilag leg-sokszerűbb forma az ember, ezen sokszerű anyagban az erély megnyilvánulása is sokszerű.

Az emberben megnyilvánuló erélyt léleknek nevezzük.

Az összes szerves lények, úgy állatok, mint a növények lélekkel bírnak, de az alsóbbrendű, egyszerűbb szerves lények erély megnyilvánulásait nem szoktuk léleknek nevezni, csupán az emberét.

Bár alaposan és igazságosan véve, valamennyi szerves lényt lélekkel bíró lénynek kellene minősíteni, mert fő és alap sajátosságuk egy és ugyanaz, ugyanis valamennyiöknek saját készítette erélyük van, melyet egyaránt az egész szerves világra nézve léleknek nevezhetünk, tehát mondjuk ki bátran minden növénynek s állatnak van lelke.

Az ember mint sokmillió éves fejlődési láncnak utolsó tagja, tele van rendkívül sok tehetséggel, hajlammal, indulattal, vággyal, szenvedéllyel és szeszéllyel, — mint ilyen születik a világra. És ez igen természetes, mert minden fejlődési láncszem alatt kapott valami új tulajdonságot, és ezek a korábban nyert tulajdonságok átöröklés útján (atavismus) benne mind fellelhetők, ő azokat átérzi és részben gyakorolja is.

Az ember hosszú és gondos ápolást igényel, míg önállósítható lesz, t. i. míg el nem éri testi és lelki tehetségeinek teljes kibontakozását.

Az ember élete is feltünteti a két főtüntet, a fejlődés menetét és módját, miként azt a bolygóvilágban feltaláljuk.

1. Az egyszerübből való átalakulást sokszerüvé, az egyéni tehetségeknek, de egyúttal a társulási váagnak is kialakulását, a lassú lehülést, az erély gúlaszerű emelkedését, majd lefogyását az élet folyamán.

Viszont az újjászületésben, a teljes egyenmőséget, jellegzetlenségek és a legnagyobb mérvű felmelegedést.

2. De az embernél is életén át állandóan mutatkozik az őt uraló két hatás, melyek éppúgy mint a bolygónál a központfutó és központtörekvő erő, biztosítják rezgésszerű életét a többi emberekkel szemben, ez a két hatás az embernél az *önzés és a szeretet*.

Minden emberbe beleoltja a természet e két tulajdonságot, e két erélyt, miként a bolygóba a központtörekvő és -futó erőt, mert a kettő együttes hatása nélkül nem élhetne az ember. Magábanvéve bármelyik a kettő közül halálhozó lenne reánézve, ha túl önző, elpusztítják embertársai, ha túlságos jó, elpusztítja önmagát, de a két tulajdonság együtt biztosítja neki a megélhetést, éppúgy mint a bolygónak a két erő együttes hatása körforgását biztosítja.

Az önzés és a szeretet, miután ezek is rezgő mozgást váltanak ki, mint hullámhegy és hullámvölgy túlzásaikban állandóan megismétlődnek és így származik az a sok go-

noszság és szenvedés, melyek az emberiség úgy az egyes emberi életét elkeserítik, gyakran megsemmisítik.

E két hálás túlzásai eredményezték, hogy csaknem minden nép a legkezdetlegesebbekből a legfejlettebbekig megszemélyesítette e két hatást az angyal és ördög, a jó és a gonosz szellem képében.

Igen sok gonosz cselekszik az ember és rettenetes szenvedéseken ment át, mégis azt kell mondanunk, hogy ennek így kellett lenni a természet örök törvényénél fogva, amely a saját fájának fenntartása szempontjából beleoltotta az emberbe a legnagyobb önzést, de egyúttal ennek mérséklésére éppen faj- fenntartási szempontból a szeretet is.

Mindkettő az őserő tol belénk oltott tulajdonság és a saját érdekünk, úgy az egyes népek érdeke, hogy önzésünk túlkapásait a szeretettel mérsékeljük. De hogy a túlkapások megtörténtek és megtörténnek, ennek magyarázata a rezgő mozgásban keresendő. Bármennyire igyekszünk is a két tulajdonságot kiegyenlíteni, mindig vannak kilengések, természetesen a hülés folyamán beálló erkölcsök megszelídülésével a kilengések mérsékeltebbek lesznek és a szeretet lassanként úrrá lesz az önzés felett.

A legtöbb ember az önzés felé hajlik, sőt lehet mondani az emberek nagyon önzők. Már rég felfalták volna egymást, ha nem volna ott a természeti őserő által ajándékozott szeretet is, amely megteremti a társadalmi szokásokat, törvényeket, amely felállítja a vallási tételeket a gyengék védelmére. — És ez mind több tért fog hódítani, a mint előre halad az

ember fejlődésben, a központfutó erő nőni fog a bolygó hűltével a központtörekvő erő rovására, a vadállat mindjobban átalakul emberré.

Még egyszer ismételjük, minden ember önző s nagyrésze gonosz is, de nincs ember, akiben ne volna jószág vagy szeretet, s e tekintetben hamis a közfelfogás, amely jó és rossz embereket különböztet meg, vannak gonosz emberek, de teljesen gonosz ember nincs, így nincs teljesen jó ember, mindenkiben van egy jó csomó önzés.

Egyáltalában igen csaló a külszín s igen könnyen tévedésbe eshetünk az emberek megítélésében.

Az önzés és szeretet váltakozva uralnak minden egyes embert, többé-kevésbé túlzásokba ragadtatja magát általuk az ember, különösen az önzés által, mely az ő első és legősibb tulajdonsága, az állati korból maradt reá, miként a bolygónál az ő állapotban nagyobb volt a centripetal erő, mint a centrifugai erő.

Az önzés köre szűkebb, tisztán az ember személyét célozza, a szeretet köre tágasabb, először a családtagok, rokonok, majd a rokon társadalmi osztályok, egyesületi tagok, saját népcsaládbeliek, majd az idegen népcsaládbeliekre kiterjed a fejlődés folyamán.

Ez a jövő képe, ide kell törekedni a kultúrának, hogy az emberben mindinkább úrrá legyen a szeretet az önzés felett, a jó a rossz felett, az angyal az ördög felett, hogy az emberből kiűzze a vadállatot.

Az ember eszményképe.

A természeti őserő megteremti a csillagvilágot, milliárd és milliárd égitestet, megteremti a szerves világot sok-sok milliárd lényével, megteremti a nagyfejlettségű embert hatalmas gondolatvilágával.

Az ember folytatja a természeti őserő teremtő munkáját, feltalálja a legtökéletesebb lényt, eszményképét, az Istent.

Mert nem Isten teremtette a saját képmására az embert, de az ember feltalálja Istent, szereti hinni, hogy ő annak képmása és ez neki legmagasabb szellemi fejlődése.

Ez az Isten-feltalálás, amit ezután a teremtés szóval is fogunk kifejezni, megindul az emberi fejlődés azon szakaszában, midőn az ember a saját öntudatára ébred és szembe helyezkedik a külvilággal s ekkor kivetíti saját személyiségét a külvilágra, a természeti erő okozta tüneményekre.

De nemcsak a természeti tünemények magyarázatára való törekvés teremteti meg vele az Isteneket s az Istent, de a saját gyengeségének érzete is. Támaszt keres a természeti erők csapásai ellen, az állatok, az emberek támadása ellen, a betegségek ellen való védekezésben. Az ember gyöngye ezen erőkkel s jelenségekkel szemben s teremt nálánál hatalmasabb lényeket, majd egy leg-hatalmasabb lényt, hogy azok, illetve az segítsék, megvédjék, kívánságát teljesítsék.

De a természeti tünemények okozójának, a saját gyengeségük támaszának keresésén kívül volt még egy hatalmas rugó, mely az embert Isten-feltalálására bírta, ez volt az

emberi tökéletesség, az emberi eszményi nagyság után való vágyakozás.

Eleinte Istenek gyanánt imádja az ember a természeti erőket, a napot, holdat, csillagokat, a tengert, a folyót, a romboló hegyipatakat, a jégárt, a villámot, dörgő felhőt, vihart, szelet, esőt, az állatokat, a sárkányt (ősállat), oroszlánt, tigrist, elefántot, kígyót, sasot, bikát, lovat, teknősbékát, stb. mint a hatalom és erő képviselőit.

Ezeket eleinte a maguk eredeti valóságában imádja, hívja segítségül s áldoz nekik mint Isteneknek (bálványok korszaka). Később amint egyénisége nő, ezeket a természeti erőket és állatokat személyesíti saját képmására.

Emberi egyéniséggel ruházza fel a természeti tüneményeket és állatokat. De nemcsak a külső természeti erőket, de az emberi belső erőket s kiváló tulajdonságokat is személyesítve, Istenek gyanánt imádja. Így keletkezett a perzsák, indusok, assyrok, egyiptomiak s kivált a görögök s rómaiak pazarképzeletű Istenvilága.

De amint az idők folyamán fejlődik s erősödik az egyéniség világa, módosul az Istent teremtő képzelete is, — egy Istent teremt magának. De ezt az egy Istent nem ruházza fel a természeti jelenségekkel s erőkkel, mert ezeket a természettudomány útján már megismerte, de elvont értelemben a természet és a világ urává teszi, egyúttal meghagyja őt az emberi kiválóságok képviselőjéül s mint ilyen kettős lényt, tehát a világ s az ember teremtőjét, a világ s az ember sorsának intézőjét, másrészt mint az ember eszményképét tiszteli, imádja és foly-

tonos segítségét és támogatását kéri, hogy védje meg a betegség és szegénység ellen, hogy védje meg a természeti csapások s viharok ellen s tegye boldoggá, azaz egészségessé, jómódúvá s engedje őt mint foglalkozási pályáján, mint társadalmi téren érvényesülni.

Bármily bajban van az ember, azonnal Istenhez fordul segítségért, így a szerető anya gyermeke betegágyánál, a halász a tengeri viharban, a gazda, ha termését fagy vagy szárazság fenyegeti.

De egyúttal tilalomfául is felhasználja embertársai önzése és gazsága ellen, felállítja az Isten parancsolatait saját védelmére törvények gyanánt, melyeket áthágni nem szabad.

Végül jön az Isten feltalálásának legutolsó formája, midőn az ember még magasabbra emeli az Istent, még jobban elvonja, teljesen kivonja az anyagi világból, elveszi tőle a világ és az ember teremtője és az emberi sors irányítójának szerepét és tisztán az emberi szellemi kiválóságoknak és ezek közt is csak a legkiválóbbnak, a szeretetnek képviselőjéül hagyja meg, imádja és tiszteli.

Ez az Isten tehát nem e világból való, nem világi hatalom, de teljesen szellemi hatalom, nem segítségért, támaszért fordulunk hozzá, mert nincs ereje bennünket segíteni, de mély kegyelettel és tisztelettel szivünkben járulunk elébe fogadást téve, hogy keblünkéből minden rossz indulatot kiirtunk, csak a szeretetet hagyjuk meg teljhatalmú uralkodóul szivünkben és ezt mindenkivel szemben gyakoroljuk.

Nem azért teremtjük Istenünket, hogy

segítsen minket, de hogy mi ajánljuk fel segítségünket mindenkinek: az ő szent oltárán hozott áldozat csak a szeretet gyümölcse, a jótett lehet.

Az Isten tehát a szeretet, teljesen szellemi hatalom, akinek hatalma nem abból áll, hogy minket segít, de hogy mi segítünk másokat.

Ezen Istennek kultusza az örökké jótevésben nyilvánul. Ez a szellemi Isten, a fejlett emberhez méltó Isten. Ennek az Istennek egyháza a láthatatlan egyház, melynek mindazok tagjai, kik nem gyűlölnek, de szeretnek.

Krisztus a szeretet Istenének apostola, a láthatatlan egyház megalapítója volt, de nem tudta szép s magasztos vallását teljesen diadalra juttatni.

Krisztus hatása mindenesetre nagy s korszakalkotó volt, de a sok Istent imádó hiú és önző pogányvilág még nagyon fejletlen volt ahhoz, hogy azt be tudta volna fogadni.

Sőt a pogány anyagi világfelfogás, amely Jézus jöttét megelőzte, más formában, némi módosítással, még mai napig is fennáll, úgy-hogy a hívők legtöbbször egészen a legműveltebbekig ma is Istent, mint a világ teremtőjét, fenntartóját, saját sorsának intézőjét tekinti, — és Istent csak azért tiszteli és imádja, hogy az őt folyton segítse és támogassa, a mai keresztyén, a zsidó, stb. hívők nagy többsége tehát tiszta önzésből imádja Istenét.

Ezzel szemben a szeretet Istenének hívője nem azért imádja Istenét, hogy kapjon, de hogy adhasson, — ez az igazán szép és nemes vallási felfogás.

Minél több jót teszünk, minél több ember-társunkkal szemben gyakoroljuk a szeretetet,

annál jobban szeret minket az Isten, és az Istennek ily módon irántunk tanúsított szeretete a legnagyobb boldogság, amit az ember ezen a világon elérhet. A szeretet Istene nem kíván imádatot, tömjénezést, áldozást, csupán a jónak korlátlan gyakorlását.

A szeretet Istenének hívői nincsenek kitéve ama csalódásoknak és lelket maró gyötrelmeknek, melyeknek az anyagi Isten imádói ki vannak téve.

Az anyagi Istent imádó alatt nem azt az embert értjük, ki anyagból faragott Istent imád, de olyat, aki az Istenről feltételezi azt, hogy annak van hatása az anyagi világra. Nem-e rettenetes kínos csalódás az anyának, ha látja, hogy az ő forrón szeretett gyermeke, az ő életének legfőbb öröme és boldogsága, korán, — fiatalsága virágában meghal, — s nem mentette meg annak életét az, kihez annyiszor fohászzkodott s kinek életmentő segítségében bízott.

S nem esnek-e a teremtő s fenntartó Isten jósága s hatalma felett kétségbe azok a hitvesek, kiknek életpárját; a gyermekek, kiknek szüleit korán ragadta el a halál.

Vagy összeegyeztethető-e az Isten atyai jóvoltával és világfenntartó hatalmával az a rettentő sok nyomor és mészárlás, amely millió és millió embert sújt ártatlanul természeti csapás és háború által.

Miért kell millió és millió embernek állandóan betegségtől szenvedni, ha van egy jóságos atya Úr Isten, a világ hatalmas teremtője és fenntartója, — kinek gyermekei vagyunk, — miért tűri ezt az égbekiáltó igazságtalanságot tétlenül, közömbösen.

Minderre nem tud feleletet adni az anyagi vallás hívője, csak tépelődik, kínlódik magában, — mindenre azt mondja, ez az Isten rendelete, ennek így kell lenni, mert megfoghatatlanok az ő céljai, szent az ő akarata. Mindez csak üres frázis, mely semmit meg nem magyaráz, csupán növeli a kétségbeesést és forrása a legkárosabb hitetlenségnek.

Mindezen kételyek, tépelődések, csalódások és kiábrándulások nem sújtják a szellemi vallás hívét, a szeretet Istenének imádóját, mert ő jól tudja, hogy minderről a jó Isten nem tehet, az egy embert sem tud megmenteni a betegségtől, a haláltól, a szenvedéstől és erőszakosságtól, miért, mert mindez a természeti őserőnek a munkája, amely jót és rosszat is hint ebbe az anyagi világba, amely beleoltja a természetbe és az emberekbe az építő és a pusztító hatalmat egyaránt.

A szeretet Istenének híve nem csalódik, nem hasonlik meg Istenével s önmagával. Nem veszi el lelkének egyensúlyát, de bízik önmagában és embertársaiban, mert tudja, hogy sorsa, hogy élete nem egy ismeretlen hatalomtól függ, kinek segítsége bizonytalan, de a saját kezébe van letéve.

Megtanul járni bot nélkül, önálló lesz, lelke megacélozódik attól a gondolattól, hogy sorsa, élete önmagától függ.

Ő saját akaratának, cselekvésének van alávetve, és ez az önállóságérzete magasztos és lélekemelő, ez méltó a fejlett egyéniséghez, — nem pedig az az örökös járószalagon való tipegés, miként azt a gyermeknél vagy iga-vonó állatnál láthatjuk.

A szellemi vallás hívének gondolatvilága

ehhez képest alakul át, nem borul le, nem alázkodik meg minduntalan, de egyenes tartással, égfelé való tekintettel jár, érezvén, hogy ő saját sorsának kovácsa és arcán nem a kenetteljes farizeusi szenteskedés kifejezése ül, mely az ájtatosságok elvégzése után annál pöffeszkedőbben csalja és marja embertársat, mert hiszen ő már megadta az Istennek, ami az Istené. A szeretet Istenének követője nem hódol egyes szertartásoknak, de állandóan Istene szolgálatában áll.

A szeretet Istenének híve derült égi mosollyal ábrázatán éjjel-nappal azon gondolkodik, azon fárad, úgy viseli magát, hogy szeretetet gyakorolhasson, hogy jót tegyen, senkit meg nem bánt s le nem néz, mert a szeretet nem ösmer nagyokat és kicsinyeket, magasakat és alacsonyakat, a szeretet nem ösmer fajokat, a szeretet csupán testvéreket, — teljesen egyenrangú testvéreket ismer.

A szeretet Istenének kultusza erőssé és boldoggá teszi az embert, mert végtelen jól esik a tudat, hogy sorsomat magam intézem, és hogy folyton jót gyakorlok. De azért is vagyok erős, mert embertársaim támogatását megnyerem, megnyerem szeretet által. Ha én mindenkihez jó vagyok, azok mind segítenek nekem.

A szeretet olyan, mint a napsugár, melyet visszaad a víztükör, az általam gyakorolt szeretet ezerszeresen kamatozva jő vissza hozzám s az én testvéreim mind azon lesznek, hogy engem segítsenek és életemet kedvessé, boldoggá tegyék.

Ilyenformán a szeretet Istenének hívője állandóan a templomban van, folyton maga

mellett erezi Istenét, kinek folytonos jótett gyakorlása által áldoz, — így a szeretet Istenének való áldozás az élet legszebb feladata, ez az igazi boldogság.

Emberi nagyság.

Mi az emberi nagyság alapja? Talán a nagy vagyon, előkelő társadalmi állás vagy személyes kiválóság?

Nagyembernek tartják azt, ki a vagyonnak oly magas fokát szerezte meg magának, amely elkábítja és csodálatra ragadja a világot.

Nagyembernek tartják azt, aki a társadalomban oly előkelő állást foglal el, amely tiszteletre és hódolatra készíti a világot.

Ezeket az embereket tartják első sorban nagyembereknek, mert a gazdagság és hatalom, az anyagi érték a legtöbb ember előtt, a legfőbb értékek gyanánt szerepelnek.

De nagyembereknek tartják a szellemi kincsek tulajdonosait is, az írókat, tudósokat, művészeket, technikusokat, egyáltalán a szellemi élet kiváló munkásait.

Ez utóbbi csoport nem részesül oly általános elismerésben a nagytömeg részéről, mint a vagyon s hatalom képviselői, mert jóval kevesebbek azok, kik ezeket megértik és értékelni képesek.

Pedig az utóbbi az emberi nagyságnak jóval magasabb fokát képviseli, mint az előbbieket, mert hiszen igaz, ahhoz is kiváló tehetség kell, hogy az ember keresztültörtetve embertársain az azokkal való nagy harcban, tetemes vagyonra tegyen szert, vagy hatalmas társadalmi állást foglaljon el, embertömegeket uraljon. Ezekhez

személyes fellépés, nagy ravaszság s főleg törhetetlen erély szükséges, ezek is fontos tulajdonságok.

De mégis csak értékesebbek azok a szellemi tulajdonságok, melyek megismertetnek az igazsággal s amelyek megteremtik a szépet.

A hatalmas gyárosnál, a gazdag bankárnál, kiknek kegyéből milliók élnek, mégis csak nagyobb ember az a szegény tudós, kinek alig van mit ennie, de megismerteti az emberiséget a természet törvényeivel. És a hatalmas népvezérnél, ki milliók sorsát intézi, nem nagyobb-e az az ember, aki hideg padlásszobájában megteremti az ember összhangját a természettel, megteremti a szépet. Egy Spencer Herbert, egy Darwin, egy Michelangelo vagy Beethoven nem-e sokkal nagyobb emberek, mint egy Rothschild vagy egy Napoleon? Mert bármily zseniális is volt egy Rothschild vagy Napoleon, egész életük, működésük a legridegebb önzés szolgálatában állott, bálványt emeltek a hatalomnak, a nagyravágyásnak, a dicsőségnek, a telhetetlenségnek, melyek mind veszélyeztetik úgy az egyedek, mint az emberiség jól felfogott érdekeit, míg Spencer, Darwin, Michelangelo vagy Beethoven az emberiség üdvét szolgálták, mert működésük oly kincsekkel gazdagította az emberiséget, melyek értéke örökbecsű s az emberiségnek mindig hasznára és gyönyörűségére fognak válni.

És mégis azt mondjuk, még ezek sem az igazán nagyemberek, nem a második csoport sem, hanem egy harmadik csoport, *a jóemberek*. — Az anyagi és szellemi értéken felül van még egy érték a világon, ez az erkölcsi érték. Akik az erkölcsi értéket képviselik, azok

az igazán nagyemberek, vagyis *az emberi nagyság alapja a jóság, a feltétlen s határtalan szeretet*, aki ezzel a tehetséggel van megáldva, *az a legnagyobb ember, olyan volt Jézus Krisztus.*

És miért mondjuk ki ezt oly határozottsággal? — mert az ember társaslény, az ember sohasem tekinthető különálló lénynek, hanem mint az emberiségnek tagja; s annál értéke-
sebb egyénisége, mennél jobban válik az em-
beri társadalomnak hasznára.

Tehát azon tulajdonságai teszik naggyá, melyek vagy mely által az emberi társadalom javát munkálja.

A tudományos felvilágosítás, a felfedezések, a szép újjáteremtése, a művészet, azok is hasznára válnak az emberiségnek, de minde-
nek felett hasznára válik a szeretet; aki azt teljes mértékben gyakorolja, az az emberi társadalom legértékesebb tagja, az az igazán nagy ember.

Ez az igazi emberi nagyság nem egyesek kiváltsága, nem kell reá születni, nem egyes kasztok tulajdona, nem egyéni kiválóság, ez minden embernek lehet közkincese, lehet tulajdona, nem kell hozzá különös tehetség, nem kell törtetni, hogy elérhessük, mindenkinek tulajdonát képezheti a szeretet, nem kell azt tanulni, adva van mindenkinek, azt csak gyakorolni kell, az mindnyájunk közkincese lehet.

Ez az igazi emberi nagyság oly közkinces, mely nem támaszt irigységet, féltékenységet, mint az anyagi és a szellemi értékek, de ellenkezőleg mennél nagyobb mértékben gyakoroljuk, annál nagyobb szeretetet s elismerést ébresztünk magunk iránt, miként a napsugárt a tenger felülete sok milliárdszor veri vissza.

Az emberi vadállat.

Minden emberben vadállat lakozik, melynek legfőbb vágya a rablás, a rombolás, és a gyilkolás.

A kultúra az ő sok sorompójával megfékezi ezen vadállatot, de ott és amint nem érzi e sorompókat, kitör vadállatiassága teljes meztelenségében.

Amint a nép szabad akaratára, szabad cselekvésére van eresztve, azonnal irgalmatlanul zúz, tör, rombol és gyilkol.

Semmi sem szent előtte; megcsalja, kifosztja, agyonkínozza, megöli jóltevőjét, barátait, testvéreit, még a szülőgyilkosságtól sem riad vissza, hogy vadállati vérszomját kielégíthesse.

És zúz és rombol mindent, mi kezeügyébe esik. Legvilágosabban látjuk ezt a gyermekek-nél, kiket még a társadalmi sorompók sem korlátoznak, legfőbb élvezetük másoknak kínozása s mindennek összerombolása, ami a kezük-ügyébe esik.

De nézzük az emberi történelmet, a nagy forradalmak történetét, ahol a nép felszabadul és saját akarata szerint cselekedik, pl. a francia, a bolseviki forradalmat stb. vagy a háborúk történetét, hol az emberiség szinte feljogosíttatik a szabad akarata gyakorolhatására. Mily rettenetes vérfürdőket rendez, a legválogatottabb kízásokat, vérfagyasztó kegyetlenségeket eszelve ki s lerombolva néhány nap alatt évszázadok, évezredek kultúráját.

És mindenkor a napi életben tapasztaljuk, hogy ha szabadjára jut: csal, lop, rabol, rombol, erőszakoskodik, sőt öl is az ember,

mert ez az alaptermészete, melyet csupán a sok ezeréves kultúra fékez meg, hogy minduntalan ki ne törjön.

Szent kötelessége minden társadalomnak, minden társas lénynek teljes erővel oda törekedni, hogy ez a Vadállat az emberben örök időkre megfékeztesse. Szent kötelessége ez a saját jól felfogott érdekében és erre két eszköz kínálkozik: a munkásegynén megélhetésének biztosítása és a kultúra terjesztése.

Az Életünk feladata.

Sokat írnak arról, sokat hallunk affelől, hogy az embernek bizonyos életcélja van.

Sokan azt hiszik, hogy az embernek van bizonyos rendeltetése a világon, hogy azért teremtetett, hogy a világ díszé, tökéletessége legyen, hogy a kultúrát terjessze, hogy a világot tökéletesítse stb.

Mindez lári-fári.

Mindezt az emberi hiúság diktálja, az ember a sok kudarc dacára még mindig azt hiszi, hogy ő a világ közepe, hogy érte történik minden a világon, mindez az emberiség gyermekes és hiú felfogásából ered.

Ezzel szemben a tény a következő:

Az ember az anyagnak s az abban és általa megnyilatkozó őserőnek egyik formája, amely az anyag folytonos elváltozása, mondjuk fejlődése alatt létesült, van és él, mert az anyag és az őserő fejlődési törvényénél fogva, léteznie, élnie kell, épúgy, miként él az állat, a növény, az ásvány, a víz, a lég a földünkön.

Mindezek az anyag fejlődési formái, léteznek, mert az anyag fejlődési törvényeinél fogva

létezniök kell. Létük, életük, az anyagot folyton mozgató, átalakító természeti őserő munkájából folyik.

Ezen így előállott anyagi formák leg-tökéletesebbje az ember, mert a legsokszerűbb, a leggyorsabb anyagcserére, a legsokoldalúbb tevékenységre képes.

Az állatnak, növénynek, ásványnak, víznek és levegőnek *nincs célja*. Esetleg feltételezhetik egymást, mert vannak, de van sok anyagi forma, melynek a másik forma semmi hasznát nem veszi, ilyenek pl. a mérges gomba, vagy a mérges kígyó, vagy a kénéz stb. s mégis vannak.

Az *ember* a világon van mint az anyag-változás szükséges következménye, tehát *nem azért van, hogy bizonyos célt szolgáljon*, de mert van, élnie kell. És itt az óriási különbség.

Az embernek tehát nincs világmegváltó, világjavító, kultúraterjesztő stb. célja, az embernek csak feladata van, s ez abból áll, hogy éljen, és pedig éljen természeti szükségleteinek megfelelően.

Mik ezek a természeti szükségletek; ezek testiek és lelkiek.

Testi szükségletek:

Az anyagcserének akadálytalan biztosítása, az összes testi szerveknek gyakorlása, tehát lélekezés, alvás, evés, ivás, nemzés, fürdés, testgyakorlás és munka.

Mindezt kellő arányban és józan mérséklettel, a test erejének, képességének megfelelően kell tennie.

Lelki szükségletek:

Az igaz kutatása, a jó gyakorlása, a szép teremtése.

Vagyis bővebben a világ és az ember megismerése, a szeretet gyakorlása családjunk, hazánk és embertársaink iránt, a természet utánzata írásban, zenében, képen és kőben, a művészi szépnek megteremtése magaviseletünkben, beszédünkben, ruházatunkban, és lakásunkban.

Míg a testi szükségletek kielégítése többé-kevésbé életfeltétel minden emberre nézve, addig a lelki szükségletekről ezt már nem lehet mondani, ezeknek kielégítése nagyban feltételeztetik az emberi haladástól; mennél fejlettebb az ember, mennél műveltebb annál nagyobb mértékben állanak elő szellemi szükségletei, annál jobban szomjúhozza a tudást, gyakorolja a szeretetet s valósítja meg a szépet.

A két csoport közt még egy nagy különbség van, a testi szükségletek kielégítése bizonyos mértékhez van kötve, melyen felül, sem alul nem üdvös azokat kielégíteni, de a lelki szükségletek kielégítésének mértéke határtalan, mennél jobban igyekszünk a világot megismerni, szeretetet gyakorolni és szépet teremteni, annál jobban töltöttük be életfeladatunkat.

Az a kérdés most már, hogyan szerezhethetjük meg a szükségleteink kielégítésére szolgáló javakat.

Miután társadalmi lények vagyunk, tehát a társadalomnak tett szolgálatok, a társadalomnak tett munka útján.

Tehát életünk legfontosabb feladata a munka.

Munka nélkül az embernek nincs létjogosultsága, minden ember kell, hogy dolgozzék; aki nem dolgozik, nem érdemli meg az ember elnevezést, nem érdemli meg az életet.

A munka kell, hogy vérükké váljék, mely nélkül élni nem tudunk.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az emberiség nagy része úgyannyira megszokja a munkát, hogy anélkül élni nem tud, attól elvonva rövid időn belül meghal.

Miután társadalmi lények vagyunk, *nem elég, hogy a saját életszükségleteinket elégítsük ki, de a társadalomét is, mely által a saját javainkhoz jutunk.*

Feladatunk tehát dolgozni magunkért, családjunkért, hazánkért s végül az egész emberiségért.

Feladatunk a saját testi s lelki szükségleteinek kielégítése mellett, a család, a haza, az emberiség jólétének ápolása és védelme.

A fentebbiek után hogy készüljünk fel az élethez, miként éljünk?

Először is meg kell szereznünk az emberi munkához szükségeltető alapismereteket, azután tisztába kell azzal jönni, hogy mily munka felel meg leginkább hajlamunknak s teszi lehetővé megélhetésünket.

És itt nem lehet eléggé óvni és figyelmeztetni a szülőket, hogy ne avatkozzanak gyermekeik pályaválasztásába, s ne igyekezzenek hajlamuk szerint való választásuknak gátút szabni, egészségük iránti túlzott aggodalomtól, hiúság, nagyravágyás vagy túlságos szülői gyámkodástól vezéreltetve.

A gyermekeknek legtöbbször a saját ízlésük, természetük, képességük megjelöli a pályáit, melyre lépni hivatvák, s nincs nagyobb keserűség és fájdalom, mint ha a szülői gyámkodás vagy erőszakosság által választott életpálya nem felel meg a gyermek hajlamának, természetének és az boldogtalan lesz egész életére.

No, most már ha tisztába jöttünk azzal, hogy mily pályát válasszunk, annak a foglalkozási ágának kell készülni és élni teljes lélekkel.

Legyen az ember földműves, kézimunkás, iparos, kereskedő, ügynök, hivatalnok, jogász, orvos, mérnök, tanár, pap, művész vagy bármely más foglalkozású, a fő az, hogy ezen munkáját teljesen betöltse, teljes szívvel és lélekkel, becsülettel és lelkiismeretesen, hogy vállalt kötelezettségének teljesen megfeleljen.

Másodsorban szeresse odaadóan családját s hazáját. Harmadsorban, gyakoroljon minél több jót a szenvedő emberiséggel, ismerje meg s terjessze az igazat s valósítsa meg a szépet egész életén át modorában, beszédében, öltözkéiben, lakásában s alkotásaiban.

Ezekkel az átlagember életfeladatának eleget tett. Akit azonban a sors úgy megáldott, hogy nem kell dolgoznia saját magának és családjának eltartásáért, annak feladata, hogy a család és haza iránti odaadása mellett szentelje egész életét az emberi feladatok harmadik csoportjának, szentelje egész életét a jótékonyág gyakorlásának s megmentvén sok embert a nyomortól s szenvedéstől, szentelje egész életét az igaz kutatásának, megismertvén az emberiséggel a világot, a természetet, azok létének s fejlődésének törvényeit

felhasználva a természet erőit az ember szolgálatába; szentelje egész életét a művészetnek, megteremtven mennél gyakrabban s tökéletesebben az összhangot az ember s a világ közt, megteremtven a szépet, amely lelkünk legnagyobb gyönyörűsége.

Az életpályák.

Az emberek gazdaságilag két nagy csoportba oszthatók, egyik csoport, melynek száma igen kicsiny, a vagyonban született emberek csoportja, a másik az igen nagy számú emberek csoportja, a vagyontalanul születettek csoportja.

Dolgozni minden embernek kell, mert természete azt megkívánja, munka nélkül az ember nem élhet, ha csak nem testileg vagy lelkileg beteg, tehát nem rendes állapotban van. A munka a két csoport szerint mégis igen különböző, az első csoport tagjai dolgoznak, hogy megtartsák vagy növeljék vagyontukat, a második csoport tagjai dolgoznak, hogy tudjanak élni és hogy azonfelül vagyont szerezzenek.

A foglalkozásnemek alapja az anyagi gond, de ezenfelül az egyének tehetsége és hajlama szerint módosulnak azok.

A szükségletek anyagiak és szellemiek, többé-kevésbé minden embernél, e szerint módosulnak az életpályák, melyeket napi kenyerének megszerzésére, illetve munkabeli szükségletének kielégítésére választ.

De gyakran közbelépnek külső körülmények, melyek a pályaválasztásra módosítólag hatnak.

Elsősorban nagy befolyással van a szülők anyagi helyzete és műveltsége, jó anyagi helyzetben levő vagy nagy műveltséggel bíró szülők gyermekeiket többnyire a nagy költséget és hosszú tanulmányt igénylő szellemi foglalkozású pályákra terelik, a nélkül, hogy sokat törődnének avval, hogy gyermeküknek van-e azon pályára megkívántató tehetségük vagy hajlamuk.

Viszont a szegény szülők az anyagi eszközök korlátoltságánál fogva, gyakran nem engedik gyermekeiket a nagyobb költséget és tanulmányt megkívántató szellemi pályára, még ha arra tehetségük és hajlamuk is volna.

Gyakran kisműveltségű, de megvagyosodott szülők szellemi pályákra küldik erre tehetetlen gyermekeiket.

Szabályt itt felállítani nem lehet, de egészben véve mégis kell, hogy a gyermekek hajlama és tehetsége legyen mérvadó.

Sohasem szabad visszatartani az arra hajlamos vagy tehetséges gyermeket egy pályáról, ha még oly nagy áldozatba is kerül, mert különben egy emberéletet áldozunk fel, mert teljesen elveszett annak az élete, kinek hajlama, tehetsége nem egyezik meg foglalkozásával, *az boldog sohasem lesz*. De nemcsak az illető ember lesz egész életére boldogtalan, de a társadalmat is nagy veszteség éri, ha annak valamely tagja nem érvényesítheti tehetségét.

Éppúgy, vagy még jobban káros a társadalomra nézve az a tagja, aki tehetség vagy hajlam hiányában valamely szellemi pályára kényszerítetik szülei hiúsága vagy vagyonossága folytán s ezen életpályának megfelelni nem tud.

Az életpálya választást lehetőleg a gyermekekre kell bízni, mindenesetre azonban szükséges, hogy a szülők igyekezzenek gyermekeikben azok hajlamát és tehetségét felfedezni és őket azok irányában terelni, a szülő e téren csak irányító lehet, de döntő sohasem.

Vannak tehát kétféle életpályák, szellemiek és anyagiak.

Szellemi életpályák: a tudós, a művész, a lelkész, tanító, orvos, bíró, ügyvéd, mérnök stb.

Anyagi életpályák: A pásztor, a földműves, az iparos, a kereskedő, továbbá a hivatalnokok és munkások azon része, akik önállóan nem teremtenek és vezetnek, csupán a természetben és vezetésben segédkeznek.

Az építészet.

Az építészet a művészetnek egyik fajtája, s mint ilyen a természet formáit utánozza és igyekezik a szépet teremteni, de nem oly tiszta művészet, mint a szobrászat vagy festészet, mert elsősorban gyakorlati célt szolgál, vagyis az elpuhult emberiség részére lakóhelyet épít.

Az első emberi lakóhelyek: az erdő fája, lombja, a hegy barlangja voltak, ezek után másolja az ember a saját alkotta, a saját teremtette lakóhelyeket; a fenyő a gót stíl alapja, a lomboserdő a román stílé, a pálma a keleti stílé.

A barlang üregeit, az ég boltozatát megtaláljuk a pogány pagodák és pantheonok, a keresztyén bazilikák, a török mecsetek, a zsidó imaházak kupoláiban.

A görög templom a sima tengert, a hegy-cúcsot és az erdő fáit képviseli s mint ilyen a természet szépségének és fenségének legklasszikusabb képviselője.

A hegy barlangja, az erdő növényzete, a tenger csigája az ő vonalaival végigvonul az összes népek, az összes korszakok építkezésén. Minden nép építő művészetében feltalálhatjuk e vonalakat, alkalmazva a helyi viszonyokhoz, hogy elsősorban is védelmet s a kényelmet szolgálják.

Az Isten házai s az uralkodók sírhelyei mindenkor minden népnél a legművésziesebb építészet képviselői.

Ezekben kifejezésre jutnak a kultúrák, a népek jellege, a helyi kultúra és az idő kultúrája, hol és melyben az illető nép élt, kifejezésre jutnak a társadalmi szervezet s az azt uraló eszmék. Egyszóval a művészi építészet is, hasonlóan a szobrászat és festészethez többé-kevésbé hű tükrö a külvilágnak, úgy a természetnek, mint az emberiség társadalmi és szellemi világának, maradandó emléke az emberiség történetének.

A művészetek közül ebből maradt meg a legtöbb, a legnagyobb, a legáltalánosabb alkotás és így azt mondhatjuk, hogy az építési emlékekről következtethetünk legjobban s legvilágosabban a népek jellemére és művészeti fejlődésükre.

A barlangvárosok Észak-Amerikában, a hatalmas templomromok Mexikóban, Peru és Chilében, az egyiptomi gúlák és királysírok, az egyiptomi asszir-babilon templomromok, az ázsiai romvárosok mind nagy műveltségű, nagy múltú népekről beszélnek. Az indiai

sziklatemplomok, a hátsó indiai pagodák, a kínai hidak, templomok, a kínai fal, a római és a görög építkezések az építészeti művészet legmagasabb fejlettségéről tesznek tanúbizonyságot és fényesen igazolják, hogy a természet hű utánczata volt mindenkor a művészetalapja, módosítva a mindenkori népek kultúrájához, szellemvilágához.

De leszállhatunk az óriási templomok s királysírok magasságából le a legkezdetlegesebb műveltségű népek kunyhójáig s mindenhol fel fogjuk találni a kényelmi, az oltalmi berendezkedés mellett a művészet nyomait, az embernek azon alapvonását, hogy életében, eszközeiben, ruházatában, építészetében, megválasztja a szépet.

Az erkölcs.

Az erkölcs a mi életmódunk.

Az erkölcs a mi magaviseletünk, úgy saját személyünk, mint embertársainkkal szemben.

Az erkölcs nem abszolút, de relativ értékű, épúgy mint a művészet.

Az erkölcs mindenkor az egyénnek és a társadalomnak, amelyben él, kultúrfokától és érdekétől tételeztetik fel.

Az erkölcs aszerint alakú, hogy a fejlődés mely fokán áll az ember, illetve a társadalom, melyhez az ember tartozik.

Az erkölcs aszerint alakul, hogy mily természeti körülmények között él az egyén, vagy az egyének összessége, melyhez az egyén tartozik. A természeti körülmények szerint, melyekben él egy nép s melyek szükségleteit szabályozzák, melyek fejlődési menetét irányít-

ják, változik egy nép érdeke, jólléte és ebből kifolyólag erkölcsé.

Az erkölcs megítélésénél mindig ezen szempontokat kell figyelembe venni, s csupán ezek alapján lehet egy embernek, valamint egy népnek erkölcsét megítélni.

Egészen más a mérsékelt égöv lakójának a vérmérséklete, természete, mint a forró égöv lakójáé, léhát e szerint módosulnak szükségletei, e szerint módosul erkölcsé. Sőt egy ugyanazon szélességi öv alatt lakónak is más-más a természete és ebből folyólag az erkölcsé, a szerint, hogy száraz felföldön lakik-e, vagy nedves bújá folyamvölgyben, hogy tenger mellett lakik-e vagy távol a tengertől, hogy széles helyen lakik-e, vagy szélmentes helyen, meleg, vagy hideg helyen, termékeny, vagy terméketlen helyen stb.

Változik az erkölcs az egyén vagy a nép műveltségi foka, az egyén vagy a nép életkora szerint is; más életmódja, más szükségletei vannak a gyermeknek, mások a férfinak s mások az öreg embernek.

Erkölcös az az életmód, mely azon család, azon állam, azon társadalom érdekének felel meg, amelyben az ember él, erkölcstelen az az életmód, mely ezeknek érdekével ellentétben van.

Tehát életünk minden tetténél bírálat alá kell vennünk, vájjon az megfelel-e a családjunk, megfelel-e a nemzetünk érdekének, s végül utolsó sorban, hogy megfelel-e az emberiség érdekének, s ha azokkal ellentétben van, nem szabad követnünk.

Erkölcös ember európai fogalmak szerint az, aki szüleit tiszteli, testvéreit szereti, gyer-

mekei iránt teljes önfeláldozással viseltetik; erkölcsös ember az, aki hazájának javát fanatikus önmegtagadással munkálja; erkölcsös ember az, aki teljes erővel azon fáradozik, hogy az emberiség javát, kultúráját előmozdítsa és szenvedéseit gyógyítsa.

Végül önmagunk iránt is van erkölcsi kötelezettségünk, van egyéni erkölcsünk is, mely abban nyilvánul meg, hogy testünk, lelkünk egészségét és tisztaságát ápoljuk, emberi méltóságunkat fenntartjuk.

Ezzel szemben talán kérdezhetné valaki, hogy mi az erkölcstelenség, erre ízeletünk, európai fogalmaink szerint a következők:

Erkölcstelen mindama cselekedetünk és magaviseletünk, amellyel önmagunk egészsége ellen, a családjunk, a nemzetünk, az emberi társadalmunk ellen vétünk.

Tehát erkölcstelen a tisztátlanság s a rendetlenség, a durvaság és a pöffeszkedés, a tolakodás és az erőszakosság, erkölcstelen az evésnek és ivásnak, a nemi életnek, a testgyakorlásnak, a testi vagy lelki munkának túlzása, erkölcstelen az érzékiséget ingerlő és kihívó magaviselet és öltözködés.

Erkölcstelen a családi élet elhanyagolása nemcsak, de minden cselekedet, amely a családi élet bensőségét és szilárdságát megrontja, tehát elsősorban a hitvesi hűtlenség, a szabad szerelem, a gyermektelenség, a szülői és a gyermeki szeretet és hűség lazasága.

Erkölcstelen a hazának, a nemzetnek, amelyben élünk, érdekének elhanyagolása. Erkölcstelen a vállalt munkának vagy hivatalos kötelességnek mulasztása, erkölcstelen az adott szó megszegése.

Erkölcstelen az önző magaviselet, az emberszeretet megtagadása, erkölcstelen a lopás, a csalás, embertársunk vagyonának, becsületének vagy életének megrontása, legerkölcstelebb cselekedet a gyilkolás.

Az érték.

Mi az érték? Könyvtárakat írtak tele erről, a témáról, egyik azt mondja érték az arany, az ezüst, egyszóval a tőke, érték a drágakő, a gyöngy, a másik azt mondja érték a szén, a vas, a harmadik azt mondja érték az állat, a növény, az ötödik azt mondja érték a termelő munka és a kereskedelem, mert az előbb felsorolt dolgok csak akkor válnak értékessé, ha azok a fogyasztó céljainak megfelelőleg vannak kikészítve s elébe tárva.

Minderre azt válaszoljuk, hogy *egyedüli érték a munka*, csakis munka útján juthatunk élelem, ruházat, lakás és egyéb életszükségleti cikkhez. Mennél kisebb munkát igényel valamely életszükségleti cikk beszerzése, annál kisebb az értéke s mennél nehezebben lehet azt megszerezni és megmunkálni, annál nagyobb annak az értéke.

Minden egyes életszükségleti cikknek az a szellemi vagy testi munka az értékmérője, mely arra fordított.

Csak annak a javnak van értéke, melyet munkával tudunk megszerezni, akár a föld gyomrából, akár a tropikus vagy arktikus égöv millió veszélyt magábarejtő rengetegéből szereztük be azt.

Csak annak a pénznek van értéke, amit fáradságos munkával szereztünk; amihez köny-

nyen jutottunk hozzá, annak előttünk nincs értéke, azt mint értéktelen pénzt vagy egyéb holmit könnyen s hamar elprédáljuk.

Az emberek közt is csak annak van értéke, aki dolgozik, az emberi munka is csak úgy értékes, ha alapos, ha fáradsággal, meg-erőltetéssel jár.

Értéktelen úgy a személy, mint a tárgy, aki vagy amely munkát nélkülöz. A munka értéke annál nagyobb, mennél több időt s előkészületet igényel és mennél kevesebben üzik azt, tehát itt van még egy értékmérő, valamely javnak ritkasága, illetve a ritkasága annak a munkának, fáradozásnak mely annak az előteremtéséhez szükségeltetik.

Legértékesebb az a szellemi munka, mely életbevágó szükségleteinket elégíti ki, vagy amely igen ritka, ilyen az orvosi vagy a művészi munka.

Az érzékiség.

Érzékiség alatt tulajdonkép a nemi érzékiséget értik, elég tévesen, mert hiszen egyéb érzékeink is vannak, pl. a hallás, a látás stb. mégis senki se fogja érzéki embernek tartani azt, kinél a hallás vagy a látás jól ki vannak fejlődve. Mi ezt a felfogást nem osztjuk, érzékiség alatt valamennyi érzékeink fejlettségét értjük.

Érzékeink fejlettsége a természeti őserő munkája, az oltotta belénk, hogy élhessünk, hogy az emberi faj ki ne vesszen, de meg-állja helyét a létért való harcban.

Érzékiség alatt értjük tehát összes érzékeinknek tökéletes fejlettségét, a jó látást, a

jó hallást, a finom tapintási, ideszámítva a nemi gerjedelmet is, a válogatott ízlést és a kifejlett szagérzetet.

Amely embernél mind ez érzékek teljesen és arányosan ki vannak fejlődve, az érzéki ember, de egyúttal azt jelenti, hogy egészséges ember, normális ember.

Az érzékiség tehát természetes állapot, alapfeltétele az életnek.

Az érzékietlenség az beteg állapot, az abnormális állapot; de beteg állapot az is, ha egyes érzékek kevésbé vannak kifejlődve vagy ha egyes érzékek a többiek rovására túlságosan vannak kifejlődve.

Az egészség feltételezi az összes érzékeink teljes és arányos fejlettségét.

Így felfogva a dolgot az érzékiség nem hiba, de erény, az érzékiséget nem szabad restelni, az az emberi test tökéletességéhez tartozó életszükséglet.

A nem érzéki emberek beteg emberek, az érzékiséget elnyomó életmód bűn saját magunk ellen, viszont erény és kötelesség azoknak arányos és teljes kifejlesztése és megóvása.

A festészet és szobrászat.

Az utánzási vágy egyik művész ágánál sem nyilatkozik meg oly erősen, mint a festészetnél és a szobrászatnál.

Az ember bizonyos színek és formák hatása alatt él, megszokja azokat a színeket és formákat, melyeket legtöbbször lát, legáltalánosabban lát, s ezen színeket és formákat szépnek találja. Amit szépnek talál s ahogyan szépnek találja, igyekszik azt visszaadni, utá-

nozni, úgy támad a festészet s szobrászat összes válfajaival.

Tehát mi a festészet és szobrászat? Utánzás, utánzása a természetnek színben és formában, utánzása annak mit szépnek találunk, ami összhangban van lelkünkkel, ami és ahogyan tetszésünket megnyeri.

Ezért a festészet és szobrászat tárgya csak az igaz lehet és abból is csak az általános szín és forma. — Egyik sem hazudhat, a természetet, a valódi világot kell visszaadnia oly színben, oly formában, ahogy mi látjuk és látjuk nem egyes esetekben, de általánosságban, tehát a természetellenesség, vagy a látzatnak meg nem felelő beállítás nem lehet a festészet és a szobrászat tárgya, feladata, éppúgy nem a különlegesség, de főleg az általánosság, oly színek, oly formák, melyek az átlagnak megfelelnek.

A képzőművészet tehát utánzata a külvilágnak és az embervilágnak, megteremtése az összhangnak az ember s a külvilág közt színek és formák útján.

Mennél általánosabb színeket és formákat ad vissza a képzőművészet, annál klasszikusabb az.

A képek és szobrok mindenkor kifejezői egyrészt a művészeti technika fejlettségének, másrészt bizonyos korszaknak, az azon korszakot uraló eszméknek. Miután a képzőművészet visszaadja a természetet és az embert, tehát minden egyes korszak fejlettsége, kultúrája szerint ábrázolja a világot és az embert, az ő erkölcsi felfogásával együtt.

Ha tehát végigtekintjük az emberiség festményeit és szobrait, mely utóbbiakhoz mindennemű faragást is besorozunk, hű képét

kapjuk nemcsak a képzőművészet fejlődésének, de magának az emberiségnek is az ő összes családi, állami, erkölcsi, szellemi és gazdasági életével.

Minden kornak vagy vidéknek, társadalomnak azon képzőművészeti termékei az értékesek, melyek azon kor, hely, vagy társadalom világát találóan jellemzik.

Vannak képzőművészeti alkotások, melyek az összes korokat túléltek, örök klasszikus megnyilatkozásai az ember utánzási és teremtetési vágyának.

Azok az alkotások, melyek nem a természet és az embervilág hű képét adják, rövidültűek, ezek az ú. n. dekadens irány szüleményei, melyeknek alapvonásai: eltérés a természetestől és az emberi képzelődés túltengése. Ideig-óráig divatosak lehetnek az ily képek vagy szobrok az emberiség egy kis köre előtt, de csakhamar mint nem természetes szörny-szülöttek lekerülnek a napvilágból, és csupán a múzeumok egy-egy elrejtett zugában őriztetnek s mutogattnak a szépérezék és a művészi képesség teljes hiányának ez elrettentő példái.

A fiatalság.

A fiatalság csupa fény és napsugár, csupa tavasz és kezdő nyár. Nézd meg a fakadó rügyet, a nyíló bimbót, ez a fiatalság; az emberi lélek tele örömmel, életkedvvel, tele ábránddal, tele reménységgel.

Az emberi lélek ártatlan és romlatlan, örül a létnek, nem tudja még mi a szenvedés, mi a csalódás, a lelke még nem kopott, nincs összezúzva, de friss, egészséges és hajlékony.

Boldogan fog lepkét, csókol virágot, gyönyörködik az ég kékjében, a felhők játékában, a madár dalában.

Lelke tele van vágygal, reménnyel, élni-akarással, lelkét szép eszmék, nagy célok hevítik, az örökkévalóságra gondol.

Minden ifjú előtt nyitva áll az élet. Egészsége, ifjúsága, ereje tudatában körül néz, s látja maga körül a dicsőség, a hatalom, a vagyon, a szereplés, az élvezetek, az örömök, a boldogság száz és száz fáját virulni, teleaggatva érett gyümölcszel, mámorosan elkábul a látványtól, azt képzelvén, hogy csak ki kell nyújtani karját s mind e gyümölcs az ölébe hull.

Az ifjú lelke állandóan a gyümölcsöskertben időzik.

Lelke naiv, tiszta és ártatlan, kell is hogy ilyen legyen, még nem.-ismeri az emberi nem kegyetlen önzését és szívtelen gázságát, még nem ismeri a féktelen irigység és a kíméletlen nagyravágyás cselszövéseit, még nem ismeri a közönyt, a lekicsinylést, a rágalmozást, az ördögi rosszakarat öldöklő fegyvereit. Megható a fiatalság lelki tisztasága s ártatlan reménysége, s végtelen szomorú azt látni, miként mocskolja be és zúzza össze idővel ezt az ártatlan lelket az emberek határtalan önzése és kegyetlensége.

A filozófia.

Mi az a filozófia? A legtöbb ember előtt ez egy ismeretlen fogalom, sokan hallják e szót, sokan tudni vélik s mégsem tudják; valami elvont, magasztos, összetett elmei folyamatnak tartják, a legtöbb ember előtt

nem rokonszenves e fogalom, azt tartják, meddő a filozófia, többnyire száraz, érthetetlen okoskodás, elmei gimnasztika, szellemi tornázás, aminek kevés az értelme, kevés a haszna, a gyakorlati jelentősége.

És valljuk be őszintén, a nagy tömeg ezen nézete nem alaptalan, az ú. n. filozófusok nagyon sokszor üres szalmát csépelnek és olyan elméleti meghatározásokkal, elvont fogalmaknak körülírásával foglalkoznak, melyek az emberiség által semmiképp fel nem foghatók, annak javára nem válnak s a megismerést elő nem mozdítják.

Ez a filozófia meddő filozófia, s ilyen a nagy része annak, ami ezen név alatt napvilágot lát.

De van a filozófiának egy része, mely értékes, mely mindenekfelett becses, mely a megismerés szempontjából elsőrangú értékkel bír, ez a pozitív filozófia.

A pozitív filozófia, a világ érzékileg felfogott adatait törvényszerűleg rendszerbe foglaló elméleti tevékenység.

Ennek alapján a filozófia a tudatos elemeknek rendszerbe foglalása; a tudomány szolgáltatja az adatokat, a filozófia megállapítja bennük a törvényszerűséget és azokat rendszerbe foglalja.

A filozófia tehát a tudomány kiegészítése, de mindig csakis az exakt tudományos észleletek és felfedezések alapján.

Tehát körébe nem tartozhatik a nem tudatos elem, a csak hiten vagy pusztán feltevésen alapuló feltétel vagy következtetés.

A filozófia mint ilyen, mint az exakt, természeti megfigyeléseken alapuló tények össz-

foglalata és rendszere a tudományok tudománya.

A filozófia mint ilyen megismertet minket a világgal és önmagunkkal, elibénk rajzolja a világ tüneteinek összefüggését, az egész világnak, úgy az emberiségnek is létét, egész történetét és fejlődését.

A filozófia mint ilyen megismerteti velünk a világot és saját életünket, életünk feladatát s rendeltetését.

A filozófia mint ilyen feltárja előttünk az egész világ összhangját, ahol minden jelenség közös törvényből következik egyöntetűen, és az összes jelenségek és állapotok összefüggő láncszemei az életnek, mely áthatja, uralja, mozgatja az egész világot a pici láthatatlan tömecestől az óriási világ napokig egyaránt.

A pozitív filozófia nagy mesterei és megalapozói Comte Agost, Spencer Herbert és Haeckel Ernő.

A forma.

A világon két lényeg van, az anyag és az erő, de ezek önmagukban nem ismerhetők fel, csupán a formájuk által, melyben fellépnek; ezért legfőbb dolog a világon a forma.

Az anyag s az erő megközelíthetetlen, ismeretlen valami, senki sem látta s sohasem fogja azokat látni, csakis a forma útján jutunk azok tudatára.

Az anyag s az erő a világ minden részében ugyanaz, csupán a forma az, amelyben, vagy amely által az anyag, vagy az erő tudatunk körébe lép, csupán ez változik, csupán ez ismerhető fel, csupán ez a lényeges,

A világ anyaga vegyi úton megállapított elemekből áll, ezen elemek mindenhol a világon feltalálhatók, csupán a forma útján, melyben fellépnek, lesz felismerhető az anyag.

Épp azért, ha a fejemet a falba ütöm, nem fogom azt mondani, hogy a fal nem anyag, hanem csupán annak képe, miként azt sok hiu ábrándozó tanítja, de azt mondom, a fal az anyagnak egy formája. Az anyagot magát mint olyant nem ismerem és nem láthatom, de az anyagnak a formáját mint falat ismerem, elismerem, hogy ez van, beleütöttem a fejemet, tehát kell itt anyagnak lenni a fal formájában, ez megvan, ezt látom, tapinthatom és én az anyagot mint falat tartom lényegesnek, a fal formájában lényeges az anyag.

Az anyag jöhet más millió formában érzékeim körébe, de mindig valamely formában lép az fel, és ez a forma a lényeges, nem pedig maga az anyag.

Így vagyunk az erővel, a természeti őserővel is, ez is fellelhető a világ minden részében, hiszen erő nélkül nem képzelhető a világnak semminemű része sem, semmi anyagporcikája vagy tere sem. De ez az erő nem látható, nem ismerhető meg önmagában, csupán formáiban s formái által, az erő ezen formáit erőmegnyilvánulásoknak vagy érelyeknek nevezzük, ilyen a hő, a fény, a világosság, a villany, a delejesség, a gondolat stb. Ezek az erő formái, ezeket érzékeinkkel már fel tudjuk fogni, meg tudjuk érezni.

Ha megégetem a kezemet, ha a helyemből kimozdítatom, ha a villám belém csap, ha beszéd vagy írás könnyekre fakaszt, nem

tagadhatom le az erőt, az erő hatott reám, de azt magát megismerni nem tudom.

A fenti jelenségek egy szubsztanciának formái, melyek érzéki tudatunkba lépnek és ezzel bizonyítják az erő lényiségét.

Tehát az anyag s az erő meg vannak, mert formáik által nyilatkoznak, de az ő ismeretük teljesen mellékes és felesleges, csupán a formáik ismerete lényeges.

Az egész világban, tehát a forma a fő.

Ezen formák úgy térben, mint időben változnak és ezen térbeli és időbeli változásoknak a felismerése és rendbeszedése a tudomány igazi feladata.

A formának rendkívül nagy jelentősége az élet minden területére elkísér minket. A szervetlen és a szerves világ, az embervilág, a társadalmi világ annak összes vonatkozásaiban formák változatának és rendszerének van alávetve.

Ezen formákat ismerve és követve megismerjük magát a világot, az életet és tudunk abba belehelyezkedni.

Minden téren s minden vonatkozásban leglényegesebb a forma.

A földműves.

A gazdálkodás fejlettsége szempontjából a kezdetén áll a pásztor, utána következik a földműves, aki nemcsak az állatot, de a növényeket is szükségletei fedezetére munkába fogja. Ez a foglalkozás már több munkát igényel, mint a pásztorkodás, ez már nemcsak ellenőrző, felügyelői tevékenység, itt már alaposan kell segíteni, dolgozni, hogy a növény minél többet teremjen.

A földművesnek már nincs oly kényelmes élete, mint a pásztornak, nem ér reá annyit gondolkozni, mint a pásztor, de foglalkozása őt is a szabad ég alá utalja, foglalkozása a röghöz köti, a természetimádatnak, a méltóságnak, a szabadság érzetének bizonyos foka nála is kifejlődik, de nem oly nagy mértékben, mint a pásztornál.

A földművest a röghöz kötöttsége egészen konzervatívvá, lokálpatriótává, nemzeti érzelművé teszi.

A földműves világa az a darab föld, melyen született, a melyet mivel, ehhez ragaszkodik, ott akar élni, ott akar meghalni, csak nagyon kényszerítő hatás alatt hagyja el anyaföldjét s vándorol idegenbe.

Egy nép gazdálkodásának igen fontos tényezője a földművelés, mert ez karöltve a pásztorkodással az összes nyersterményeket, elsősorban az élelmicikkeket megtermi az emberiség részére.

A nyerstermelés az alapja egy ország termelésének és a földműves az a néposztály, melyre az államegész mindig biztosan támaszkodhatik, válságos időkben ez az osztály óvja meg az államot az összeomlástól.

A földművelés a fejlődése folyamán mind több s több, újabb és újabb gazdasági javat termel, kimeríthetetlen kincsesháza lesz a nemzetnek.

A földműves az az erős, egészséges néposztály, melyből folyton bő forrásként kiemelkednek azok az egyének, kik a haladásnak, a nép kulturális jólétének zászlóvivőivé lesznek.

Kellő iskoláztatás és nevelés mellett ez a termelő osztály az állami élet legértékesebb eleme.

A gazdagság.

Mi a gazdagság, talán sok pénz, drágakövek, arany, ezüst, nagy föld, vagy házbirtok, — nagy embertömeg, mely szolgálatunkra áll — mindez nem gazdagság, mindez csupán szegénység, mert velők és által ok nem lehet megszerezni a legértékesebbet, és ez a legértékesebb az egészség.

Aki egészséges, az gazdag; a gazdagságnak alapja, mérőfoka az egészség.

Semmi egyéb kincset nem lehet az egészséggel felmérni.

Nem a vagyon, nem az anyagi jóllét teszi a gazdagságot, de csakis az egészség, bármily mostoha anyagi viszonyok közt is él valaki, ha egészséges, akkor gazdag s legyen bármily nagyvagyonú is, ha egészségtelen, akkor szegény ember.

Az egészség oly óriási kincs, mely mellett minden anyagi vagyon eltörpül.

Az egészséget rontani a legőrültebb pazarlás, az egészséget óvni a legnagyobb takarékoság.

A legszerencsétlenebb törekvés, ha valaki anyagi javak után rohan, azok bírásában keresi a gazdagságot és amellet és azáltal elhanyagolja és mellőzi az igazi gazdagságot, az egészséget.

A legferdebb és legtévesebb irigység az, mely a vagyonos ember felé irányul s megfélekedzik azon óriási kincsről, melynek egészség formájában birtokában van.

Te szegény ember, ki arcod verejtékében napestig dolgozol, de egészséges vagy, jóízűen eszel s nyugodtan alszol, légy teljesen elégedett, adj hálát a természetnek, hogy gazdaggá tett

tégedet s szívedben szánalmat érezve azok iránt, kik anyagi javakban dúskálnak ugyan, de gyenge egészségüknél fogva jól nem érzik magukat jói nem esznek s nem alszanak, gyakorolj irántuk őszinte könyörületet s segítsd teljes erődből azokat, kiket a természet megfosztott az igazi gazdagságtól — az egészségtől, mert ők az igazi szegények.

A gond.

Kinek ne volna gondja, jól ismerjük ezt a lelki állapotot, gond nélkül ember nem élhet, a gonddal ügy vagyunk, mint a munkával, ha van gondunk, az bánt s folyton panaszkodunk; ha nincs gondunk, csinálunk magunknak gondot, mert gond nélkül élni nem tudunk.

A gond tehát életszükséglet, egy szükséges rossz, mely nélkül el nem lehetünk, a gond életorvosság, életelixír, de azzal is úgy vagyunk, mint a legtöbb orvossággal, hogy megárt belőle a sok.

A sok gond épúgy káros, mint a kevés gond.

Ha valakinek igen sok a gondja, épúgy megöszülhet, megzavarodhat az elméje, mint akinek igen kevés a gondja, itt is tehát az aranyközépút a jó, mint minden jónál.

A gondot kevesen nézik ebből a szempontból s azt általában nagy szenvedésnek tekintik, nagy tévedés a gondra az embernek szüksége van, a legprimitívebb embertől a legműveltebbig. A legprimitívebb ősvadász, vagy halásznép sem tud gond nélkül élni. Mennyivel több gondra van szüksége a nagyműveltségű embernek.

A gond egyéni természetű, egyik többet, másik kevesebbet igényel belőle.

Gond nélkül üres és értéktelen az élet.

A legszerencsétlenebb az az ember, kinek nincs semmi gondja.

A túlságos gond is képes az embert megölni, ilyen különösen az életfenntartási gond, mely nagyobb kétségbeesést vált ki, mint szeretteink halála s képes az embert arra bírni, hogy az életet egyhamar odadobja.

A nagy gond ellen a legjobb ellenszer a folytonos munka és a természettel s emberekkel való szoros társulás.

A gőg.

Egyike a legellenszenvesebb s legsajnálatra méltóbb szellemi sajátságoknak a gőg.

A gőg soha és semmi formában sem jogosult, önérzetes lehet az ember méltán, aki valamit tud és valamit ér, akinek tisztában van a lelkiismerete, aki megfelel kötelezettségeinek, aki becsületes. Önérzetes lehet, aki valamit teremtett, jót, szépet, vagy igazat, de gőgös soha sem lehet, csak az ostoba ember.

A gőg egyáltalán és minden tekintetben elítélendő lelki fogyatékoság.

Gőgösnek lenni azért, hogy az ember elődei kiváló érdemekért, kitüntetés, címet, rangot nyertek, gőgösnek lenni azért, hogy az ember nagy vagyont örökölt, a legnagyobb gyöngeség, de azért sem szabad gőgösnek lenni, hogy valaki önmaga szerezte a kitüntetés, rangot, vagy vagyont. Szintúgy helytelen s elítélendő, ha valaki testi szépségére, erejére, vagy lelkének valami kiválóságára gőgös.

De legvisszataszítóbb a parvenu, a hirtelen felcseperedett ember gőgje, aki sem születésének, sem testi, lelki ügyességének, hanem tisztán a szerencsének köszönheti hatalmát.

Okos, józan ember sohasem lehet gőgös, sőt minél nagyobb polcra juttatja az élet, annál kevésbé érezteti fölényét embertársaival szemben.

A gyermek.

A legnagyobb öröm, a legtisztább boldogság, a legdrágább kincs a gyermek.

Szeméből a tiszta ég sugárzik felénk, ajkáról az angyalok mennyei mosolya köszönt. Szívünk felujjong, ha kacagását halljuk, hófehér ártatlansága megtisztítja lelkünket minden salaktól.

Midőn karunkon tartjuk, visszatér ifjúságunk, újra átéljük egész életünket. Tudjuk már, miért élünk, miért dolgozunk és szenvedünk.

Gyermekünk tanít meg újra a szeretetre, védelmet kereső, hozzánk tapadó karjai megolvasztják kérges szívünket, puha lesz az, mint az olvadó vaj, hogy a szeretet oltárán mindenünket feláldozzuk.

A munkában elfáradt ember hazatér kis fészkébe, hogy ott a gyermekmosolytól újra felfrissüljön.

Az életküzdelseiben megtört ember hazatér kis mennyországába, hogy ott visszanyerje önbizalmát, lelki egyensúlyát.

A gyermek az igazság tükre, a jóság mennyei sugara, az emberi alkotás legszebb földi virága.

Legyen életünk legfőbb törekvése a gyermek.

Ti pedig gyermekek, a ti angyali bűvös hatalmatokkal varázsoljátok vissza az embereket az igazság, a jóság és a szépség útjára.

Gyermekmesék.

A gyermekeknek naiv, tapasztalatokban fiatalos világa szomjúhozza a meséket, reájok nézve ezek a mesék természeti szükségletet képeznek.

Korán belátták ezt az emberiség vezetői és a kultúra legkezdetlegesebb idejétől fogva szebbnél-szebb mesékkal kedveskedtek az embernek. Ezen mesékkal nagy hatást értek el, az embereket mintegy elaltatták, hatalmukba kerítették és saját céljaikra kihasználták.

Ezen mesék a gyermeki tudatlanság pótlására, a gyermeki kíváncsiság kielégítésére, a gyermek élénk képzelésének foglalkoztatására voltak építve és alkalmazva.

Tárgyuk: mindenhol és mindig a »világ és az ember«.

Tárgyuk: a világ keletkezésének, fennállásának, természeti tünetményeknek és jelenségeknek magyarázata.

Tárgyuk: az emberi énnék, az embert mozgató erőnek, az embert uraló tulajdonságoknak magyarázata, vonatkozásban az őt környező külvilággal.

Mert a legkezdetlegesebb kortól fogva, midőn az ember önálló egyénisége szemben a külvilággal megszületett, aziránt volt kíváncsi, hogy mi az a világ, ami őt környezi és mi ő, aki e világ közepén áll.

A teljesen tudatlan embert, a szinte tudatlan, de már némileg magasabb intelligenciájú, felette uralkodni vágyó ember, ki már gazdagabb képzelettel bírt, mesékkal látta el. Az összes kezdetleges népek ily mesékkal bírnak, ezen mesék öröklődnek, hagyományokká lesznek, átalakulnak, amint fejlődik az emberiség. De amint megismeri mindinkább a természetet és annak erőnyilvánulásait, lassanként meggyöngülnek e mesék, szétfoszlanak emez ábrándok, elhalványulnak, eltűnnek a mesebeli alakok, s lassanként előtérbe lép a tiszta igazság, a világ eredeti képe, mentesen minden álomfátyoltól.

A kis gyermekből nagy gyermek lesz, aki már tudja, hogy a karácsonyfát nem a Jézuska hozta, de a szülői állították fel s díszítették fel, ezernyi gonddal és szeretettel.

Ilyen karácsonyfa a népek összes világteremtési és Istenségi mondaköre, a gyermeki tudatlanságnak és rajongó képzeletnek gyertyái, az égből jövő angyaloknak aranyhaj szálai azt tündériesen titokzatossá teszik, de az emberi érettségnek és férfiasodásnak nappali fénye elhomályosítja a gyertyákat, az égi angyalok hajszálait, és megjelenik az ember előtt az igazi valóság, átfogva, a mindent megbocsájtó szülői, emberi szeretet által.

Így kell a meséknek elhalványulni a biztos alapot nyújtó természeti igazság előtt.

A lélek halhatatlansága, a túlvilág, a mennyország vagy pokol, a különféle jó és rossz szellemek, ördögök, angyalok, égben trónoló Isten, vagy Istenek összes segélyeikkel, szentjeikkel s családjukkal együtt ez mind csak puszta mese.

Mindezeknek helyét elfoglalja a természeti őserő, a világerő, mely feltétlen szervezettséget és alárendeltséget követel és ezzel szemben él szellemi világunkban, *tehát nem az anyagi világban*, mint élő valóság, mint szellemi hatalom a szeretet, mely ellensúlyozza azt a sok fájdalmat, szenvedést, amit az önző természeti erő előidéz.

A gyermek cipőiből felnőtt ember elveti a meséket, elősmeri az anyagi világot, a természeti őserő összes jelenségeit, és annak rideg önzésével szemben támaszt talál és nyújt szellemi Istene, a szívében székelő szeretet által.

A halál.

Meghalni, megsemmisülni, elveszteni mindazt ami nekünk kedves volt, elveszteni az életet, elveszteni a napsugárt, a kék eget, a gyönyörű természetet, milliónyi virágával, zöld erdeivel, égbetörő szikláival, havas csúcsaival, bájos tavaival, csörgedező patakjaival, hatalmas folyóival s a végtelen nagy hullámozó tengerrel, ez a halál.

Elveszteni mindazokat, kiket szeretünk, elveszteni gyermekeink égi mosolyát, a nő meleg, forró szerelmét, a szülők odaadó gondozását, barátaink, embertársaink felölölő karjait, ez a halál.

Elveszteni énünket, gondolatvilágunkat, működésünket, fájdalomunkat, örömünket, alkotásunkat, teremtésünket, minden percnyi létünket és érzésünket, ez a halál.

Mint valami rémes kísértet, fehércsontú kaszás követ és ijesztget bennünket a halál egész életünkön át, folyton elibénk állítva azt

a rettentő percet, midőn reánk sújt, midőn összenyom és megsemmisít bennünket minden ábrándunkkal, minden örömünkkel együtt, midőn belelök a fekete, sötét mélységbe.

Nem-e rettenetes ez a gondolat és ami jön utána, beletemetetni a föld alá és ott a férgek martalékává lenni.

S mégis meg kell barátkozni e gondolat-tal, mert ez az elkerülhetetlen sorsunk, ezt hozza magával a természet törvénye, aki születik, annak meg kell halni, a születést a virágzás, majd az enyészet követi, követi oly mértékben, ahogy az anyag alakulata, az emberi gép összetétele és működése előírják.

Mit jelent ez, ez azt jelenti mennél tökéletesebb, egészségesebb összetételű az emberi test s mennél inkább él testi egészségének megfelelőleg, annál hosszabb lesz élete, annál később következik be az enyészet.

Tehát nagyon vigyáznunk kell, hogy vérünk tiszta legyen s ezáltal egészséges gyermeket nemzzünk, másodsor igen kell arra vigyázni, hogy ez az egészséges gyermek mértékletesen éljen, korán szoktassuk a mértékletességre, a testi és lelki szükségletek arányos kielégítésére, az ily gyermekből lett ember élete kellemes lesz s soká ellen fog tudni állni az enyészetnek.

De az enyészet és a halál egyszer mégis be fog következni mindegyikünkönél és a halál gondolatával meg kell barátkoznunk, nem szabad azt oly rémes valaminek tekinteni, miként azt sokan készakarva feltüntetik, hogy ebből is maguknak tökélet kovácsoljanak. A halál éppoly természetes dolog, mint a születés. De a halál gondolatát nagyon

megszelídíthetjük, ha az életünket jól felhasználjuk; a megsemmisülés, a világtól való megválás nem fog oly nehezünkre esni, ha a világot, az életet jól kihasználjuk, ha igyekszünk annak szépségét megismerni, és igyekszünk minél több jót cselekedni. Ha serényen dolgozunk és alkotunk, ha avval a gondolattal közeledünk a megsemmisülés percéhez, hogy nem hiába éltünk, hogy kötelességünket híven teljesítettük családjunk, hazánk s az emberiséggel szemben, ha tudjuk, ha érezzük, hogy emlékjüket a szeretet kegyelete fogja őrizni.

Akkor bele fogunk nyugodni a halál gondolatába, mely szükségképen bekövetkezik, hogy új létnek helyt adjon, hiszen halál tulajdonkép nincs, csak folytonos átváltozás.

Az ember láthatatlan kicsi porszem a nagy világban, az ember élete alig mérhető parányi egység az idők végtelenségében, és mégis ez a kicsi porszem, ez a parányi idő mi vagyunk, életünk sok ezernyi változatával, küzdelmével, gondolatával, örömeivel és bánatával.

Mi nem kívánkoztunk a világra és mégis itt vagyunk, nem kívánkozunk el abból és mégis el kell azt hagynunk. Ez a természet törvénye.

Az anyag szüli a lények milliárdjait, hogy azok ismét elpusztuljanak. Az óriási égitestek milliói keletkeznek és újra elpusztulnak éppúgy, mint a láthatatlan kicsiny infuzóriák vagy gombák miriádjai.

Minden a világon a születésnek s a meghalásnak, a virulásnak és az enyészetnek van alávetve. Ebbe bele kell nyugodnunk

ez felettünk álló természeti törvény, melyen változtatni nem lehet.

Mindeme változásnak, születésnek, halál-
nak, virulásnak, enyészetnek mi a célja, kér-
dezhetné valaki, erre azt kell felelnünk: a
világ nem céltudatosság, a világ nem bizo-
nyos cél megvalósítására van.

A fenti tünetek vannak, mert van világ,
az anyag és erő kölcsönös hatása eredményezi
az örökös változásokat, a folytonos születést
és halált.

És mi a mi feladatunk ezen változások
alatt, mi a feladatunk nekünk ici-pici lények-
nek azon arasznyi lét alatt, mely a születés-
től a halálig tart?

Testi és lelki szükségleteinknek lehető
arányos kielégítése. Ha ennek megfeleltünk,
életfeladatunkat helyesen betöltöttük és át-
adhatjuk helyünket egy épp oly ici-pici lény-
nek, mint *mi* vagyunk. A mi életünk emléke
el fog homályosodni az idők végtelenségében
az igaz, de ha helyesen éltünk, annak nyoma
megmarad és életünk mindvégig piciny tég-
láját fogja képezni annak a nagy végtelenség-
nek, melyet e szóval fejezünk ki, hogy nagy-
világ; de a ki oktanul, természet ellenesen,
helytelenül élt, az nyomtalanul örökre meg-
semmisül.

A harc és a béke.

Miként a világ, az emberiség és az ember
életénél kifejtettük, minden hatás keresztrezgé-
sekben érvényesül, s a keresztrezgés hullám-
hegyét és völgyét az ellentétes sajátságok
képezik, így láttuk az alárendeltség és függet-
lenség, az önzés és szeretet, az idealizmus és

realizmus, a konzervatizmus és liberalizmus, a jó és a gonosz hullámvölgyeit és hegyért, ily hullámhegyet és hullámvölgyet képez lelkünkben a harci készség és a békevágys is.

Alapjában véve minden ember harcias, mert életfenntartási, érvényesülési ösztöne erre készíti, de lelke a békére is vágyódik.

Általában lehet mondani, hogy az emberiség a fejlődés folyamán a mint szerveződik és államokká alakul át, a harciasság felé tart, ezt férfikora kialakultával a legteljesebb mértékben kimutatja s aztán virágzásán túl ismét a békés állapot felé tart, ugyanezt mondhatni az emberi életről is általában.

De egyénenként véve az embereket a harcra vagy a békére való hajlandóság mind-egyiknél más és más; van, ki egész élete végéig harcias s viszont másik mindvégig békés természetű.

De a legharciasabb ember is helyel-köz-
zel békére vágyik, s a békés ember sem tud meglenni teljesen civakodás nélkül.

Az bizonyos, hogy a vagyoni és egészségi jólét fékezőleg hat a harci készségre, míg a szük-

ség, a nyomor és a betegség nagyban növeli azt.

Mindkettőt a természeti őserő oltotta belénk, mindkettőre szüksége van az embernek életfenntartása s egészsége érdekében.

De kívánatos úgy az egyes ember, mint az egész emberiség érdekében, hogy a békevágys mind nagyobb tért foglaljon el az emberiség lelkületében, mert hogy az ember igazán szépet, jót, az emberiségre nézve értékeset alkothasson, ahhoz lelki békességre van szükség, legyen bár oly békesség is, melyet előbb harc eredményezett vagy megelőzött.

A hiúság.

A hiúság az embernek a legáltalánosabb tulajdonsága.

A hiúság az ember alapvető természetéből, az önzésből ered.

Hiúság nélkül ember alig képzelhető, annak kis mértékét csakis vagy az igen művelt embereknél, a nagy emberszeretettel eltelt embereknél, vagy az igen kis tehetségű embereknél fogjuk feltalálni.

A hiúságnak sok fajtája van.

Így van testi és lelki hiúság.

A testi hiúság a nőknél és a férfiaknál más. A nő hiú a szépségére, a férfi hiú az erejére, mert e tulajdonságok felelnek meg alaptermészetüknek és e tulajdonságok a rokonszenvesek. Nincs visszataszítóbb, mint mikor a férfi a szépségére, vagy a nő az erejére hiú, mindakettőt megvetéssel fogadjuk.

A szellemi hiúság is különböző a nőnél és a férfinál, a nő inkább művészi tevékenységére, a férfi értelmi munkájára hiú. A nő hiú a szép művészi öltözködésben, otthona elrendezésében, a férfi hiú a kormányzási, szervezési tevékenységére, értelmi munkájára.

Ellenszenves az a nő, aki hiúságát kormányzási, szervezési tevékenység, elméleti munkásság útján érvényesíti, ellenszenves az a férfi, ki magát cicomázza és hiúságát csupán a művészeti felfogásban érvényesíti.

Az ember természetes sajátságán alapuló hiúsága bizonyos fokig rokonszenves, de azon túl bántó és ellenszenvet kelt, így ha egy nő szépségét, férfi erejét vagy szellemi képességét túlságosan fitogtatja.

A nőket, kivált a nem kellemes külsejű nőket társuk szépségi hiúsága, a férfiakat, kivált a közepes elméjűeket társuk szellemi hiúsága bántja, pedig e sajátságok természetesek; hiú az, kinek van mire hiú lenni, ez nem szégyen, ez jogos és természetes.

Vannak azután egyéb hiúságok is, úgy a vallásossági és a jótékonyági hiúság. Van sok ember, aki eldicsekszik ájtatosságával vagy jótetteivel s mindkettőt nyilvánosan nagy garral űzi, ezek is hiúságok, de megbocsájthatók, ha vele nem ártanak, de használnak a társadalomnak.

Itt van továbbá a társadalmi állásra vagy hatalomra, a népszerűségre törő hiúság, az azokkal való kérkedés, itt van a rangkórság, mindkettő igen általános emberi hiúság, sok szerencsétlenségnek, irigységnek, gyűlöletnek, háborúnak kútforrása.

Legáltalánosabb magának az életnek hiúsága, mert ez mindnyájunkkal közös, mindenki hiú arra, hogy ő fiatal és örökké élni fog s kedves neki, ha ez iránybani hiúságát legyezgetik.

Ezért bevett szokás, hogy az emberek egymást azzal köszöntik, mily jól néz ki s hogy sokkal fiatalabbra taksálják, mint a milyen.

Kevés hiúságot csak igen kis képességű, kis műveltségű és alacsony társadalmi állású egyéneknél találhatunk fel »Nur Bettler sind bescheiden« mondja Göthe, vagy valóban bölcs embereknél, mert Sokrates szerint: minél többet tud az ember, annál jobban belátja, hogy mily keveset tud.

Hiúságmentes ember alig képzelhető, mégis

találunk ilyeneket azon nagyműveltségű, nagy-szivű humanisták között, kik csöndben feltűnés nélkül dolgoznak és áldoznak az emberiség javára.

A hivatalnok.

A hivatalnok nem termelő, nem is közvetítő, mégis nélkülözhetetlen tagja a gazdasági életnek, a községi és állami létnek.

A gazdasági, az állami életben a hivatalnoknak jut az a szerep, melyet a véredényrendszer az emberi testnél betölt.

A hivatalnok vezeti, intézi a gazdasági életet. Ő a szervező közeg, amely úgy az egésznek, mint az egész minden részének gazdasági életét irányítja, szükségleteiről gondoskodik.

A hivatalnok szervezi, segíti elő a forgalmat, a közvetítést az egyes termelési ágak közt, a termelő és a fogyasztó közt; ő működik közre az összes szükségletek beszerzésénél és ellátásánál.

A hivatalnok tehát igen becses eleme a közigazgatásnak, az állami, a gazdasági életnek. Szükséges azonban, hogy pontosan megfeleljen kötelezettségeinek, hogy mindig tartsa szeme előtt azt, hogy ő van a közért és nem a köz ő érte, tehát a legnagyobb előzékenységgel és udvariassággal bánjon a közönséggel, végül legyen igazságos és teljesen hozzáférhetetlen.

Az ily hivatalnok a teljes tiszteletünket, szeretetünket és szükségleteinek méltányos kielégítését érdemli meg.

A hivatalnoki foglalkozásnak igen sok fajtája van, a túlnyomóan szellemi foglal-

kozástól egészen a túlnyomóan testi foglalkozásig, mégis nagyjában szellemi foglalkozásnak minősíthető. De mivel nagy része különös szakismerettel nem jár, teremtő munkát nem igényel, hanem inkább csak különleges, hosszan tartó gyakorlatot, mely egy bizonyos helyhez, illetve intézményhez köti, a hivatalnok többnyire függő és alárendelt helyzetbe kerül.

Sok helyütt uralkodik még ma is az a felfogás, hogy az alárendelt hivatalnok egy nulla, egy szám csupán, hogy egy rabszolga, akit, amelyet úgy kezelhetünk, mint egy gépalkatrészt és vele teljesen szabadon, önkényesen rendelkezhetünk.

Hiszen nem tagadható, hogy az alárendeltségnek, a szervezettségnek szigorúan minden hivatalban meg kell lenni, mert enélkül a hivatalnoki gépezet nem működhet.

De ezzel szemben tekintetbe kell venni a mai nagyfejlettségű egyéniséget, a mai nagyfejlettségű társas érzéket, ezekkel ma már számolni kell, ma már jóval többre lehet menni jósággal, mint kancsukával.

A fejlődő egyéniség eredményezi azt, hogy nem lehet a hivatalnokokat egyforma számok, egyforma gépalkatrészekként kezelni, de meg kell figyelni, meg kell becsülni és jutalmazni., szellemi és erkölcsi kiválóságait és nem szabad azt, kinek az átlagnál nagyobb szellemi vagy erkölcsi értéke van ezért elnyomni.

Sok értékes egyén pusztult már el ilyenformán, s sokat elriasztott a hivatalnoki pályától ez a rendszer, ami a társadalomnak nagy kárára van. Sok hivatal azért nem képes

hivatásának megfelelni, mert nem az értékes egyének vezetik, de a középszerűek vagy az azoknál még kisebb erkölcsi és szellemi tőkés emberek, — no meg akiknek van protekciójuk.

Ezen a rendszeren mielőbb segíteni kell, legyen a hivatalnoki pályán is csupán a tudás, a munka, a reátermettségek, az erkölcsi tisztaság, a méltányosság és humanizmus a pálya helyes betöltésének és az előmenetelnek kulcsa és alapja, nem pedig a szolgálai megalázkodás felfelé és a zsarnoki rúgás lefelé.

Az idegesség.

A legáltalánosabb, legelterjedtebb betegsége a mai embernek.

Az ideg a szerves test legfontosabb eleme, mert ez a testnek ama szerve, mely felfogja az érzést és reá elváltozással, mozgással felel. Minden szerves lénynek vannak idegei, úgy a növény-, mint az állatvilágnak. Minél fejlettebb a szerves lény, annál sokszerűbb, annál fejlettebb, érzékenyebb idegrendszere. A legfejlettebb szerves lénynek, az embernek van a legsokszerűbb s legfinomabb idegzete. S ez fokozódik az emberiség haladásával. Minél műveltebb az ember s mennél előbbre halad a társadalmi élet ezernyi szükségletével, annál kényesebb lesz az idegzete.

Az idegrendszer elsősorban érzi meg az élet küzdelmeit; minden munkát, gondot az idegrendszer közvetít, azért oly ideges a mai társadalmi ember.

Az élet megőrli a testet, de legjobban az idegeket; ezért beteg a mai sokszükségletű,

nagyigényű, nagyfejlettségű embernek az idegrendszerre.

Az idegbetegség tehát a sok gond, a meg-erőltetett munka eredménye.

Az idegességnek vele járó igen kellemetlen tulajdonsága a nagymérvű nyugtalanság és elégedetlenség, mely úrrá lesz az emberen és azt szerencsétlenné, kétségbeesetté teszi, minek folytán sok ember életét is odadobja, hogy az idegesség nagy szenvedésétől megszabaduljon.

Az idegességet orvossággal gyógyítani nem lehet, mert a divatos szerek rövid időre talán csillapítólag hatnak, de megmérgezik, megölik a szervezetet.

Az idegesség legjobb ellenszerei a mértékletes élet munkában és élvezetben, ellenszere a nyugalom, a friss levegő, főleg pedig az erős akarat.

Lehetőleg meg kell fékezni az idegességet azzal, ha nem képzelődünk, *ha magunkat folyton testileg és lelkileg elfoglaljuk*, ha igyekszünk beletörődni sorsunkba, ha soha a jobbra, de mindig a rosszabbra gondolunk, ha megbecsüljük azt, amink van, ha fékezzük vágyainkat, ha megbecsüljük a legkisebb szépet és jót is, mit a világ nyújt, ha igyekszünk őszintén és igazán szeretni.

Az igazság.

Azt mondják, »mondj igazat s betörik a fejed«, no hát mi mégis igazat mondunk, mi azt állítjuk, hogy legszentebb kötelessége az embernek az igazmondás.

Rengeteg szenvedéstől és csalódástól menekült volna meg az emberiség, ha legfontosabb feladatának tartotta volna az igazmondást.

De az ember alaptermészeténél fogva önző és gonosz, tele van hiúsággal s tökéletlenséggel, és hogy ezt elpalástolja, élete merő hazugság. Önzését, gonoszságát, tökéletlenségét hazugságokkal takargatja s szépítgeti; hogy boldoguljon, hogy mások felett uralkodhasson, folyton hazudik s kedvező színben tünteti fel önző törekvéseit, gonosz szándékait.

Ezek folytán már természetévé vált a csalás és a csalódás, mundus vult decipi; már úgy megszokta a hazugságot, hogy nem hisz annak, aki igazat mond, sőt az igazmondót ösztönszerűleg üldözi s ép azért lesz szerencsétlen s azért kell sokat szenvednie, mert a hazugság és csalás, a természetellenesség mocsarában tessed.

Az ember azt, aki neki az igazat megmondja, kivált ha a hiúságát, szertelen önzését érinti, hibáit feltárja, halálos gyűlölettel fogadja és üldözi.

Pedig az igazat mondó jót akar tenni az emberiségnek, mint a szülő a gyermekének, midőn hibáiért megfeddi, de az emberiség, mint a daczos gyermek az ő javát célzó igazmondóra megharagszik s igyekszik elhallgattatni, sőt láb alól eltenni.

Így haragudott meg az emberiség mindazon nagy elmékre, természetkutatókra és apostolokra, kik a világ igaz voltát hirdették s ez által bizonyára az emberi gőgöt, az ember világfeletti uralmát és zsarnokságát veszélyeztették, ezért kellett sok tudósnak üldöztetést, sőt vértanúi halált szenvednie. így kellett elveszni a többek közt Giordano Brúnónak is.

De méginkább üldözte az emberiség azokat az igazmondó embereket, kik rámutattak

hibáira, és erkölcsüket megjavítani igyekeztek, így keresztrefeszítették Jézus Krisztust s az emberi gőgöt és hiúságot javítani célzó számtalan egyéb igazmondó apostolt.

Az emberiség nagyon kegyetlen az igazmondókkal szemben.

De az igazmondás oly nagy gyönyörűséggel jár, hogy azon nemeslelkű embereket, kiket az igazmondás szent érzése áthat, semmiféle üldözés és szenvedés attól vissza nem tartja, sőt készek voltak s készek lesznek a jövőben is az igazságért, ha kell, hősi halált halni.

Az igazmondás felismerése és megbecsülése mértékül szolgálhat arra, hogy megítéljük egy nép kulturális fejlettségét. Mennél fejlettebb egy nép, annál inkább becsüli meg az igazságot, és türelemmel, engedékenységgel viseltetik azok iránt, akik igazat mondanak, azok iránt, kik tévedéseire, gyengeségeire figyelmeztették.

Csak egy pillantást kell vetnünk a középkorba vagy az ókorba, rögtön szembe tűnik a nagy különbség; ma London utcáin szabad bárkinek beszélni s mindent nyilvánosan kritika tárgyává tenni. Ugyanezt találjuk a nagyfejlettségű Észak-Amerikában is, míg Sokrateszel méregpoharat itattak, mert az igazat megmondta.

Nekünk teljes erővel oda kell törekedni, hogy megdőljön ez a latin közmondás »mundus vult decipi« (a világ becsapódni kíván), nekünk azon kell törekedni, hogy az emberiség mihamarább kiemelkedjék a hazugság, önámítás és természetellenesség fertőjéből.

Kell, hogy az emberiség igazlelkű legyen;

kell, hogy az emberiség szeresse és kövesse az igazságot; kell, hogy felismerje az őszinte szó és az őszinte viselkedés nagy jótéteményét.

Ha ilyen lesz az emberiség, és kell, hogy ideofejlődjék, akkor meg fog szünni a mai hazug csalfa világ okozta rengeteg nyomor és szenvedés, akkor békés boldogságban fog élni az ember; ez életnek élő példája volt a kínai társadalom, míg a bolsevisták meg nem zavarták.

Mondjunk tehát igazat még akkor is, ha betörik a fejünk.

Az iparos.

A termelésnek harmadik és pedig legfejlettebb formája a kézművesség vagyis az ipar.

Az iparosnak a termelésnél már nem segít az állat- vagy növényvilág, ő már teljesen önállóan termel, saját maga munkájára van utalva. A termelőfoglalkozások közt a kézműves dolgozik legtöbbet, hogy a holt anyagból értéket állítson elő.

Termelő munkájában viszont teljesen független, nem keresztezheti, semmisítheti meg termelését az állat- vagy növényvilág viselkedése, sem az időjárás viszontagságai, a termelés teljesen emberi és egyéni.

A termelés itt az egyéniség teljes érvényesülésével jár, azért fejtheti ki itt az ember teljesen tehetségét s tevékenységét.

Az ipari termelés a legsokszerűbb, a legfejlettebb termelés. Az ipari termelés a legerősebb munkát igényli, de egyúttal a legnagyobb értékeket is teremti meg.

Az iparos a gazdasági életnek legfontosabb eleme, de nem oly értékes eleme a nemzeti életnek, mint a földműves.

Az iparos nem röghöz kötött, tehát mély vonzalommal, nagy ragaszkodással nem viseltetik azon földhöz, ahol született, mert ubi labor, ibi patria. Szakképzettsége előtt nyitva van az egész világ.

A szabó, a cipész, a lakatos vagy asztalos stb. munkát kap bárhol a világon s mindenhol érvényesülhet, megélhet.

Az iparos magát világpolgárnak érzi, liberális, demokrata felfogású, felfogása nemzetközi.

Az ipari világban érvényesülnek leghamarább a szociáldemokrata és internacionális eszmék, ép ezért nemzeti szempontból nem oly értékes osztálya a népnek, mint a földműves osztály, de azért az állami életben reá is nagy feladat hármlik; szükséges, hogy a nyerstermelést kiegészítse, szükséges hogy a földműves osztály konzervatizmusát és idealizmusát, az iparos elem szabadelvűsége és gyakorlatias életrealósága kiegészítse a kettő egymást, ellensúlyozva szolgálják kellőleg a termelést, az állami életet.

Az iskola.

Az iskola feladata a gyermek lelkületét bevezetni a tudás, az erkölcs, a művészet világába.

Az iskolának feladata, hogy alkalmazkodjék a gyermek lelki világához, annak lassú fejlődéséhez, tehát csak fokozatosan, óvatosan szabad azt a tudás elemeivel megterhelni,

mindig gondosan ügyelve arra, hogy túl ne terheltezzék, főleg pedig, hogy a felvett anyagot feleméssze.

Kell, hogy a tudás adatai megemésztődve, miként az étel, vérévé váljanak, s addig, míg az egyik tudati adatot fel nem emésztette, nem szabad újjal terhelni, mert különben mint az emészthetetlen ételnél beáll a túlterhelés, beáll a szellemi gyengeség és betegség.

Ezért kell, hogy szent kötelessége legyen minden iskolának a pontos megállapítása annak, hogy a tanulók a mindenkori tananyagot megértik-e, és ha nem értik, nem szabad tovább menni a tanításban, míg a korábbi tananyag megemésztve nincs.

És itt nagy súlyt kell helyezni az egyéni kezelésre. A gyermekek lelki tehetsége nagyon eltérő, nem lehet azokat egy kaptafára húzni s az iskolának szigorú kötelessége legyen a gyermekekkel egyénileg foglalkozni, megállapítani a lelki gyengébbeket s azokra különös figyelmet fordítani. A jó iskola az, melyben minden gyermek érti a tananyagot, legyen bár kisebb a végzett tananyag, de az legyen általánosan megemésztett, teljesen megértett, vérbe átment tananyag. Az ilyen iskolából kiment ifjúság vidám és boldog lesz s annak minden egyes tagja meg fogja helyét állani az életben.

Ezzel szemben nézzük milyen a mai iskola: Nagyrészt hiányzik az egyéni kezelés, és a legnagyobb mérvű nemtörődés áll fenn azzal szemben, vajjon megérti-e a gyermek a leckét vagy nem. A tanerők előadják a tananyagot s nem törődnek vele, hogy a gyermekek megértik-e jól azt, amit nekik elő-

adtak, ha nem értik, magolják be vagy bukjanak meg! Számtalan ily magológépet nevelnek, ez barbarizmus, kegyetlenség, kínpadravonás, az ily eljárás mellett megölik a gyermek lelkét, bemagoltatnak vele oly tananyagot, mit nem értett meg s ezzel a gyermeki lélek egészségét, fejlődését megölik! Sok helyt rosszak a tankönyvek, érthetetlenek, nagyon komplikált, nehézkes, czikornyás stílusban írvák, mert ebből is üzletet csinálnak. A legtöbb tanár könyvet ír s köteles a gyermek abból tanulni, akár jó az a könyv, akár nem jó.

Csak jól és könnyen érthető könyveket szabadna az ifjúság kezébe adni, ez a tanítás főkelléke.

Sok helyütt a tanár magyaráz vagy diktál s ezt bemagoltatja a szerencsétlen gyermekkel, akár értik, akár nem.

Így kerül ki azután az iskolából az a sok éretlen gyermek s egész életére szerencsétlen és tudatlan lesz.

A tananyagot is jobban meg kellene válogatni; az iskolának az életre kell nevelni, csak oly ismereteket kellene a gyermekkel elsajátíttatni, amire az életben szüksége van.

A gyermeket meg kell tanítani a gondolkodásra, a tisztalátásra, az életre kell nevelni. A gyermekkel meg kell szeretetni az iskolát, hogy örömmel, ne pedig rettegéssel menjen a tanórára.

Az ismeretek elsajátítása mellett igen fontos a gyermek erkölcsi nevelése is, ebben a tekintetben is hiányos a mai iskola. Az iskola kell, hogy a gyermeket munkára, kitartásra nevelje, továbbá fejlessze ki benne a kötelesség-

érzetet, a becsületet, a szeretetet. Az iskola neveljen szorgalmas munkást, odaadó család-
apát, lángoló hazafit és mindenekfelett jó
embert.

De a szépérzék is kell az iskolának kifejleszteni, a beszédben, a magaviseletben, az egész gondolkodásban, a rajongást mindenért, ami szép a természetben és az ember műalkotásaiban.

Mindez sok és nagy feladatot ró az iskolára, de az iskolának mindezt vállalni kell, s áldozzon fel inkább valamit a magasabb, elvontabb ismeretekből, fő az, hogy a gyermekek gondolkozó képességét kifejlessze s őket kötelességtudó, erkölcsös honpolgárokká nevelje.

Az ilyen iskola alapja a nemzeti jólétnek és virágzásnak.

Az irodalom.

Énünknek a külvilággal, úgy társadalmi világgal való összhangját az irodalom is kifejezésre juttatja. Talán nincs oly közvetlen hatása mint a zenének vagy a képzőművészetnek, de szinte hatalmas eszközei vannak, melyekkel lelkünkre, érzékeinkre hat. Lassúbb a hatás, de tartósabb, inkább az elmére mint a szívre hat, de ezúton is fel tudja rázni egész énünket, bánatkönnyekre tud fakasztani, de megszólaltatja a boldogság s megelégedettség ujjongását is.

Itt is az a főszempont, ami minden egyéb művészeti fajnál, hogy t. i. igaz legyen, hogy a természetnek, a mi természetünknek is megfeleljen, mert akkor együttrezgésre

bírja lelkünket, akkor hatással van reánk, nagy s mély hatással.

Mindaz az irodalmi termék, amely természetellenes, amely nem a valódi világot festi elénk, írja le nekünk, az hitvány kontárkodás, az nem művészet, annak nincs hatása ránk, annak semmi bece s értéke nincs.

Hiszen igaz, a korok, ízlések változnak, azért mégis nagyban és egészben az ember marad az, ami volt; alaptermészete, vágyai, kívánságai, fájdalma, öröme nagyban s egészben ugyanazon forrásból fakadnak. Az igazi író, az igazi művész mindig ezen forrásból merít, s nem hagyja magát a korszellem, divat s egyéb hóbortoktól túlságosan befolyásoltatni, az ember marad ember s az irodalomnak mindig az embert kell visszatükrözni, nem pedig holmi fabábot, divatmajmot, vagy természetellenes szörnyeteget.

Az irodalom legyen igaz, az irodalom legyen az általános emberi érzelmeknek, vágyaknak és indulatoknak kifejezője minden időben, az ilyen irodalom klasszikus.

A játék.

A játék az embernek veleszületett ősi tulajdonsága.

A legrégebb időktől fogva, már az emberiség bölcsőjénél feltaláljuk. Hogyisne, hiszen a gyermek főfoglalkozása a játék. A legkezdetlegesebb népeknél az élelemszerzés és a harci tevékenység mellett életföltétel és főfoglalkozás a játék.

A játék utáni vágy, illetve szenvedély, végigvonul az egész emberiség történetén.

A játéknak két főfajtáját, illetve csoportját különböztetjük meg, egyik a mozgási játék, ide tartoznak az összes sportjátékok, kezdve a vadak harci játékaitól a középkori lovagtornáig és az újabbkori futballig, de ide tartoznak a társasjátékok jórésze is.

A másik játékcsoport, a nyereségi játékok, ez a csoport még nagyobb s általánosabb mint a mozgási játékok csoportja, ide tartoznak a vadaknál előforduló egész kezdetleges szerencsejátékok, a középkori kockajátékok, az újabbkori lóverseny, kártya és a rulett száz és száz fajtája.

Míg a játékok első csoportja, a mozgási játékok mértékkel alkalmazva jó hatással vannak az emberre, üdítőleg hatnak testére, lelkére, addig a nyereségi játékok rombolólag hatnak az emberre, megromtják egészségét, testét, idegrendszerét, lealacsonyítják lelkét és aláássák jó erkölcsseit. Bár ezt mindenki tudja és hallja, bár ezt tanítják úton útfélen, s tudták s tanították a legrégebb időktől íogva, a nyereségi játékoknak az emberiség nagymértékben hódolt a múltban, hódol a jelenben s fog hódolni a jövőben.

És miért hódol az ember a testet és lelket megromtó játékoknak oly nagy mérvben, mert alaptermészete az állati kapzsiság és a telhetetlenség, a rablás és erőszak, a munka és szenvedés nélküli könnyű pénzszerzés, no meg azért, mert neki mulatni, szórakozni kell s ezen szórakozási vágyát legjobban a nyereségi játékok elégítik ki.

A kultúra, a civilizáció legnehezebb, de legszebb feladatai közé tartozik a nyereségi játékszenvedélyt épúgy, mint az alkoholizmust

a lehető legkisebb mérvre szorítani. Nagy feladat, de mindenki által megvalósítható, ha komoly fogadást tesz magában, hogy nyereséges játékban részt nem vesz, s erről mindenkit lebeszélni igyekszik, ezzel nagy szolgálatot tesz családjának, hazájának és az emberi társadalomnak.

A jog.

Az embernek társas együttléte feltételezi, hogy egymás személyét, személyi szabadságát és vagyonát ne bántsa, — de az ember sokkal önzőbb, semhogy ezen felfogásnak magát alávetni tudná, ezért kell, hogy az a szerves egész, melyben él, vagyis a társulat védelmére keljen.

A társulat megállapítja, hogy a társas együttélésben kit mi illet meg, úgy egyénenként, mint testületenként, ezt az illetőséget jognak nevezzük.

Az embernek van teste, feje, orra, füle, szemei, keze, lába, ezek mind őt megilletik, ezekhez joga van, ez a személyi jog.

Az embernek van ruházata, lakása, háza, földje, műhelye, boltja, ezek őt megilletik, ezek az ő tulajdonjogát képezik.

Az embernek van felesége, gyermekei, szülei, ezekhez ő illetékes, ezen illetékesség az ő családjogát képezi.

Az embernek van foglalkozása, ügyvéd, orvos, kereskedő, iparos, művész, tanár, munkás, hivatalnok, mint ilyen vannak illetőségei, ezért van ügyvédi, orvosi, kereskedői, ipari, munkás- és hivatalnoki jog.

Az orvos s az építész, a művész vagy az

ügyvéd, ha megszerezte oklevelét, joga van ügyet vállalni, orvosolni, építést vállalni, művészetét gyakorolni, oktatni, a kereskedő vagy az iparos, ha kitanult, joga van üzletet, műhelyt nyitni.

De nemcsak az egyes embernek, de a társulat kebelében alakult testületeknek is vannak illetőségeik, ilyen testületek pl. a vallási szervezetek, vagyis az ú. n. egyházak, ezek illetőségét képezi az egyházjog.

Vannak szövetkezetek, részvénytársaságok, egyesületek (régebben kasztok, néposztályok, céhek voltak), melyeknek mind vannak illetőségeik, illetve jogaik.

Továbbá a községek, városok illetősége a községi jog, végül magának a társulatnak, mondjuk államnak is van illetősége, ez az államjog.

A nemzetközi társadalmi és kulturális alakulatoknak is vannak illetőségeik, illetve jogaik és végül mint a különféle államok illetőségeit magábanfoglaló jog, itt van a nemzetközi jog, ez megállapítja azt az illetőséget, mellyel az egyes nemzetek egymással szemben bírnak.

A nemzetközi jog kiépítése és tiszteletben tartása lesz hivatva egy bizonyos társadalomnak, pl. a fehér faj társadalmának békés együttélését és munkáját biztosítani.

A jótékonyság.

Azt a sok gonoszságot, amit az ember életén át elkövet, némileg a jótékonyság gyakorlása által teheti jóvá.

A jótékonyság által az ember mintegy levezekli bűneit, vadállati hajlamait, erőszakosságát és szívtelen kegyetlenséget.

A jótékonyság gyakorlásának szüksége karöltve halad a művelődéssel, mennél műveltebb az ember, annál több érzéke van a jótékonyságra. Az emberben úrrá lesz a felebaráti szeretet, a mások szenvedéseinek enyhítése.

Szép példáját láttuk ennek a lefolyt nagy világháború után, midőn megmozdultak a művelt társadalmak a legyőzött népek nyomorának enyhítésére, éveken át szeretetadományokkal árasztották el azokat, és a nyomorgók millióinak gyermekeit magukhoz véve azokat táplálták.

A jótékonyság gyakorlása nemesítőleg, megnyugtatólag hat az emberre. A jótékonyság gyakorlása a legszebb emberi feladat.

A jótékonyság gyakorlása körül, fájdalom, számos visszaélés történik, visszaélnek vele azok, kik azt igénybe venni óhajtják, így az egészséges koldusoknak nagy száma, nagy szervezete van, kik az emberiség jótékonysági hajlamára építve azt alaposan kiuzsorázzák, de visszaélnek vele gyakran azok is, kik a jótékonyság közvetítésével vannak megbízva s a gyűjtött alamizsnát a saját zsebeikbe csúsztatják.

A különféle egyházak, így a keresztyén egyház is sok intézményt alapítottak a jótékonyság gyakorlására, az emberi nyomorúság enyhítésére, ilyenek a szerzetes- és az apácarendek, amelyek, kivált az utóbbiak, nagy jötevői voltak s lesznek az emberiségnek.

Az emberek és a népek egymás elleni viaskodásában nagy vigasztalásunkra szolgál, hogy a jótékonyság szelleme is mind nagyobb tért hódít.

Bárkinek, aki meghasonlik a világgal, vagy önmagával a legmelegebben ajánljuk, hogy keresse fel a nyomor és a szenvedés tanyáit, azoknak enyhítése által visszanyeri lelki egyensúlyát, kibékül a világgal és saját sorával.

A népek és a társadalmak vezetői pedig tekintsék szent kötelességüknek, hogy minél több gondot fordítsanak az emberiség nyomorának enyhítésére; az egészséges munkásembereket jutassák munkához, illetve kenyérhez, a betegeket gyógyítsák meg, és gondoskodjanak a nyomorékok, elaggottak, a munkaképtelenek eltartásáról.

A kézimunka.

A művészetnek legáltalánosabb fajtája a kézimunka, mert ez is művészet, mindazon tárgyak, melyek az öltözéshez, fegyverkezéshez, háztartáshoz, táplálékhoz és lakásfenntartáshoz szükségesek, mind bizonyos fokig a művészet hatáskörébe tartoznak.

Ilyen tehát a ruha- és ágynemű, a fegyver, a bútor- és konyhanemű ezer és ezer fajtája, mindezekben a készítésnél a hasznossági alkalmazási elv mellett előtérbe nyomul a művészet is, híven az ember alaptermészetéhez, hogy mindenkor mindenben a szépet igyekezzen megvalósítani, megteremteni.

A legprimitívebb népek már házieszközeiken és fegyvereiken a művészet nyomait felmutatják.

Az ethnografiai tárgyaknak óriási halmaza tárja elbénk az egész emberiségnek s az összes emberfajoknak a legkezdetlegesebbektől a

legfejlettebbekig ízlését és művészetét, fokról-fokra lehet követni a szépművészet fejlődését és meg lehet állapítani a legkülömbözőbb emberfajok, korok és társadalmak műízlését.

De a különféle népeknek nemcsak műízlését ismerjük meg, de egymáshoz rokon-ságát is ezen kézimunkáik alapján megállapíthatjuk. A nyelv mellett az ethnografia a legfontosabb fajismertető eszköz.

Az ethnografiai múzeumoknak óriási jelentősége van, és nagy kárára válik egy nemzetnek, ha ethnografiai múzeumait nem fejleszti ki, vagy elhanyagolja.

Az ethnografiai múzeumoknál az is nagyfontosságú, hogy a művészi szép örök formáit megőrzik, melyekből a különféle népek s nemzedékek állandó forrásként meríthetnek művészi továbbképzésükre.

A kommunizmus.

A kommunizmus, az eszményileg legszebb társadalmi rendszer, mivel azonban homlok-egyenest ellenkezik az ember természetével nem alkalmazható a valóságban, de csupán elméletben.

Mert legeszményibb volna az a társadalom, ahol mindenki egyenlő volna, ahol mindenki egyforma gazdag lenne, ahol nem volnának felsők és alsók, urak és parasztok, nagyok és kicsinyek, gazdagok és szegények, de mindenki egyforma lenne.

De ezen egyenlőség ellen már a természet is állást foglal, mert az emberek nem egyforma nagyok, egyforma szépek, nem egyformán erősek és egészségesek.

De nemcsak külsőleg, nemcsak testileg nem egyformák az emberek, de lelkileg sem, az egyik lusta, a másik szorgalmas, az egyik okosabb, a másik gyengébb eszű, az egyik tanulni vágy, a másik közönyös a megismerés iránt.

Ha a természet nem alkotta egyformára az embereket, nem kívánhatnak egyforma részt a társadalmi javakban és pozíciókban. A lusta, a buta, az ügyetlen, a gyenge, a kötelességet nem teljesítő, a közönyös nem tud jól és sokat dolgozni, nem követelhet tehát annyit a társadalmi javakból, mint az, ki jól és sokat dolgozik, mert ha mégis annyit kapna, a jól és sokat dolgozónak is elmenne a kedve a dologtól és senki sem dolgoznék s a társadalom megbukna, az ember éhen halna. Az ember egyéniség, egyéni törekvésű és természetű, azt nem lehet kommunizálni, az emberi egyéniségnek szabad érvényesülést kell engedni.

De igenis annyiban van igazuk a kommunistáknak, ha az egyéni gazdálkodás túlzásait, kinövéseit, akarják enyhíteni, de ezt ne úgy tegyék mint ők szokták, hogy másnak gúnyját levegyék, hanem úgy, a hogy Jézus Krisztus, a minden idők legnemesebb kommunistája tette, aki azt mondta: saját gúnyátokat adjátok oda azoknak, kiknek nincs, és levéve a saját gúnyját s betakará vele fázó, éhező embertársát.

Ez legyen a kommunizmus jelszava, mindig a szegényeket segíteni és megajándékozni, de nem mások egyéni vagyonát elvenni, személyes szabadságát, gazdálkodását korlátozni, mások felett a legnagyobb önkénnyel és terrorral uralkodni, a civilizációt megsemmisíteni

s az ellenszegülők életét venni. Ez nem kommunizmus, ez a legzsarnokibb önkényuralom, ez a kommunizmus eszméjének teljes legázolása, mert néhány teljhatalmú zsarnok a legmélyebb rabszolgaságba süllyeszti az egyedek millióit.

A kormányzat.

Hogy mi a kormányzat s milyen legyen az, maga a szó elárulja.

Úgy kell kormányozni a hajót, hogy az zátonyra ne fusson, hogy szirtekbe ne ütődjék, hogy a viharokozta hullámok össze ne törjék.

A népet, az államot egy ily kormányozható hajóhoz hasonlíthatjuk s aki azt kormányozza, annak ugyancsak vigyázni kell, hogy a hajó épségben maradjon. Itt a szikla és a zátony az állam hajójának belső ellenségeit jelenti, a szélviharokozta hullámok a külső ellenségeket jelentik.

Mindkét irányban óvatosan kell kormányozni az állam hajóját.

Nézzük először a belső kormányzást.

A sziklák képezik az egyéni érdekköröket, a zátony képezi az államfő érdekkörét.

Az állam kormányosának folyton úgy kell kormányozni az állam hajóját, hogy az sem az államfő, sem az egyéni érdekköröket társágosan ne érintse.

A jó kormányzat feladata, hogy mindazoknak az érdekeit egyenletesen és arányosan kielégítse, akik alkotják magát az államot, tehát egyrészt a népegészet képviselő államhatalmat vagy államfőt kell megvédenie

oly módon, hogy az teljes erővel felléphessen az államalkotó osztályok és egyedek szeparatiztikus törekvéseivel szemben, de oly mértékben, hogy az államfő ne nyomja el a népelemek életét, gazdasági és kulturális igényeit.

Másrészt óvatosan kell az irányban kormányozni, hogy az egyes társadalmi osztályok, gazdasági és kulturális elemek érdekei arányosan nyerjenek kielégítést, tehát a földművelő, az ipari, a kereskedői osztály mindegyik arányosan nagyságához, szükségleteihez képest érvényesülhessen, a munkaadó és a munkás egyaránt boldogulását találja, nem szabad tehát túlságosan kedvezni a földművesnek az iparos terhére, vagy az iparosnak a kereskedő terhére stb. és pedig arányban azzal is, hogy mily mértékben van az ország nyerstermelésre vagy kézművességre, gyári termelésre utalva.

A jó kormányzatnak vigyázni kell arra, hogy a munkás, a dolgozó elem ne uzsoráztassék ki a munkaadó, a vállalkozó által s viszont a munkaadó is megtalálhassa megélhetését. A jól kormányzott országban a munkásember nem éhezik.

A jó kormányzatnak kell, hogy alapos gondját képezze az, hogy az intelligencia tisztességes megélhetéshez jusson, így a hivatalnoki osztály is, mely a termelést elősegíti, a termelés értékesítését eszközli — és mely az állami és községi adminisztrációt ellátja.

A jó kormányzat kell, hogy előmozdítsa a nép kultúráját, gondos s folytonos felügyeletet gyakoroljon az egyedek iskoláztatására nemcsak, de szigorú mestere legyen az erkölcsös és egészséges nevelésnek.

A jó kormányzat kell, hogy ápolja a valóságosságot, teljes erővel megvédje a család és a haza szentségét.

A jó kormányzat kell, hogy a jognak és szabadságnak legfőbb őre legyen, minden állampolgárral szemben.

Végül legfőbb gondja legyen, hogy az állampolgárai egy testté, egy lélekké forrjanak össze.

Nézzük a külső kormányzást.

A kormányzatnak kifelé a viharok okozta hullámok ellen jól kell kormányoznia az állam hajóját, mit jelentsen ez, ez azt jelenti, hogy úgy irányítsa az állam hajóját, hogy az a hullámokat szelje s azok veszélytelenül sikoljanak le mellette vagy róla.

Mik ezek a viharokozta hullámok, ezek kétfélék aszerint, hogy fel- vagy alszél fúj, vagy faji jellegűek, vagy társadalmi természetűek.

Faji jellegű hullám az, midőn egy másfajú nép elhódítani, leigázni akarja az államot, így járt pl. Lengyelország a XVÍII. században, midőn két idegen faj, a germán és az orosz leigázta, bekebelezte.

Vagy pedig társadalmi természetűek, ezek lehetnek vallási, kulturális vagy gazdasági jellegűek, ilyenek voltak a mohamedanizmus vagy budhizmus támadásai, melyek mind fennálló hatalmas államokat megtörték, vagy a régi római, a görög, az újabb francia vagy angol, német vagy orosz kultúra, melyek szinte sok népet meghódítottak.

De ilyenek a gazdasági hullámok is, mint pl. a szociáldemokrácia, vagy a bolsevizmus, melyek népeket, virágzó nemzeti államokat támadnak meg és ásnak alá.

A jó kormányzatnak mindezen külső viharokozta hullámok ellen kell védekeznie és ezt sikeresen megteheti, ha helyes a beikormányzat a fentiek értelmében, mert akkor erős a hajó, nem ütődött sem sziklákhöz, sem zátonyra nem futott és így sikeresen kiállja a kívülről jövő vihar támadásait.

A kötelesség.

A szó maga fejezi ki azt, hogy bizonyos tekintetben le vagyunk kötve, kötelmeink vannak és e kötelmeknek meg kell felelnünk.

Az által, hogy az ember a világra születik, s ott meg akar s meg kell élnie, bizonyos kötelességei támadnak azokkal szemben, kik neki az életet biztosítják.

Az által, hogy az ember új lényeket a világra hoz, nemz vagy szül, bizonyos kötelességei támadnak azokkal szemben, kiknek életet adott. így vannak az embernek kötelességei szülei, testvérei, gyermekei, egyszóval családja iránt, továbbá vannak kötelességei azon szerves embertömeg iránt, nemzet, állam, haza iránt, melyben él, amely lehetővé teszi életét.

De vannak az embernek kötelességei mindazon különleges emberi intézmények iránt, melyek kiképzését és társadalmi életét feltételezik, ilyenek az iskola, az egyház, a hivatal vagy hivatás, továbbá gazdasági és kulturális egyletek és szövetkezetek.

De vannak kötelességei a társadalom iránt, melyben él, vannak kötelességei önmaga iránt.

Mindezen kötelességeknek kell, hogy az ember megfeleljen, mert az ember társaslény, nem áll egymagában, születésétől haláláig egy nagy szerves egésznek tagja, egy kerék az órában, s ez a szerves egész csak úgy és akkor működhetik jól, ha annak minden egyes tagja pontosan megfelel a szervezet által reárótt kötelességeknek.

Az emberi értéknek mindenkori fokmérője az, hogy a szerves egészszel szemben, család, állam, társadalom saját énje és az egész emberiség iránti kötelességeinek megfelel-e.

Hogy milyenek eme kötelességek, azt a népnek, melyben él, földrajzi elhelyezkedése, kultúrfoka, szellemi és gazdasági szükségletei, nemzetközi viszonylatai állapítják meg.

Kell, hogy minden embert korán kioktassanak kötelességei iránt és szigorúan ellenőrizzék annak teljesítésében.

A kötelesség teljesítése nem érdem, a kötelesség teljesítéséhez van kötve a becsület.

Aki kötelességét minden irányban teljesíti, az becsületos ember.

A lélek.

Lélek, lelkerő, életerő, szellem, szellemi élet, mily csodás, megfoghatatlannak látszó jelenségek, milyen rejtelmes, titokzatosnak látszó tünemények és mégis mily egyszerű és világos a megfejtésük.

Mindenekelőtt ki kell jelentenünk, hogy önálló lélek, mely születik, a testben működik és annak halála után abból kiszáll és tovább

létezik, ilyen lélek nem volt, nincs és nem is lesz soha, ez egy fizikai képtelenség, ez egy mese, amivel az emberiséget bolondítják és félrevezetik.

Önálló lélek nincs, külön lelki vagy szellemi erő nincs, csak közös világerő van, mely az anyag bizonyos fejlettségi formájában azon jelenségeket idézi elő, melyeket életerőnek, ösztönnek, léleknek, szellemnek nevezünk.

Tehát a lélek a világerőnek époly megnyilvánulása, mint a fény, a meleg, a hang, a villany vagy a delezesség, ez az energia épúgy, mint a fény, a meleg, a hang, stb. kötve van egy bizonyos anyaghoz, (szerveslény), erőforráshoz, erőközpontoz, ez az emberi idegrendszer. Amint ez az erőközpont megszűnik létezni, vagy működését beszünteti, megszűnik az a bizonyos erély is, amit emberi léleknek nevezünk.

Amint eloltjuk a tüzet, megszűnik melegíteni és világítani. Amint a hangvilla ütését abbahagyom, megszűnik a hang.

Ha kivonom a sósavból a horgany- vagy a rézlemezt, megszakad a villanyáram.

Ha nem fűtöm többé a kályhát, megszűnik meleget adni; ha nem fűtöm a gőzgépet, megáll a vonat.

Épígy abban a percben, amikor a szerveslény anyagcseréjét megakasztom, abban a pillanatban, amikor az égési folyamatot benne megállítom, kihül a test és az életerő, a lélek teljesen megsemmisül. Minden ezzel ellenkező állítás csak humbug, csak elfordítása az igazságnak, bűnös ámitása az emberiségnek.

Mégis azt mondod kedves olvasó, a lélek, a lelki élet, a szellem oly csodás valami, hogy

azt nem lehet egy tollvonással elintézni, nem lehet a puszta fizikai meleggel azonosítani.

Erre azt mondjuk, vegyének elő a természet bonckését, a mikroszkópot, boncoljátok fel a lelki jelenségeket, a lelki életet, az életerői elemeire, vezessétek vissza a lelkierőt annak a legegyszerűbb megnyilvánulására, s akkor reá fogtok jönni, hogy a lelkiélet nagyszerűsége nem az erélyben keresendő, nem valami különös, tüneményes természetfeletti erőben, de egyedül csakis az anyag végtelen tökéletességében és sokszerűségében.

Az a lelkierő, az a lelkiélet azért oly sokszerű, azért oly tüneményesen finom és bonyolult, mert a legfejlettebb anyagban, az emberi idegrendszer és agyvelő milliárdnyi sejtéiben és sejtéi által működik és megy végbe.

Az emberi agy és idegrendszer a földi világunk legtökéletesebb, a legsokszerűbb anyaga, kell tehát, hogy a világerő ebben és ezáltal fejtsse ki legnagyobb nyilvánulását, tehát az emberi agyat és idegrendszert kell alaposan tanulmányoznunk s akkor meg fogjuk érteni annak csodás működését, akkor be fogjuk látni, hogy itt nem az erő a fő, de az igen sokszerű anyag, mely sok száz millió évnél végfejleménye.

A lelkiélet működését úgy értjük meg legjobban, ha visszamegyünk a fejlődési lánc első szemeihez, vissza a legkezdetlegesebb szervezőlényekhez, a gombák, moszatok, ázalékállatok, az infuzóriákhoz, sőt még hátrább, ha visszamegyünk a szervetlen világ jelenségeihez, ha megfigyeljük, hogy a hő hatása alatt a jég vízzé olvad, s a hő fogytával a víz jéggé tágul.

A jég olvadása és a víz megfagyása már a lelkiélet alapjelenségeit, az érzést és az erre felelő cselekvést mutatják.

Most már a szervetlen világ ezen alapjelenségeiből kiindulva, végig kell követnünk az anyag folytonos fejlődését és sokszorosodását s akkor megfejtjük természetes módon a lelkijelenségeket, akkor meg fogjuk érteni az emberi lélek nagyszerűségét. Akkor be fogjuk látni, hogy *itt nem az erő a lényeges, de a nagyfej lettségű anyag, az emberi agy, melynek mostani nagy kiválóságai hosszú idők fejlődésének eredménye, szülőről gyermekre a csira-sejtek útján át vi ve hatvány ozódtak, bizonyos irányban kiformalódtak.*

Ha a szerves világ fejlődését végigkísérjük, akkor be fogjuk látni, hogy itt az anyag a fő, az erő mellékes, az erő marad mindig ugyanaz, a legkezdetlegesebb lényből a legfejlettebbig: ez a meleg; de az anyag ez fejlődik, változik, tökéletesedik, sokszerűsödik folyton, s a mind nagyszerűbb anyag által létesíti a fizikai meleg a nagyszerű megnyilvánulásokat.

Miután pedig az anyag, a sokszerűen kifejlett emberi agy az igazi egyetlen alapja a lelki tüneteknek, kell hogy az agy működésének megszűntével, az életerő, a lélek is azonnal megsemmisüljön, mint ahogy az meg is történik, egy percig sem élheti túl amazt.

Az emberi léleknek életföltétele az agy, miként a gőzgépnek a kazán; ha a kazánt a gépből kivesszük vagy ha az megsérül, megromlik, akkor nem fejlődik gőz és a gép megáll, ugyanez történik az embernél is.

Mégis mondod kedves olvasó, miként lehet az embert a gőzgéphez hasonlítani?

Erre azt mondjuk, igenis lehet, a kettő lényegben ugyanaz. Az ember eledel formájában szént vesz be s azt a beszívott lég oxigénjében elégeti, így nyeri az idegrendszer mozgatásához, a lelkiülethez szükséges meleget, viszont a gőzgépbe szenet teszünk s azt a levegő oxigénjében elégetjük és az így kapott meleggel fejlesztjük a gőzt, mely a gép lelkiereje, mozgatója.

Ha a tüdőm az oxigénszállító vagy a gyomrom a szénelőállító megromlik, megszűnik a lélek is épúgy, mint a gépben, ha abba szenet nem rakok vagy oxigénnel nem tudom párosítani, megszűnik a gőz.

A különbség az ember és a gép közt mégis az, hogy az ember önmaga végzi az anyagcserét, a melegelőállítást, míg a gőzgép azt kívülről, más által kapja, azután persze a kétféle anyag fejlettségi különbözeténél fogva óriási különbség van az erőmegnyilvánulásban.

De mindkettőnél a mozgatóerő teljesen ugyanaz, vagyis a puszta fizikai meleg,

Az óriási különbséget az ember és a gép közt, hogy még egyszer ismétljem, csupán csak s kizárólag a szerves anyag óriási fejlettsége a szervetlennel szemben teszi, és ez adja meg egyedül a lélek és a lelkiület igazi tartalmát, lényegét, nagyszerűségét, gyakran felfoghatlan és rejtelmesnek látszó sokszerűségét.

Ha ily természetes szemüveggel nézzük az emberi lelket, meg fogjuk könnyen érteni annak összes jelenségeit és nem fogunk keresni, kutatni, ábrándozni holmi csodás, különlétű,

függetlenül létező, enyészetnek ki nem tett, halhatatlan lélekről.

A lélek önállósága és halhatatlansága sajnos a természeti jelenségeket meg nem figyelő s kutató emberiség nagy tömegének szánt mese.

A lelkiélet.

A lelkiélet a szerves világ legalsóbb fajtáinál tulajdonkép nem áll egyébből, mint hatásból és elváltozásból, mely tünetény, mint már említettük, a szerves világban is fellelhető a jég olvadásánál, vagy a víz megfagyásánál. A lelkiélet ezen primitív fajtáiból, a hatás és elváltozásból keletkezik hosszú-hosszú fejlődés folyamán a külön kifejlett szervekkel működő érzés és mozgás.

A szervesvilág a szén vegyületeinek a világa, a szén az az elem, amely gyors és gyakori anyagcserére, vegyülésre képes. — A folyton megmegújuló vegyülés azt a szén-elemecskét melegfejlesztő, önálló központtá teszi, így születik meg az önálló lény, mely önmaga anyagcserére, meleg, illetve mozgás előállítására képes.

A szervesvilág legkezdetlegesebb egyedeinek érző, mozgató erejét még nem nevezzük léleknek, de csupán életerőnek, jóval később a már igen fejlett állatfajoknál nevezzük ezen erőt ösztönnek s csupán az embernél nevezzük léleknek, amely ember agyának óriási fejlettségénél fogva szembehelyezkedik a többi világgal, csupán ennél az embernél, kinek énisége van, ismerjük el az érző és mozgató erőt léleknek.

Az alsóbbrendű szerveslények egész tes-

tűkkel fogják fel a hatást, egész testük elváltozásával felelnek reá. A felsőbbrendű lényeknél a hatás felfogására és az elváltozás eszközlésére külön szervek alakultak ki, a fejlődés folyamán beálló nagymérvű sokszerűség okozza, hogy a hatást csupán a test bizonyos részei fogják fel s arra csupán a test bizonyos részei felelnek, tehát kialakul az idegrendszer, az érző és mozgató szervek, az anyagcserét közvetítő, a meleget előállító, a növést (szaporodást) fenntartó és gyakorló szervek.

Végül kialakul a központi idegrendszer, az agy, mely az összes behatásokat felfogja és azokra felel, vezeti a szerveslény életét és előírja, parancsolja összes szervei működését.

Milliárd és milliárd sejtek halmaza áll rendelkezésre, melyek elraktározzák a felvett érzékleti benyomásokat képek alakjában és sok milliárd sejtecske van, amelyek az így felvett képeket összekötik, képzeteket alkotnak, ítélnek és következtetnek.

Ezen ítéletek és következtetések eredménye az illető ember egész lelki világa, magaviselete, életfelfogás, munkája, teremtő képessége.

Nincs ebben semmi bűvészet, semmi titokzatos anyagfeletti. Hiszen anyagfeletti semmi sem lehet, mert anyag nélkül semmi el nem képzelhető.

Nem a lelkierő a csodálatos, de az az óriási fejlettségű ideganyag, mely a lelkiélet jelenségeit, a szellemvilágot teremti. Ama milliárd s milliárd agysejtnek összetétele, beszerzése ez a csodálatos, ehhez sok millió év fejlesztő munkája kellett.

Kívánatos lenne, hogy mennél többen tanulmányozzák a szervesvilág életét, annak legkezdetlegesebb formájától az emberig, kívánatos lenne, hogy mennél többen tanulmányozzák az idegrendszernek, az emberi agynak a szerkezetét és működését, hogy ez által az ideganyagnak óriási jelentőségére reáésszmenének és nem keresnének unos-untalan holmi megfoghatatlan, az anyagvilágból különváló, az anyagvilág felett lebegő lelket, avagy szellemet, ami merő képtelenség és az exakt természettudomány nyújtotta összes észleletekkel ellenkezik.

Az emberiség nagy része az ő nagy göggyében, felfuvalkodottságában és tudatlanságában támadja a materializmust, holott minden az anyagban és az anyag által van s azonkívül semmi sincs.

Ezek az emberek — pedig sokan vannak — megvetik a materializmust, azt állítják, hogy az közönséges, lealacsonyító érzéki felfogás, ezzel szemben mindennek okát holmi anyagfeletti szellemi erőben vagy erőben, szellemi hatalomban keresik.

Ok folyton keresik a szellemeket, de még velők soha nem találkoztak s soha találkozni nem fognak.

Mi ezzel szemben azt állítjuk, hogy anyagi lények vagyunk, anyagi világon kívül egy percig sem tudunk élni. Anyagiság alatt nem az alacsony ösztönök, nem az érzéki felfogás, nem a közönséges lapos, sivár világnézet értendő, hanem az igazság, a valódiság, a világ igazi képe értendő, a világ valódi ismerete, mely nem lehet aljas, közönséges, káros vagy bűnös felfogás, sőt a legeszményibb,

mert az igazat hirdeti, az igazság sohasem szennyes, csak a hazugság.

A materializmus kibékít minket életünkkel, mert olybá vesszük azt, amilyen, amilyen lehet az csupán minékünk anyagi lényeknek.

A materializmus megteremti az összhangot köztünk és a külvilág között, — sőt tovább megyünk és állítjuk, hogy a materializmus teszi igazán magasztossá és fenköltté az embert, mert megismerteti vele, bevezeti az embert az ő csodaszép, páratlan nagyszerű szervezetébe.

A materializmus megtanít a természet megismerésére s bámulatára, s megfejtí az életünk problémáját a valódiságnak megfelelő természetes úton.

De hát kik a materializmus ellenségei, kik az anyagvilág feletti vagy kívüli természetellenes szellemes világ hívei s hirdetői, többnyire azok, akik az emberiségen uralkodni vágnak.

A saját uralmuk fenntartására kell hogy az emberiséget lelki sötétségben tartsák; kell, hogy a létező világot lepocskolják és minden jónak, magasnak, nemesnek, boldogító-nak kútforrásául egy anyagi világ feletti láthatatlan szellemvilágot állítsanak oda, amelyet az emberiség soha meg nem ismerhet, de melynek áldásait az ő közvetítésük útján élvezheti.

Azért igyekeznek az emberiség tekintetét elvonni a valódi, a létező anyagi világtól, azért kell ezt lepocskolni, hogy senki azt megismerni ne igyekezzék, de vágyakozva s epedve tekintszen egész életén át egy világ felé, mely nincs. Ezt a nem létező világot festik élénk

színekkel a gyöngé és hiú emberiség elé a képzeleti világ papjai és annak nevében mindenkinék teljes boldogságot Ígérnek.

Es az együgyű ember többnyire felül ezen tanoknak és tömjénez a semmiségnek, a tömjénfüstből jut azután elég azoknak, akik ebből élőködnek.

A lelkész.

A lelkész, miként a neve is mutatja, a legszebb hivatás a világon, mert mit jelent e szó lelkész, oly embert jelent, aki az emberek lelkével foglalkozik.

A lelkész hivatása egyrészt az emberi lelket oly irányba terelni, hogy az jót és ne rosszat műveljen, másrészt bajában, bűjában segíteni és vigasztalni.

Csak az az igazi lelkész, csak az felel meg hivatásának és nem szegi meg szent fogadalmát, aki soha gyűlöletre nem, de mindig csak szeretetre tanít, aki folyton figyelmeztet állati önzésünkre és azt szelídíteni iparkodik, aki hibáinkkal és tévedéseinkkel szemben megértő, aki a reábízott emberiség lelkével foglalkozik, aki valóságos atyja a reábízott híveknek, gondos pásztora a reábízott nyájnak.

Lehet-e ennél szebb és magasztosabb hivatás, ezt értékeli az angol nép azzal, hogy a lelkészt teszi a legmagasabb társadalmi osztályá.

De fájdalom, a papok egy része nem így él és nem felel meg hivatásának, visszaél hatalmával, uralomra vágy, beleavatkozik a tudományba, a politikába, vagyonra, hatalomra vágyik, egyszóval nagyvilági ember.

Ennek meg kell szünni, a pap világa kell, hogy egész külön világ legyen, minél kevesebb kötelék kösse őt az anyagi világhoz, éljen teljesen annak a szellemi világnak, melyhez hivatása köti. Hisz ez a legszebb hivatás, mert hiszen megelégedéssel töltheti el az orvost a tudat, hogy emberi testeket gyógyít, de mennyivel boldogítóbb érzés az a tudat, hogy én lelkeket gyógyítok.

A pap lelkeket gyógyít, a lelkek egészségét tartja fenn s a reá bízott nyáját elégedetté, boldoggá teheti, ugyebár mennyivel szebb e magasztos körben szeretett pásztorként működni, mintsem tőle idegen területekre kalandozni, anyagi javak soha ki nem elégíthető hatalma által félrevezettetni.

De az a lelkész is nagy bűnt követ el, aki, ha nem is vágyódik anyagi javakra, világi hatalomra, de hivatását lelkiismeretesen be nem tölti, aki pályáját csupán kenyérkeresetnek tekinti; a papi hivatást nem lehet ily sablonosán elintézni, itt lelkek üdvéről van szó, ide egész ember kell, ki teljes lélekkel hivatásának él.

De legfőbb kelléke a papnak, hogy mindig csak szeretetet s soha gyűlöletet ne hirdessen. S ezt szem előtt tartva, őszinte fájdalommal kell megállapítanunk, hogy ez ellen a papság a kultúra lelegejétől fogva napjainkig sokat vétkezett, sok-sok emberi nyomorúságnak és rettentő szenvedéseknek lőn okozója.

Kívánnunk, követelnünk kell, hogy a jövőben a papság hivatásának megfelelőleg csakis a szeretet hirdetője legyen, csakis így és akkor lesz méltó arra a kitüntető, előkelő, lehet mondani szent társadalmi állásra, melynek betöltésére vállalkozott.

A jó lelkész kell, hogy a reábízott lelkeket elsősorban családi, másodsorban hazafias, harmadszor általános emberszeretetre nevelje, a családi, hazafias és emberi kötelesség tudatát a reábízott lelkekbe beléoltsa.

De a jó lelkész a reábízott embereknek testi üdvével is kell, hogy törődjék, azoknak testi egészségére, anyagi boldogulásukra is nagy figyelmet fordítson; a jó pásztornak gondja van arra, hogy a reábízott juhoknak fényes gyapja, zsíros húsa legyen.

A jó lelkész kell, hogy apja legyen az ő ekleziájának, híveiről úgy gondoskodjék, mint gyermekeiről gondos szerető apjuk. Elsősorban lelküket formálja, igyekezzék őket becsületes, megelégedett emberekké, önfeláldozó szülőkké, lelkes hazafiakká s jó emberekké nevelni, de mozdítsa elő anyagi jólétüket is, bajban, szükségben segítse és vigasztalja meg őket.

A jó lelkész ne csupán tömeg módjára kezelje híveit, de egyénenként behatolván az egyesek lelkivilágába, igyekezzék azokat azok jellegének megfelelően a jó, a szép és igaz befogadására alkalmassá tenni.

A jó lelkész tökéletes példányképe, mestere Jézus Krisztus.

A lelkiismeret.

A lelkiismeret alatt értjük azt a belső hangot, amely folyton figyelmeztet bennünket arra, hogy helyesen vagy helytelenül cselekszünk-e.

Valami sajátságos, hatalmas belső erő az a lelkiismeret, mely rögtön megszólal bennünk, ha valamit nem helyesen akarunk vagy akartunk cselekedni.

A lelkiismeret gyökerét azon szabványokban találja, melyeket nekünk az a társadalom ír elő, melynek tagjai vagyunk.

Jóformán születésünk óta lelkünkbe szívjuk erkölcsi életünknek, embertársaink iránti kötelességeinknek szabványait, sőt talán már a csiránkban is öröklés útján benfoglaltatnak.

Ezen szabványok lerakodnak lelkünkben és így kialakul egy erkölcsi felfogás, mely bíróként intőleg fölemeli szavát cselekedeteink elkövetése előtt is, de kivált azok elkövetése után. Szinte hajszál pontossággal megmondja mit és hogyan kell cselekednünk, s ha nem úgy cselekedtünk, ami az ember gyöngesége és óriási önzésénél fogva gyakran bekövetkezik, azonnal fölemeli tiltó szavát, élénken mardossa lelkünket s gyakran tetteink utólagos megjavítására ösztönöz, viszont ha helyesen cselekedtünk, jóváhagyólag megnyugtat, szinte melegen jólesően simogatja lelkünket.

A szívtelen, gonosz emberek lelkiismerete is gyakran megszólal, ha valamely gatszót elkövetnek; de a lelkiismeret náluk nem oly erős, nem képes a cselekedet módosítását oly hirtelen, oly gyakran előidézni, mint a jobb-lelkületű embernél.

Sajátságos és érdekes, ha megfigyeljük magunkat, azt fogjuk találni, hogy még a legkisebb eltévelyedéseknél, a legcsekélyebb sértéseknél, figyelmetlenségeknél, igazságtalanságoknál, melyekkel cselekedetekre ragadtatjuk magunkat embertársainkkal szemben, a lelkiismeret felemeli tiltó, rosszaló szavát, sőt egyenesen megmondja mit és hogyan kellett volna cselekedni.

A lelkiismeret szava már sok tévelygőt helyes útra terelt, sok gazemberből csinált becsületes embert, illetve sok embert visszatartott a gaztettől.

Ép ezért a lelkiismeret, mint a természet igen becses adománya, nagyrabecsülendő.

Életünk nagyon megkönnyebbülne, tetteinket, életünket sokkal jobban s helyesebben, magunk és embertársaink javára intézhetnők, ha mindig lelkiismeretünk szavát követnők.

A szülőknek, tanítóknak, lelkészeknek figyelmükbe ajánljuk, hogy úgy neveljék a gyermekeket, hogy azok minden tettük előtt számot vessenek lelkiismeretükkel. Minden tettük előtt kérdezzék meg lelkiismeretüket, hogy jó-e, helyes-e, amit most cselekedni s ahogyan cselekedni akarnak. Szokják meg a gyermekek azt, hogy a lelkiismeretnek mint felső hatalomnak, mint belső bírónak minduntalan tanácsát, véleményét, parancsát kikérjék, megkérdézzék.

Ilyen módon az emberek meg fogják találni az utat a helyes életmódhoz, a becsülethez s sok szenvedésnek s boldogságnak, sok erőszakosságnak s igazságtalanságnak elejét fogják venni.

A munka.

A munka az embernek legfőbb életszükséglete.

A rendes táplálkozáson, levegő és fűtőanyagon túl a legfontosabb szükséglet az ember számára, a munka.

A munka nem kizárólag emberi szükséglet, feltaláljuk mi ezt a növény és állatvilágban is, ott van pl. a kúszónövények munkája, a

növényi gyökérzet sziklarepesztó munkája, a méh, a hangya szervezett munkája, de megtaláljuk a munkát a szervetlen világban is, a természeti erő, a napsugár, a vízáradat, a szél rohama formájában óriási munkát végez.

Mégis nagyjában s egészben azt mondhatjuk, hogy az állandó folytonos munkára az ember van teremtve és a munka annyira egyéniségéhez van növe, hogy anélkül élni nem tud.

Merjük állítani, hogy a munkanélküli ember, testileg is lelkileg is beteg.

Testi és lelki gyakorlatok szükségesek ahhoz, hogy az ember jól érezze magát.

Minden embernek szüksége van testi munkára, amely izmait állandóan frissen és egészségben tartja.

Az embernek minden egyes része, tagjai, szervei csak úgy egészségesek, ha állandóan gyakorlatban vannak.

A testgyakorlás előmozdítja az anyagcserét és így üdítőleg hat az emberi testre.

A testi munkás abban az előnyben részesül, hogy alkalma van izmait gyakorolni foglalkozása közben, a szellemi munkásnak erre külön testgyakorlásokhoz (torna, atlétika, turisztika) kell fordulnia, hogy teste munkaszükségletét kielégíthesse.

Épígy vagyunk a szellemi munkával is, mely szinte életszükséglete az embernek többé kevésbé és ha rendes foglalkozása közben ezt nem elégítheti ki, külön kell azt önmagától pótolnia, ezért szükségesek a népkönyvtárak, a népies tudományos felolvasások, a földműves, ipari munkás és hivatalnokok részére rendezett tanfolyamok, mennél nagyobb

számban, mennél nagyobb reklámmal s közvetlenséggel rendezve, hogy mennél több testi munkást s hivatalnokot azokra csábítsanak.

Munka nélkül élve, az ember beteg lesz, beteg testileg és lelkileg, miután teste nem jut kellő anyagcseréhez, elveszti erejét és üdeséget, lelke pedig boldogtalan s elégedetlen lesz.

Csak a folytonos munka teheti az embert *elégedetté* és boldoggá, ezt bárki tapasztalhatta.

A munka alatt nem gondolunk semmi rosszra, vérünk lecsillapodik, idegeink megpihennek, a munka végeztével nagy önmegelégedés és lelki nyugalom száll meg minket.

A jól teljesített munka, jó *érzettel* tölt el.

A munka nem engedi, hogy lelkünkben felburjánozzanak az érzéki vágyak, az állati szenvedélyek, az önzés sugalta erőszakos gondolatok. A munkanélküliségben ezek mind ostromolják az embert, főleg pedig az elégedetlenség saját sorsunkkal, az irigység mások sorsa iránt, teljesen megmételtyezik lelkünket.

Nincs szerencsétlenebb lény a világon, mint a munkátlan ember, ha még oly jó anyagi viszonyok közt is él, mert nem lesz soha azon jól eső érzetnek részesévé, amit a *végzett* munka után érezünk.

A munka, ha még oly terhes is, feledteti velünk az élet baját, gondját, és szemünk elől elfedi azok sorsát, kiket mi irigyelünk.

Ez az irigylés pedig a leggyakrabban tévedésen alapszik, mert nem minden arany, ami fénylik. Az a gazdag, jómódú ember, kőről úgy látjuk, hogy nem dolgozik s fényesen él, gyakran szerencsétlen s boldogtalan ember.

A jólét és gazdagság nem boldogít, csupán újabb nagyobb kívánságokat ébreszt; csakis

egyedül a jól végzett munka boldogít, abban pedig annak a gazdag ingyenélőnek nincs része, tehát nem ő boldog, de mi, akik dolgozunk.

De másrészt nem szabad azt gondolni, hogy a gazdag embernek nincs semmi munkája, talán nem látszik, de sokszor jóval nagyobb munkát végez mint mi, szellemi munkát végez, mert a vagyonszerzés, a vagyonkezelés, a vagyonmegtartás is munka, sokszor igen nagy és fárasztó munka.

A munka mindenesetre elégedetté és boldoggá tesz, s ha ezt mondhatjuk a testi munkáról, méginkább mondhatjuk a szellemi munkáról, de különösen mondhatjuk ezt a művészi, az irodalmi munkáról, melyekbe az ember egyéniségét beleviszi és kifejezésre juttatja.

Az az ember, ki állandóan munkálkodik, nem lehet elégedetlen, nem lehet életunt, az az ember nem kérdezi, hogy mi az élet célja, mert tudja s érzi, hogy szükségletei kielégítésében találja azt fel és ennek javarészét a munka teszi.

Az emberi természet annyira megkívánja a munkát, hogy rendes foglalkozása megszűntével beteg lesz s rövid időn belül belehal.

A munka szükséges volta okozta azt az óriási haladást, amit az ember végzett azáltal, hogy legyőzte és saját céljaira használta fel a természet őseréjét és anyagát.

Az emberiségnek ezen óriási munkássága teremtette a technikát és a művészet ama remekeit, melyek egyrészt nagy gyönyörre ragadják szépérző lelkünket, másrészt a kényelemnek, közlekedésnek, lakásnak, testi s lelki élvezeteknek valóságos parnasszusát teremtették meg e földön.

A munkás.

Tulajdonkép minden ember munkás, aki testi vagy szellemi munkával foglalkozik. Munkások tehát a hivatalnokok is, akik közé számítandók a papok, a tanárok, orvosok, bírák, mérnökök stb.

De mikor a munkásról beszélünk, akkor részben a földműves, de különösen az ipari, a gyári munkást értjük alatta. A gyári munkás a technika óriási fejlettségénél fogva hatalmas társadalmi osztállyá fejlődött, mely osztály nemzetközi szervezeténél fogva társadalmi állását túlhaladó önérzettel lép fel, szociális követeléseivel, kivált nemzetközi irányzatával a nemzeti társadalmat, az állami életet veszélyezteti.

Az ipari munkásnak ezen magatartása teremtette meg a munkáskérdést, amely eredetileg a munkaadó- s a munkásközti érdekelletéből származott és még a mai napig sincs mindkét fél, úgy az egész társadalom megelégedésére elintézve.

De nézzük, hogy jött létre ez az érdekellet, hogy állott elő a munkáskérdés.

Az ókorban, a civilizáció kezdetén munkáskérdésről nem lehetett szó, mert a legalsóbb néposztály — mely többnyire a fegyverrel meghódított népekből képződött — mint rabszolga egyszerűen ki lett rendelve az összes munkák elvégzésére, ez az osztály művelte a földet, őrizte a nyáját, készítette a lakóhelyeket, sírokat, templomokat, a ruházatot és egyéb az élethez szükséges iparcikkeket, ez művelte a bányákat, építette az utakat, irtotta az erdőket s szárította a mocsarakat. Mindezt csele-

kedte szigorú parancsra, ezzel szemben rögtöni halálbüntetés terhe mellett mukkannia sem volt szabad, s csupán a legprimitívebb táplálékot, ruhát s lakhelyet kapott.

A munkásnak tehát semmi joga sem volt, még az ő és a családjának élete sem volt az övé, azok felett is az uralkodó, vagy az uralkodó osztályok korlátlanul rendelkeztek.

Ezeket az állapotokat találjuk fel a régi zsarnoki államokban, az ú. n. állami kommunizmus korában, így a régi Mexikó, Peru, Egyiptom, Szíria, Babilónia, India és Kína országokban.

Ebben a korban tehát munkáskérdésről szó sem lehetett, a munkásnak nem volt joga, nem volt akarata, ő nem volt tényező a társadalomban, ő egyszerűen nulla volt. Annyi, mint az igavonó állat, mely abrakot s istállót csak azért kap, hogy minél többet vagy minél gyorsabban húzzon, sőt még az igavonó állatnál is nyomorultabb lény, mert ha utóbbi beteg lesz, orvost hívnak mellé, de az ókor nem találta érdemesnek a munkást arra, hogy betegágyához orvost hívjon.

A fejlődés további folyamán, a középkorban a rabszolgaság megszűnik, de ennek helyébe a jobbágyság lép, mely tulaj donkép még mindig rabszolgaságot jelent, csupán szelídebb formában.

A jobbágyok már nincsenek az államfő közvetlen uralma alatt, de az ország nagy urai, vezérei, katonái, papjai nemcsak osztozkodnak rajtuk s ezek csaknem oly önkényesen uralkodnak rajtuk, mint az ókor vérengző zsarnokai, tehát itt ismét nem lehet munkáskérdésről szó.

Az új kor elején megindul a jobbágyság felszabadítása, alakul ki egy új társadalmi réteg, a kézimunkások rétege, kialakul *a céhrendszer*.

A céhrendszer annyira szabályozta, korlátozta a termelést, szabályozta a munkás igényeit, a munkaadó kötelezettségét, annyira szabályozta magát a munkát, hogy munkáskérdésről még itt sem lehetett szó.

A házi ipar, a céhbeli ipar annyit állított elő, amennyire mindenkor szükség volt, sem többet, sem kevesebbet.

És pontosan meg voltak határozva a munkások javadalmai, amelyeknél többet nem követelhetett, mert a céh ellenőrizte s ha túlment a határon s feljelentették, a céh elvette tőle munkajogosultságát. A céh rendeletéhez tartotta magát a munkás és a munkaadó, tehát munkáskérdésről, illetve a két fél meg nem egyezéséből folyó zavarokról itt még nem lehetett szó.

Mikor állott azonban elő a munkáskérdés.

Akkor, midőn beállott *a gyári termelés*, midőn a technika óriási fejlettségénél fogva nagyrészt gépekkel helyettesítették a kézimunkát és *az egyéni termelést a tömegtermelés váltotta fel*. Midőn nem az lett a főcél, hogy jó munka készüljön, de hogy minél gyorsabb és olcsóbb munka legyen.

A munkáskérdés előállott akkor, midőn az ipari termelésben megindult a nagy verseny, a mindent letipró könyörtelen verseny, midőn a termelő nem megrendelésre, de raktárra dolgozik.

Ilyenformán nagy árúkészletek halmozódhatnak fel, melyek hirtelen vagy egyáltalán nem értékesíthetők, minek folytán a gyár, illetve a megfelelő vállalat kénytelen a munkadíjakat leszállítani vagy a munkaidőt a megfelelő díjjal kapcsolatosan leszállítani, esetleg a munkások egy részét rövid időre vagy teljesen elbocsátani.

Ettől a pillanattól kezdve a munkás halálos ellensége lesz a munkaadónak s megkezdődik a harc a munkás és a munkaadó közt.

Hiszen a munkás és a munkaadó közti harcnak más okai is vannak és voltak, így a munkaadó kapzsisága, zsarnoksága, szívtelensége, ezzel szemben a munkás képzetlensége, butasága, nemtörődömsége, ezek mind emberi tulajdonok, amelyek szinte harcra tüzelték egymás ellen a munkást s munkaadót, de ezek inkább egyéni vagy csoportjellegűek, s bizonyos mértékig az ellenfél részéről indokoltak és könnyebben elintézhetők voltak.

De hogy százak, ezrek, jó munkások, egész nagy kereseti osztályok azért veszítsék el kenyerüket s jusson családjuk a legnagyobb nyomorba, mert a munkaadó nem tudja munkájuk eredményét értékesíteni, ez a legnagyobb mértékben igazságtalan s emberileg tűrhetetlen állapot.

Ezeknek a viszonyoknak a szanálására, illetve a munkás és munkaadó közti jó viszony helyreállítására, a túltermelés korlátozására s a munkásnak s családjának egészséges s tisztességes megélhetésére, betegségben s öregségben való biztosítására kell a társadalomnak, kell az államhatalomnak törekedni, de mindig csakis a dolgozó, a képzett, a köte-

lességtudó munkással szemben. Mert a lustaságnak, hencegésnek, amerikázásnak, a szak-képzettség és szorgalom nélkül örökké emberi jogokra való apellálásnak támogatása, mely tulajdonságok manapság a munkások egy részét jellemzik, vészhozó és megsemmisítő hatása lenne az államra és az egész társadalomra nézve. De a derék munkást pártolni s neki és családjának a tisztas megélhetést biztosítani, ez igazságos és jól felfogott érdeke az államhatalomnak annál is inkább, mert különben a munkás a nemzetközi szociáldemokrácia karjaiba veti magát, mely pillanatilag kedvez érdekeinek, de lassankint tudatlansága folytán aláássa az államot, az egyéni gazdálkodást, megsemmisíti a munkalehetőségeket, megsemmisíti a termelést s kenyerétől megfosztja magát a munkást is.

De lássuk miként igyekszik a munkás magán segíteni.

Az ipari munkások szakszervezetekbe tömörülnek, egyesületeket alkotnak, megalakítják a sztrájkasszát és sztrájkolnak. Ez az ő fegyverük a munkaadók ellen, a tőke ellen, a túltermelésokozta nyomor ellen. El kell ismernünk, hogy ehhez joguk van s hogy bizonyos fokig kényszerítvék e lépésre. De ennek a szakszervezetbe, munkásegyesületbe való tömörülésnek, ennek a sztrájkasszának egy igen veszedelmes oldala van, az, hogy nemzetközi szervezet. Segít a munkáson, éppen mivel nemzetközileg van szervezve s az egész világra van kiterjesztve s így nagy hatalmat képvisel, de elvonja a nemzettől, a társadalomtól, amelyben él, államot képez az államban, diktál, parancsol, előír, megbontja az állami egy-

séget, aláássa a nemzeti eszmét, megöli a nemzeti államot.

Ezt mindenáron meg kell akadályozni s ez csupán úgy lehetséges, ha az államhatalom maga igyekszik a munkáskérdést szabályozni, a túltermelést lehetőleg korlátozni, a munkás s munkaadó közt kiegyenlítő szerepet játszani, ha az állam oly intézményeket alapít s fenntart, melyek helyettesítik a munkásegyesületek segítségét és a sztrájkasszát. Ilyen az állami munkásbetegsegélyző egyesület, az állami rokkantbiztosító egyesület, az állami munkaközvetítő hivatal, melynek feladata a munkátlanokat munkához juttatni, s munkanélküliség esetére kölcsönrel támogatni, kiségiteni, a sztrájkassza mintájára, ez által a nemzet kiragadja a munkást a nemzetköziség karmai-ból; a munkás, ha van mit ennie, ha el van látva családjá betegség s aggság esetére, ha érzi, hogy jóléte, biztonsága nem a sztrájkasszától, de a nemzettől függ s várható, nem lesz bolond, hogy nemzetközivé legyen s megtagadja saját szülőföldjét.

E mellett a munkaadó és a munkásosztálynak is mindent el kell követni saját jól felfogott érdekében, hogy egymással békében s jóbarátságban éljenek, hiszen egymásra vannak utalva, kell hogy egymásra találjanak.

A munkaadó hagyjon fel kiszipolyozó, a munkás túlkövetelő törekvésével. A munkaadó, kivált a fárasztó s egészséget rontó gyári s bányavállalatoknál, igyekezzék gondoskodni, hogy munkásai jól megélhessenek, hogy egészséges lakásuk legyen, hogy orvosi felügyelet alatt legyenek, hogy testi s lelki szórakozásuk legyen, így sport, turisztika, labdajáték, olvasó-

terem, könyvtár, ismeretterjesztő előadások, mozi stb.

A tapasztalat mutatja, hogy azok a munkások, akiknek testi s lelki szükségletéről gondoskodva van, nem vetik magukat a nemzetközi szociáldemokratizmus és kommunizmus karjaiba, de a nemzeti állam hívei maradnak. A munkás s munkaadó ellentétének kiegyenlítésére igen hathatós eszköz az is, ha a munkás egyúttal vagy legalább részben munkaadó is lesz, miként az már sok vállalatnál be van vezetve. A munkás lassan apródonként vegye át a gyártáshoz szükséges tőke egy részét, a munkás javadalmát is az üzleti haszon bizonyos százaléka alkossa. Ez a módszer lényegesen hozzájárul az ellentét csökkentésére.

De még egyszer utoljára felhívjuk itt a munkásság figyelmét arra, hogy az európai társadalom még ma nem érett meg a nemzetköziségre, ennek az ideje is meg fog jönni, de ma még nem jött meg, ne hallgasson a nemzetközi apostolokra, kik saját önző érdekükből félrevezetik, elcsábítják őt tartózkodják a nemzetköziségtől, mert ma ez az ő romlását is okozná. A nemzeti állam aláasása együttjár a nemzeti termelés elpusztításával s akkor az egész munkásság koldusbotra jut.

Keresse a munkásság ha lehet egyenest, ha nem lehet az államhatalom közvetítésével a megértést a munkaadóval és igyekezzék az államnál keresztülvinni, hogy az az őt támogató szociális intézményeket életbe léptesse, de ezzel szemben ragaszkodják becsülettel hazájához, a nemzeti eszméhez, mert csak ez úton és ez által lehet hatalmas, viruló és boldog a munkásosztály.

Szinte látjuk erre az internacionálé által félrevezetett munkáscsoport gúnyos megjegyzéseit, és mit teszünk mi ezekre a megjegyzésekre, a legnagyobb hidegvérrel Moszkva felé mutatunk, a nemzetközi munkásszellem nerói diadalát ülte Oroszország hó és jégmezőin a kollektív rendszerével, a termelést belefagyasztotta a hó- és jégmezőkbe s sok millió derék munkáscsalád éhhalálát okozta.

A művészet.

A kíváncsiság mellett az embernek második alapvető szellemi tulajdonsága az utánzási vágy, a teremtés.

Miként a kíváncsiságot, úgy az utánzási vágyat már az állatoknál is feltaláljuk, kivált legközelebbi fajrokonainknál a majmoknál.

Az utánzási vágy, mely az embereknél általánosan fellelhető szellemi tulajdonság, már a legkezdetlegesebb emberfajoknál feltalálható, a természetet utánozzák magatartásukban, járásban, táncban, énekben, ruházatban, fegyvereikben, házi eszközeik, építkezéseik által, már ezek a vademberek kiválasztják az őket környező világból az ásvány, a növény és az állatvilágból azt, ami nekik tetszik és azt igyekeznek utánozni, újraalkotni, megteremteni, ez a művészet.

Tehát mi a művészet? A természet utánzata, a természetből kivett azon jellemvonások összeállítása és visszaadása, amelyek az én tetszését megnyerik, tehát az én és a külvilág összhangjának megvalósítása, a szép megteremtése.

Minden ember, — a legvadabbtól a leg-

civilizáltabbig, szegénytől gazdagig, a gyöngelméjűtől a nagy tehetségűig, bármely foglalkozású is legyen, többé-kevésbé művész, — a magatartásban, beszédében, ruházatában, lakásban, szórakozásaiban igyekszik a szépet kifejezésre juttatni, igyekszik a természetet utánozni, igyekszik a saját lelki világa és a külvilág közti összhangot megteremteni.

De ezenkívül vannak egyes emberek, kik az ember és a természet összhangját jobban átérzik és tökéletesebben, általánosabban tudják kifejezésre juttatni, ezek emberek az úgynevezett művészek.

Egy ily művész az egész emberiség helyett vagy annak egy-egy nagy csoportja helyett átérzi a természeti formák és színek szépségét és tökéletességét, és utánozza és visszaadja, megteremti azt hatalmas épületek, fenséges szobrok és színdús képek formájában.

Vagy átérzi az erdő madarainak szerelmi dalát, víg csicsérgését, az őszi szél panaszos bugását, a vad vihar félemlítő tombolását, ezeket átérzi s zene alakjában örökszépet alkot.

Vagy összeszedi a külvilágból mindazt, ami nekünk tetszik, ami összhangban van lelki világunkkal, akár mint mélységes fájdalom, akár mint kitörő öröm és lelkesedés, és ezen vonásokat gondolatok alakjában tárja elénk. A költő, az író, megteremti régi világunk összhangját a külvilággal, az erkölcsi világgal, midőn gondolatait, élményeit, megfigyeléseit szavakba önti, a költő, az író, megteremti azt a másolatot, mely mindnyájunk lelkében visszhangra talál, megteremti a szépet.

A teremtés a legmagasztosabb dolog, a legnagyobb kék és gyönyör, amit ember át-
 érezhet; midón az ember a rideg kőben, a
 színtelen vásznon, a holt állati húrból, az
 érzéketlen betúk által újra teremti a világot
 és önmagát, újra teremti fenséges vonásai-
 ban, mély fájdalmában s *megőrijtő öröm-
 mámorában*.

Teremteni annyi, mint megragadni a
 napot, összeolvasztani lelkünkkel s ezzel a
 kápráztató, tündéri szép fénnel világítani
 be az egész világot.

*A teremtés földi létünk és lényünk leg-
 nagyobb gyönyörűsége.*

A művészet a tudománnyal kapcsolatos,
 sőt annak kiegészítő része, az ismeret adatait
 általunk tetsző s megérthető formákban ki-
 fejezni, ez is művészet, a tudományos művé-
 szet csúcspontját a filozófia képezi.

A tudomány és művészei iránti vágy kell.
 hogy minden ember leikét uralja, életét meg-
 nemesítse, őt az anyagi tülekedés szintjén
 felül emelve, életét igaz örömmel és meglé-
 gedéssel eltöltse.

A nagyravágyás

Az anyag alapsajátságából, a tömörülési
 vágyból, a szerves lény növési törekvéséből
 ered. A növény, az állat igyekszik megnőni,
 megszorodni, ugyanígy vagyunk az ember-
 rel, az emberi vágyakkal is. Minden ember
 igyekszik nagyra nőni, gazdag vagy hatalmas
 lenni.

A nagyra vágyás a természeti őserő, az
 önzés következménye, mely folyton unszol

előre, előre; mindig csak a fényt a pompái;, a dicsőséget mutatja, tekintetünket folyton az ég felé fordítja.

A nagyravágyásnak sok az áldása, de még több az átka.

A nagyravágyás teremti az anyagi, a szellemi kincseket, de egyúttal mérhetetlen kint és boldogtalanságot is.

Nagyravágyás nélkül a világ nagy alkotásai, nagy teremtései, nagy erő kifejtései elmaradnának, folyása sokkal lassúbb s csendesebb lenne, sok szépet, dicsőt, áldásosat nyújt, de milliók és milliók könnye árán.

A nagyravágyó ember mindent elérhet, csak egyet nem, a boldogságot és nyugalmat.

Csak a szerény nagyravágyástól ment ember lehet megelégedett.

A nagyravágyást fékezni, mederbe szorítani kell, mint a megáradt folyót, mely ha csatornába szétoszlik, áldást hozó az egész vidékre, de ha meg nem fékezik, mindent elpusztít; így a megfékezett emberi nagyravágyás áldásává lesz úgy az egyénnek, mint az egész emberi társadalomnak, a nagyravágyást nem szabad megölni az emberben, de fékezni, szabályozni kell azt.

A nemzetközi testvériség.

A legszebb cél, amit az emberiség magának kitűzhet, a nemzetközi testvériség, — ez a társadalmi fejlődés csúcspontja — de nemzeti alapon.

Mit jelent ez, ez azt jelenti, hogy minden társadalmi egyed elsősorban forró önfeláldozó érzéstől legyen eltelve, de mint ilyen szilár-

dan a nemzetiség alapján állva, legyen a nemzetközi testvériség hű barátja.

És mi ezt a nemzetközi testvériséget másképen el sem tudjuk képzelni, mert mi-helyt a társadalmi egyedek megtagadják nemzeti érzésüket, abban a percben már nem lehet szó nemzetközi érzelmekről.

Csakis a nemzetiség talaján állva, lehet valaki a nemzetközi testvériség híve és apostola.

Ez első pillanatra paradoxonnak látszik, pedig így van. Egy sovén magyar, olasz, francia, német vagy lengyel lehetnek a nemzetköziség barátai, de egyes hazájuk érdekeit szívükön nem viselő, annak érdekeivel magukat nem azonosító társadalmi egyedek, u. n. hontalan bitang világpolgárok, a nemzetközi testvériséget nem valósíthatják meg, sőt még arról nem is ábrándozhatnak.

Mert mi ad testvériségünknek értéket és tartalmat? Csupán faji jellegünk, melynek lényege a saját szülőföldünkhöz, a saját fajtájunkhoz való hű és forró ragaszkodás. Ezen az alapon állva s csakis ily módon ajánlhatjuk fel a nemzetközi testvériség oltárára mindazt az értékeset, amit lelkünkben az igazi humanizmus, a nemes emberi szeretet felhalmozott.

Tehát mint a hazánknak rajongó fiai fogjunk testvéri kezet egyéb hazák rajongó fiaival, keresve s megtalálva a közös szálakat, melyek összefűznek.

Törekedjünk arra, hogy ez a nemzetközi testvériség minél előbb, minél bensőbb tartalommal kiépüljön.

A nevelés.

Úgy az egyes ember, mint a nép, a nemzet, a társadalom fejlődésére, boldogulására és jólétére nézve igen fontos a nevelés.

Az embert nevelni kell, hogy megállja helyét az életben, az embert nevelni kell, hogy boldoguljon, hogy ne ártalmas, de hasznos tagja legyen a társadalomnak.

Az ember társas állat, ebben az elnevezésben benne foglaltatik az ember jellege, ehhez mértén kell az embert nevelni, előkészíteni. Társas állattá kell képezni az embert, vagyis kiképezni azon tulajdonságokat, melyek birtokában mint társas állat megélhet.

A nevelés tehát két irányú kell hogy legyen, egyrészt oly képességeket kell kifejleszteni az emberben, melyeknek birtokában a mindennapi kenyeret önmaga és családja részére megszerezheti, másrészt oly módon kell nevelni jellemét, hogy a társadalomban, amelyben él, fenn tudja magát tartani, ahhoz tudjon alkalmazkodni, sőt annak hasznos tagja legyen.

Tehát testi vagy szellemi képességét kell oly irányban nevelni, hogy az életfenntartáshoz szükséges javakat magának s családjának megszerezhesse, ezért az életrevalóságot, az érvényesülési képességet kell benne nevelni, viszont fékezni kell benne a vadállatot, a túlságos önzést és vadságot, rá kell tanítani az embert az önfékezésre, a rendszeretetre és alárendeltségre, meg kell vele értetni, hogy a társas együttlét alapfeltétele a szervezethez, mely magával hozza az alárendeltséget, a kötelességtudást, a szervezeti egésznek úgy

családnak, mint az államnak fennhatóságát, az azok érdeke alá való feltétlen alárendeltséget.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert arra, hogy vágyait fékezze, kell hogy megtanítsa arra, hogy nem ő az egyetlen és főszemély, aki körül forog az egész világ, megtanítsa az indulatainak, az indulatkitöréseinek fékezésére.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert a család, az állam, az embertársak legnagyobb fokú szeretetére és tiszteletére.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert a természet, az állat- és növényvilág megismerésére és megbecsülésére.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert a tisztaságra s rendszeretetre.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert a szerénységre és takarékosagra, megtanítsa arra, hogy nemcsak anyagi, de szellemi kincsek is vannak, így elsősorban a természet tanulmányozása, a szép teremtése, de főleg a jó gyakorlása.

A nevelés kell hogy megtanítsa az embert arra, hogy az élet legelemibb s legáltalánosabb alapfeltétele az állandó munkásság és kötelességünk teljesítése, és hogy a legfőbb boldogság a család és a haza virulása, mindennek felett pedig embertársainknak szeretete és tisztelete.

A nő és a férfi.

A nő a puhaság, a férfi a keménység.

A világ fejlődésénél elmondtuk, hogy az anyag fejlődése folyamán az elkülönülés (differenciálódás) következik be. Ilyen elkülönülés a nemi elkülönülés is, a kezdetleges egy-

sejtű állatok még közös neműek, később, a fejlődés folyamán, a fejlettebb fajtáknál beáll a két nemnek különválása.

A két nem alapsajáttságai lesznek: a nőnél a puhaság, a férfinél a keménység. A puhaság magával hozza a passzivitást, a negatív sarkot, a keménység magával hozza az aktivitást, a pozitív sarkot.

A nő kell hogy egész lényében, megjelenésében, cselekedetében a puhaságot képviselje. Az igazi női jellem, az igazi női érték, amit a nőben természetesnek, szépnek találunk, a puhaság, a gyöngédség, a gyöngeség.

A nőnek már külső formája is erre vall, kerekded, gömbölyű, lágy, nem szögletes, nem éles, nem érdes.

Minden ami a puhasággal határos, az szép a nőben, az vonzó, az kellemes, minden ami a keménységgel határos az természetellenes, az visszataszító úgy testben, mint lélekben.

Kell tehát, hogy a nőnek nem csak teste legyen puha és gömbölyű, de lelkülete is, szelíd, nyájas, engedékeny.

A keménység, az éles fellépés, a parancsoló, uralkodó, kihívó magaviselet nem nőies és nagy ellenszenvet ébreszt fel bennünk azon nő iránt, kinél feltalálható.

A nőnek passzívnak kell lenni, befogadónak, simulékonynak, szenvedőnek, tűrőnek; a nő a negatív sarok, neki nem szabad irányítani, megállapítani, meghatározni; a nőnek alkalmazkodni, szótfogadni, engedelmeskedni való.

Az az igazi nő, aki mindezt örömmel megteszi, aki a meghunyászkodásban, alkalmazkodásban, engedelmisségben és aláren-

deltségben életfeladatát, boldogságát találja; az ilyen nő az igazi nő, a természet törvényeinek és rendeltetésének megfelelő lény. Ha nem ilyen a nő, akkor nem természetes lény, de egy szörnyeteg.

A nőemáncipáció a jelen korszak nagy betegsége, mert igaz ugyan, hogy a nő egyénisége is erősödik az idők folyamán, amennyiben a kultúra az egyéniség erősödését általában magával hozza s ez kifejezésre jut azon tiszteletben, mely ma a nőt megilleti, míg az ókorban a nőt csupán rabszolgának tekintették. A nőt ma mi civilizált népek nagyra becsüljük, nagy szabadságot adunk neki, számtalan előjoggal felruházzuk, de meg kell maradnia a természetességében, a természet alkotta rendeltetésében.

A nő kell hogy mindvégig nőies legyen, kell hogy szíve legyen, nagy meleg szíve, mely mindig túlsúlyban marad az ész felett.

A nő kell hogy ott keresse boldogulását, megélhetési lehetőségét, ahova őt a természet rendelte, a család, az anyaság, a háztartás körében. Ezek legyenek azon fogalmak, melyek lelkületét betöltik, ne kívánkozzék a nagyvilágba, az élet küzdelmeibe, engedje át azokat a férfinak.

A nő ne legyen létért harcoló, tülekedő kalmár vagy aggresszív politikai lény, de életcélja, vágyainak teljessége legyen a családi fészek, melynek fenntartását és virulását hűséggel, engedelmességgel szolgálja, kicsinyeit lenjéének teljes szeretetével s odaadásával ápolja s nevelje beléjük a természetes erkölcsöket, a családi élet szeretetét, a hazáért való önfeláldozást.

Az itt felsoroltak képezik a nő igazi hivatását, beszélhet nekünk akárhány nőemancipátor akármit, nevezheti felfogásunkat ósdi-nak, kigúnyolhatnak minket mint maradiakat, mi fenntartjuk kijelentéseinket s biztosan s határozottan állítjuk, hogy a családi erényeknek vissza kell térniök, a női természetességnek fenn kell maradnia a természet alkotta határookban, mert ellenkező esetben a család, az állam, a társadalom szétzülnek.

A férfi viszont kell hogy kemény legyen, acélozottak legyenek izmai, acélozott legyen lelkülete is.

A férfi kell hogy parancsolni tudjon, ő legyen határozott, megingathatatlan, aki a saját akaratát, a maga elé józanul kitűzött célt tántoríthatatlanul kövesse ne inogjon, ne engedje magát befolyásoltatni.

A nővel szemben a férfi legyen a pozitív sarok, nem szabad, hogy a nőnek engedjen, neki kell a nőt magához vonzani, meghódítani, uralni, irányítani, engedelmességre bírni.

A férfi eszes legyen, az esze mindig túlsúlyban legyen szíve felett, s mindig a hideg ész uralja elhatározását, tetteit.

Minden ezekkel ellenkező férfi természetellenes, nevetséges figura, amely nagy kárára válik a társadalomnak.

Megengedjük, hogy nőben és férfiban az itt előadott természetes formáknak sok kivétele van, ez sajnos így van nagy kárára az emberiségnek, de a kivételek csak megerősítik az általános törvényt. Azonban arra kell törekednünk, hogy e kivételek számát mind hamarabb apasszuk, hirdessük mindig a ter-

mészetességet úgy a nőnél, mint a férfinál, s ez irányban neveljük az emberiséget.

A férfi vágyakozzék a nagyvilágba, a nagyvilág porondja legyen az ő küzdőtere.

A férfi vegye ki részét teljesen a létért való küzdelemből, igyekezzék érvényesülni, igyekezzék lelkületét a világra kivetíteni, igyekezzék a világot meghódítani, akár gazdasági, akár erkölcsi vagy kulturális célja érdekében, a saját maga lelkülete és felfogása szerint.

A férfi sohase legyen puha és engedékeny, sohase legyen habozó és ingatag.

A férfi legyen mindig következetes, még ha tévedett is.

A férfi sohase legyen gyáva, ne rettenjen vissza semmitől és senkitől.

A férfi legyen mindig józan és hidegvérű.

A férfi sohase árulja el, hogy mi uralja a lelkét, igyekezzék mindig indulatain uralkodni és indulatkifejezéseit visszafojtani.

A férfi legyen nagylelkű s önfeláldozó.

A nyár.

A nyár az érett kalász. Mindenfelé termés és fejlettség; megérett a kalász, megérett a gyümölcs, a nap forrón süt, az erdő, mező teljes fejlettségében pompázik.

Ez az erő, a hatalom, a munka, az érettség korszaka. A termés elérte delelőjét, a munka elérte jutalmát. Az erőket, a küzdelmet siker koronázta. A takarítás ideje bekövetkezett.

Az erők teljes kifejtése, a termékeny bujaság s önteltség jellemzik e korszakot, nem az ártatlan szívű hamvas fiatalság, de az érettség kihívó önteltsége, higgadtsága és józansága.

Az élet nagy viharai már megtépázták a lombot, a vetés életölő gazzal telehintve küzd a létért, a győzelemért, a lélek már nem ártatlan, a szüziesség hamvát könnyörtelenül levakarta az élet, de még állja a harcot többé-kevésbé diadalmasan, erejének, józan eszének tudatában.

A világ, az élet előtte nem ragyogó szivárvány, de sűrű erdő, melyet folyton irtani kell, vagy magas hegyhát, melyen egyensúlyt tartva halad.

Lelkét nem vágyak, remények, ábrándok foglalják el, de maga az élet, a valóság ezer küzdelmeivel, munkájával, áldásával és nyomorával. Kaszával a kezében halad lépésről-lépésre aratva hatalmas, edzett karjával a kálászt, gyűjtve rakásra a termést, hogy magtára legyen önmagának, családjának és hazájának.

Az olvasmány.

Szinte szédületes az a gyors iram, amellyel a mai társadalom a teljes szétzüllés felé, a saját vesztébe rohan; valóban megdöbbenő az a végtelen könnyelműség, amellyel az érzékiségtől teljesen ittas emberiség a szabad szerelem erkölcstelen mocsarába belefullad.

Ezen életfelfogás kizár minden nemesebb eszmei törekvést nemcsak, de megtámadja azon pilléreket, melyeken a társadalom szervezete, az egyének boldogsága, testi egészsége és lelki egyensúlya nyugszik.

Ezen életfelfogást nagyban előkészíti és kimívéli a helytelen olvasmány.

A mai sajtótermékek nagy része, úgy a napilapok, mint a heti-, havilapok, végül a

szépirodalmi különtermékek ezt a lélekromboló irányt szolgálják.

A felcserepedő fiatalság egyebet sem olvas, mint idegfelizgató, a nemi érzéket folyton csiklandozó, a lelki elégedetlenséget tápláló üres, léha szerelmi történeteket és elmefuttatásokat, melyek fittyet hánynak minden nemes és eszményi érzelemnek és törekvésnek.

Ezen olvasmányok nem mívelik, de valósággal a legteljesebb mértékben megmérgezik a fiatalság lelkületét.

Ütött a végső óra, hogy a társadalom vezetőemberei gátat vessenek a mai sajtótermékek erkölcsromboló munkájának, melynek eredménye a sok boldogtalan, önmagával meghasonlott lélek, akik virágzásuk kezdetén erőszakosan eldobják magoktól az életet.

A mai társadalom ezen rákfenéjét úgy irthatjuk ki gyökeresen, ha sürgősen elkobozzuk és betiltjuk mindama olvasmányt és cikket, melyek a vészthozó dekadens irányt terjesztik, és ha a lélekre ismeretterjesztőleg és nemesítőleg ható olvasmányokat adunk az emberek kezébe.

A népnevelőknek sürgős gondja legyen arra, hogy az emberiséget lássák el természetismertető, földrajzi és történelmi adatokat tartalmazó érdekesítő olvasmányokkal, hogy ezekből az ember megismerje a világ ezer és ezer csodáját, szépségét, hogy megismerje, megszeresse az eget, a földet, hogy megismerje saját történetét, továbbá oly olvasmányt adjunk a nép kezébe, amelyek bevezetik a művészet fenkölt hónába.

Szépirodalom is képezheti az olvasmány tárgyát, hisz erre is nagy szüksége van a

munkában kifáradt embernek, de ezek ne az állati állapotba való visszasüllyedést, de a lelki gazdagodásnak és önzetlen emberszeretetnek kultuszát képviseljék.

Az orvos.

A lelkész és a tanító után következik, mint az emberiség nagy jóltevője az orvos, míg a lelkész és a tanító az ember lelki kiképzéséről s egészségéről gondoskodik, addig az orvos a testi egészségének őre és ápolója.

Erről a mesterségről is elmondhatjuk, mint az előbbi kettőről, hogy szeretni kell azt, teljes szívvel s lélekkel annak kell élni, de érteni is kell azt, mert különben nem haszna, de veszedelme leszen az emberiségnek.

Alig képzelhető el szebb pálya, mint az ügyes és önfeláldozó orvosé; nem-e nagy boldogság reánézve, ha a gyöngéknek visszaadja azok erejét, ha a nagybetegeknek visszaadja életét; mennyi fájdalomkönnyet varázsol át örömkönnyé, az az orvos, ki megmenti az emberek egészségét és életét.

Egyház, iskola és kórház azok az állami intézmények, melyek hivatják a szülői nevelést kiegészíteni és folytatni. Boldog az a nemzet, mely ezen intézményeket a lehető legnagyobb tökélyre emelheti, boldog az a nemzet, melynek papjai, tanítói s orvosai a legteljesebb önfeláldozással és altruisztikus szeretettel töltik be hivatásukat.

A legszigorúbb cenzúra alá kell venni mindazokat, kik orvosi pályára készülnek, csakis az arra termett, valódi tehetségeket szabad odaengedni, mert akinek erre való

rátermettsége nincs, az rengeteg nyomornak, szenvedésnek és pusztulásnak lehet okozója.

Nem elég az, ha valakinek kedve és lelkiismeretsége van e pályán, ide határozott tehetség kell. Míg a tanító s lelkész ha buzgó s kötelességtudó, megállhatja helyét, az orvosi pályánál ez nem elégséges, erre különös tehetség kell, ez a diagnózis.

Csak az az orvos töltheti be jól hivatását, akiben megvan a betegség felismerésének képessége, ez a legszigorúbban ellenőrizendő s kívánatos, hogy csak az az orvos kapjon diplomát, kinél ez a tehetség feltaláltatott.

Az önuralom.

A kultúra, a művelődés eredménye az önuralom, mely igen fontos emberi tulajdonság a boldogulás és az érvényesülés szempontjából.

A gyermek vagy műveletlen ember nem képes uralkodni önmagán, érzelmén, szenvedését, örömét, indulatait azonnal elárulja arckifejezés, hang és taglejtés formájában.

Az emberi boldogulásnak fontos kelléke az önuralom. Aki fékezni tudja szenvedélyeit, az könnyebben fog élni, józanabban fog gondolkodni, egészségét, testi és lelki nyugalját jobban megőrzi, életcélját könnyen éri el. Aki nem árulja el érzelmeit, nagy előnyben van a létért való harcban embertársaival szemben.

Az önuralmát megőrző ember mindenfelé, mindenki részéről nagy tiszteletben részesül, s sokkal simábban, kevesebb ellenállás nélkül jut kitűzött célja felé, mint aki azt elveszti és ezáltal indulatosságát, gyengéit embertársai előtt leleplezi.

Nincs ellenszenvesebb ember annál, aki gyermek módjára szabad folyást enged érzelmeinek, akaratosságának.

A nevelés és a civilizáció főfeladata legyen az önuralmat az emberiségben a legnagyobb fokig kifejleszteni; ez az angol nevelés alappillére.

Mindnyájan tűzzük ki magunknak, hogy teljes igyekezettel azon leszünk, hogy önünket, önzésünket s az ebből kifolyó összes érzelmi nyilatkozatokat lehetőleg fékezni fogjuk, akkor sikeres lesz életműködésünk — nemcsak, de az emberiség általános tiszteletét fogjuk magunk számára kivívni.

Az önzés.

A természeti erő mint alapsajátságot beleoltotta az emberbe a legridegebb önzést.

Az önzést a természet az összes szerves lényekbe beoltotta önfenntartási ösztönből. A növényeknél s az állatoknál a legkönyörtelenebb önzést találjuk fel, mely abban nyilvánul, hogy egyik növény vagy állat a másikat, ha útjában áll, felfalja. Az ember is éppoly szerves lény, mint a növény vagy állat, azoknak alapsajátságaival, ezt soha feledni nem szabad, az ember is mind, kivétel nélkül, legridegebb önzéssel van eltelve.

Nagyon tévednek, akik az emberről, mint önmegtágadó magasztos altruisztikus lényről ábrándoznak, ez egy rettenetes tévedés, amibe gyakran egyesek, mint társadalmi osztályok, sőt egész népek beleesnek.

Az ember önző vérszomjas vadállat, amely teljesen közömbös embertársai szenvedése, nyo-

morúsága iránt, önmaga szeretne minden jót, élvezetet, minden birtokot és hatalmat magához ragadni, s a legkisebb meggondolás és habozás nélkül löki félre vagy pusztítja el azon embertársait, akik törekvésének útjában állanak.

Mégis — mondod szíves olvasó — az ember sok altruisztikus vonást tüntet fel, sok embervédő törvényt hoz, emberbaráti intézményt létesít. Igenis a kényszer folytán, jól fel fogott érdekében, hogy meg tudjon élni, hogy fel ne falják egymást fogcsikorgatva beleegyeznek szabad öldöklésének s erőszakosságának korlátozásába, de ahol s a mint hatalomra jut, ahol s amint szabadon, saját kedve szerint cselekedhet, azonnal napfényre jut a vadállaténál kegyetlenebb vérszomja és erőszakossága, amiről a múlt és a közelmúlt forradalmi és háborúi fényes bizonyosságot nyújtanak.

Ilyen szemüvegen át kell nézni embertársainkat, akkor megértjük a történelmet, akkor nem fogunk az emberekben csalatkozni, akkor nem leszünk váratlan és kellemetlen meglepetéseknek kitéve, akkor fel leszünk ellenük vértézve, úgy fogjuk őket látni, ahogy a természet őket megalkotta.

Ezt az önzést anyagi sajátságának nevezhetjük, ez az az anyagban rejlő öserő nyilatkozata.

Ez az anyagi sajátság minden gonoszságnak, emberi szenvedésnek és szerencsétlenségnek kútforrása, ez tüzeli fel az egyik embert a másik ellen, az egyik törzset, fajt, népet, népcsaládot a másik ellen.

A fehéret a néger ellen, a sárgát a fehér

ellen, a szlávot a magyar ellen, a franciát a germán ellen, az angolt az orosz ellen s viszont, a mohamedánt a hindu ellen, a zsidót a keresztény ellen, a katolikust a protestáns ellen s viszont.

Az apát a fiú ellen, a fiút az apa ellen, testvéreket rokonokat egymás ellen, alattvalókat államfő ellen s viszont. Termelőt fogyasztó ellen, munkást munkaadó ellen s viszont.

Ez az önzés, ez az anyagi saajátság ez maga az ördög, minden gonosznak okozója, ez tölti el haraggal s bosszúvággal az embereket, ez idézi elő a nagy elnyomatásokat, zsarnoki uralmat, az emberiség rabszolgaságát, üldözéseit s rettentő háborúit.

És miért van ez így, kérdezitek ? — mert ennek így kell lenni, mert a természet törvényei így rendelik, mert ez az emberi lét érdeke, mert az önfenntartásból kifolyólag ennek így kell lenni, mert a harc a szerves lény éltető eleme, mert miként árny nélkül nincs fény, éjjel nélkül nincs nappal, tél nélkül nincs nyár, éhség nélkül nincs étvágy, munka nélkül nincs jóleső nyugalom, úgy szenvedés és harc nélkül nincs élet s élvezet.

Az anyag saajátsága magával hozza a küzdelmet, a szenvedést, a gyengék elnyomatását, kiirtását az erősek által, ezt nem nevezhetjük igazságtalanságnak, ez maga az élet, ez a természeti törvény, ez az anyagi erő természetéből folyik, mely anyagi erő (ördög) uralja az egész anyagi világot.

Mindehhez a jóistennek semmi köze nincs, a legnagyobb igazságtalanság és dőreségre vall úgy egyeseknek, mint az egész emberiségnek mérhetlen szenvedéseieért Istent fele-

lősségre vonni, mert az Isten szellemi hatalom, aki teljesen ártatlan s tehetetlen az anyagi világ szenvedéseivel szemben.

Ezen „igazságtól áthatva teremtette Nietzsche az »Übermensch«-et, és hirdette a kiváltságosak, az erős egyéniségek uralmát.

Az öregség.

Az öregség az árny, a hervadás, az ősz korszaka. Hova lett a lélek frissesége, hova lettek az ábrándok, remények, bíz azok mind eltűntek.

Az öreg ember lelke nem üde, de törődött, lekopott róla az ártatlanság, a romlatlanság máza, ezer csalódáson, ezer kiábránduláson ment keresztül, s íme most tudja, hogy mennyit szenvedett és küzdött hiába. Az ideálok, amelyekért fiatal korában lelkesedett, porba hulltak, a célokat, mit magának kitűzött, meg nem valósíthatá. Az egész életét meghíúsította az emberek önzése, gonoszsága, vagy a sors kegyetlensége.

A fényes fellegrvár, mit magának az élet-ről, a boldogságról épített, összeomlott s most itt áll, beteg testtel, összemarcangolt szívvei és eltompult aggyal.

Minden reményét és ábrándját elvesztette, elhervadva, elfonnyadva, testben és lélekben lekopva és megtörve néz a jövőbe, mely részére már semmi örvendetést nem hoz, csupán a lejtőn való lecsúszást, az elgyengülést, végül a teljes sötétséget, a teljes megsemmisülést.

Mégis csak borzasztó a gondolat, hogy holnap meg kell semmisülnöm, teljesen megszűnnöm összes érzelmeimmel, gondolataim-

mal, egész énemmel együtt, nekem, aki minden évben láttam a tavasz újraébredését, hogy az többé sohse lássam, hogy ne lássak többé semmit a világból, annak ezer szépségéből.

És ez a nagy fekete, tátongó mélység, melybe bele kell esnem, az ettől való borzadás feledteti velem a sok csalódást és keserűséget, melyen átestem, feledteti velem gyengeségemet, öregségemet. Élni akarok, élni, úgy ahogy lehet, ameddig lehet, örülni minden apróságnak, amit a világ nyújt, igyekezni fogok az élet által nyújtott legkisebb örömet is azzal hálálni vissza, hogy jó legyek, hogy az emberiség nagy önzését mérsékeljem, hogy az önzés okozta sebeket gyógyítsam.

Ilyen legyen öreg korunk, béküljünk meg életünkkel, igyekezzünk megbecsülni az őszi napsugárt, térítsük szeretetre az emberiséget és tegyünk vele jót.

Az ösztön.

Az életerőnek azt a fajtáját, mely az állatvilág fejlettebb fajainál feltalálható, ösztönnek nevezzük.

Az embernek lelke van, az állatnak ösztöne van, mondjuk, ez által különböztetjük meg egymástól a két világ szellemi életét, hisz van ebben némi igazság, de van benne sok emberi gőg is.

Számos állat van, így például a méh, a hangya, a majom, az elefánt, a háziállatok jó része, amelyek oly fejlett, sokszerű lelki életről tesznek tanúságot, amilyent sok embernél, még a művelteknél is gyakran nélkülö-

ziink, de a vadembereknél a legtöbb esetben fel nem találunk. Másrészt alig van ember, aki igen sokszor ösztönszerűleg ne cselekedne, ezért ezt a határvonalat e tekintetben ember és állat közt mereven felállítani nem lehet.

De mi mégis a főkülönbség az ember és állat közt, amitől indítatva, az állattól megtagadjuk a lelket s csak ösztönt ítélünk neki oda? Ez az, hogy az állatnak nincs énisége, az embernek pedig van.

Az embernél a nagy-, a kis- és a nyult-agy egymásfelé helyezve található, ezáltal lesz öntudatos lényvé, ezáltal lesz a világ ura, míg az agy velőknek ezen centrikus egymásfelé helyezkedését az állatnál fel nem találjuk.

Az ember öntudatosan él és cselekszik, szembehelyezkedik a világgal s igyekszik azt mintegy szembehelyezett önálló központból kiindulva megismerni, felhasználni, uralni.

Ennek az önállóságnak, ennek az éniségnek köszönheti az ember a többi világ feletti hatalmát, ennek tulajdonítható az az óriási haladás, a világ megismerése, saját céljaira való kihasználása tekintetében, amit az állatnál fel nem találunk.

De azért nem helyes és nem igazságos oly óriási válaszfalat állítani az ember és az állat lelki tevékenysége közé; az állatnak is van lelki élete, sőt még a növénynek is, de az emberé jóval fejlettebb.

A lelki erő mindhárom szerves világban ugyanaz, csupán az anyag összetétele, szerkezete más, s ebben van a nagy különbség.

Mi, a materializmus hívei, elfogadjuk a közös erő tanát, az anyag rokonváltát, az

alapvető életműködést, az anyagcsereképeséget egyaránt mind a három szerves világnál, ezért a növény- és állatvilág iránt is szeretettel és megbecsüléssel viseltetünk.

Az ősz.

Az ősz a sárguló falevél. Megindul a bomlás, az enyészel, a rothadás. Sárgulnak, barnulnak, pirosulnak a levelek, szárad, barnul a mező, elnémul a madárdal, a bogarak zümmögése.

Szűnőben az élet, a vígság, az aratás megszűnt, a takarítás befejeződött.

A nap fénye meggyengült, az egész természetet bizonyos bágyadtság, lanyhaság, bánatos hangulat szállja meg.

Sír az őszi szél, zörögnek a lehulott falevelek, s búsan költözik jobb hazába a madár.

A természeti erők életkedve megszűnt, rügy, bimbó, virág nem nyílik, nem fakad, nincs harc, küzdelem, minden csendes, bánatos, hervadt, készül a téli nagy álomra. Ilyen az ember is, ilyen az emberi öregség korszaka, az emberi lélek teljesen elfáradt az életbe, a küzdelmekbe, alkotni, teremteni többé nem tud, erőt vesz lelkén a hervadás, az elfonnyadás bús hangulata.

A tört remények, beteljesítetlen vágyak, megcsalt ábrándok, kielégítetlen életcélok és hiúság, mind ostromolják és marcangolja lelkét, mert már élete végén van, s a kitűzött célok megmászhatatlan, elérhetetlen hegyekként mellette elmaradtak. Még egy-egy erőfeszítést tesz, mindhiába, erőtlenül siklik le a meredek hegyoldalról.

Ez az ősz, a fonnyadás, a vesztett élet, a vesztett remények, a teljes kiábrándulás keserű korszaka.

A pásztorkodás.

A gazdálkodás legelső és legkezdetlegesebb formája a pásztorkodás, a legeltetés, ez áll legközelebb az állati természethez, a munkanélküli lustálkodáshoz. A vad népek mind vadász és halásznépek és ezek rablógazdaságból térnek át legelőször a pásztorkodásra, mint legkevesebb munkát igénylő termelő gazdaságra.

Afrika délövi néger népei majdnem kizárólag ma is vadász- és halásznépek, de Afrika mérsékeltbb zónájának lakói, mint például a zuluk és kafferek, a busmanok, úgy az északi abesszinok, Núbia lakói és az arabok már mind pásztornépek.

Ázsia oly ősrégi kultúrájú, hogy ott már ősfoglalkozású vadász- és halásznépekre nem találunk, a pásztornépek eredete a legrégibb történelmi időkre vezethető vissza, ez a földrész volt a legtöbb nép őshazája s ennek közepéből indultak mint pásztornépek a világot meghódítani.

A pásztorkodás, bizonyos formában, ma is minden népnél, még a legműveltebbnél is feltalálható, mert életszükségleteinek egy részét csupán ezáltal fedezheti.

A pásztorkodás törli meg legelsőbben az ember vadságát, változtatja át a zsákmány után leső rablót békés termelővé.

A pásztorkodás teszi az embert a természet megfigyelőjévé, gondolkozó lényé. A pász-

tor legeltetve nyáját, megfigyeli a nap, a hold, a csillagok járását, megismeri az állatok, a növények életét, sajátságait, a pásztor természetimádó lesz.

A pásztornépnél egy bizonyos nyugalom, méltóság, megelégedettség fejlődik ki, a pásztornépnél gyökeret ver a szabadság érzete. A nagy sík mező, mely felett csupán az ég domborul, büszkévé, önérzetessé teszi a pásztor életét, nyugalját csupán az zavarja, hogy gyakran kell legelőt változtatni az időjárás, az évszakok változásai szerint s ez képezi a legtöbb pásztor nép eltolódásának, harciassá változásának alapját.

A pásztorokodás magával hozza az emberi lakóház építését is, nem lakhatik barlangokban, fák, erdő oltalma alatt, de szabad mezőn lakik, hol védelmi intézkedéseket kell alkotnia az időjárás viszontagságai ellen. így születik meg a primitív önalkotta emberi lakás.

A protekció.

A munkának és a tehetségnek, a kötelességtudásnak és a becsületnek legnagyobb ellensége; a butaságnak, lustaságnak, léhaságnak és mindenféle szellemi, erkölcsi és testi fogyatkozásnak legnagyobb barátja — a protekció.

A protekció a legnagyobb hatalom a világon, vele mindent el lehet érni, nélküle vajmi keveset.

A protekció maga az ördög, illetve a nagy varázsló, kinek földöntúli hatalma van.

A protekció a szegényből gazdagot, a butából okosat, a gyengéből erősét, a senkiből nagyhatalmat teremt.

Ahol ő az úr, ott megszűnik a munka, a szorgalom, a tehetség becsülete, ott a senkik lesznek hatalmassá, ott az egész társadalom beteg, és szerencsétlen.

Es mégsem lehet mellőzni a protekciót, arra a társadalomnak épügy szüksége van, mint az ételnek a sóra, csupán mérsékelni kell azt, miként a sót, mert ebből is megárt a sok, mint a sóból.

Egy kevés protekcióra minden társadalomnak szüksége van, hogy a gyakran élehetetlen, de azért értékes elemek el ne pusztuljanak, de viszont a nagymérvű protekció egy társadalom rákfenéje lesz, kipusztítván annak a tehetséges, munkás és tisztességes tagjait és a szellemileg s erkölcsileg lezüllötteknek juttatván az uralmat.

A társadalom vezetőinek szigorú kézzel s vasakarattal kell kiirtaniok a felburjánzott protekciót.

A sejt.*

Az anyag fejlődésének alapformája a sejt.

A leghatalmasabb gondolat, a legfontosabb törvény a világon az egység gondolata és törvénye.

A csillagfényképezés és az azzal kapcsolatos színeképelemzés útján megállapítást nyert az a tétel, hogy az anyag és annak fejlődése a világ minden részében ugyanaz, — ebből az következik, hogyha az anyagvilág valamely részében felismertük az anyag fejlődési formáit, ezek alkalmazhatók a világ másik isme-

* Lásd *Jász Géza* 1911-ben megjelent művét: *A sejt, mint a fejlődés alapformája.*

retien részének fejlődésére is, inert hiszen a fejlődési formáknak mindenhol egyformáknak kell lenniök. Ez a tétel már igen sok természeti tünetény megfejtésére vezetett és még többnek a megismerésére fog vezetni.

Az anyagnak azt az alapformáját, melyben az fellép, illetve fejlődik, sejtnak nevezzük.

A sejtelmélet újabban óriási tért hódított, magas hegyeket lehetne összehordani azon könyvekből, melyek a sejttel foglalkoznak s annak ismertetésével vannak teleírva.

A sejtelmélettel foglalkozó tudósok eddig azt a mulasztást követték el, hogy a sejtelméletet csupán a szervesvilágra terjesztették ki és nem alkalmazták a csillagvilágra és a társadalmi világra, holott az egység törvényéből vaskényszerűséggel következik, hogy e két világra is alkalmazandó, sőt hogy épen a csillagvilág az alapja a sejtrendszernek. A társadalmi világ, az emberiség történetének fejlődése pedig fokról-fokra, úgy annak egészében, mint részeiben pontosan levezethető a sejtelméletből, fejlődési formái mind pontosan kimutathatók a sejtrendszer alapján, mely rendszer a csillag- és szervesvilágnak is alapja.

A világ egységének törvényéből folyik, hogy a bolygóvilág és a társadalmi világ is ugyanazon állapotokat, fejlődési formákat mutatják fel, mint a szervesvilág. Tehát ha ösmerjük a szervesvilág fejlődési törvényeit, kell hogy ez által már a másik kettőét is megértsük.

A szerves világ fejlődési formája a sejt, annak összes tüneteivel, tehát kell, hogy hasonló vagy azonos legyen a másik kettőé is,

persze különféle világokban némileg módosulnak a fejlődési tünetek, de az alapforma marad mindenhol ugyanaz.

De nézzük a sejt fejlődési formáit, ezek a következők.

I. Az élet alatt:

- a) laza sejt mag és kéreg nélkül,*
- b) laza sejt sűrűsödő maggal,*
- e) laza sejt szilárd maggal és kéreggel,*
- d) szilárd sejt.*

II. Az újjászületés alatt:

- a) oszlás,*
- b) leválás,*
- e) kiválás,*
- d) párosodás.*

A sejt az anyag fejlettsége szerint a három említett világban a következő alapformákat mutatja.

1. A csillagvilágnak *ős sejtje = egy sejt*, azaz: a *bolygó*.

2. A szervesvilágnak *több sejtje*, azaz: a *szerv* és itt, mint a szervesvilág legfejlettebb részének, az embervilágnak *központi több sejtje*, azaz: *az agy*.

3. A társadalmi világnak sejtjei formái, melyek a fentieknek megfelelnek, ezek: a család, a haza, a társadalmi élet.

A spiritizmus.

A spiritizmus nem egyéb, mint a beteg idegrendszer képzelődése.

Miután a természet szigorú következetes-gű törvényei szerint testen kívüli lélek

nem létezhetik, vagyis nincs, miután a lélek mindig a szerves lény idegéletét jelenti s az ideg elpusztultával a lélek is elpusztul, testen kívüli lelkek nem lehetnek, tehát meg nem jelenhetnek nekünk; miután nincsenek, velük érintkeznünk nem lehet.

A spiritizmus magyarázatát leli az ember telhetetlenségében, az ember örökké élni vágyásában. Kedvenc felfogása, melyet az összes vallásos hatalmak támogatnak, hogy a lélek halhatatlan, tehát, ha a lélek halhatatlan, akkor létezik az elhalt lelke is, miért ne találkozhatnánk vele, hisz az szabadon jár, kel, száll, nincs anyagba zárva.

Természetes következménye eme felfogásnak az, hogy az ily felfogású emberek kívánnak elhalt kedveseik lelkével érintkezni és általuk mindenfélét megtudni, amit saját eszükkel kisütni nem tudnak.

Az emberek ezen könnyen érthető vágyát felhasználják ügyes szélhámosok; részben önértékből, részben uralkodni vágyásból terjesztik a spiritizmus lehetetlen tanát, a lelkekkel való érintkezést és mindenféle titokzatos módon hatva a gyengeidegzetű emberekre, igyekeznek őket megerősíteni abban, hogy a lelkekkel találkoznak, hogy az nekik megjelenik s nyilatkozik. Ide tartoznak az asztalkopogtatások és táncoltatások s az összes szellemidézések. Mindennek semmi alapja nincs s azok csupán a vágyakodó emberi lélek, a beteg idegrendszer elámításán s félrevezetésén alapszanak.

A szabadság.

Oh szabadság, mily isteni szó, mily bűvös, varázsszerű szó, csak pusztá kiejtésed is gyorsabb lüktetésre bírja szívünket, gyönyörrel tölti el lelkünket.

Óh szabadság, mily isteni fogalom vagy, jelented mindazt, ami felemel, ami nemesít, ami kiemel a nehézkes anyagból, ami megszabadít a forma lenyűgöző láncáiból.

Óh szabadság, mily isteni érzelem vagy, jelented a lélek legnagyobb gyönyörét, a lélek líraimat az anyag felett, az egyén uralmát a világ felett.

A szabadság, illetve függetlenségi vágy a természeti őserő ajándéka, megfelel a centrifugai azaz központfutó erőnek.

Ez a legszebb ajándék, amivel a természeti őserő az embert meglepte, ez úgy az egyes ember, mint az emberiség legnagyobb kincse, melyért — miként a történelem bizonyítja — sok millió ember élt, dolgozott, szenvedett és meghalt.

A szabadság egy egyénnél vagy egy nép-nél a saját egyéniségének érvényesülését, gondolat, akarat és cselekvés-szabadságát, egy szóval egyéniségének kifejtését, tehetségeinek, vágyainak kielégítését jelenti.

Ez tehát a legnagyobb s legnemesebb ajándék, amit az egyén, vagy a nép nyerhet, és mégis igen óvatosan kell vele bánni, mert a korlátlan szabadság megárt az embernek, úgy az egyénnek, mint a népnek, miknek elég sajnos példáját mutatja a történelem.

Az ember nem tud élni a szabadsággal, az megrészegíti, az ember elveszti a fejét,

túlzásokra ragadtatja magát és ő lesz a szabadság megölője, a teljesen szabad emberből lesz a legnagyobb zsarnok. Fényesen igazolta ezt például a francia forradalom vagy újabban a bolsevizmus.

A szabad ember nem tud élni szabadságával, az őt szenvedélyének, vágyainak, önző indulatának rabszolgájává teszi.

A szabadság, fájdalom ki kell mondanunk, csak bizonyos korlátozás mellett üdvös, ha bizonyos fokig ellensúlyozza azt a fegyelem, az alárendeltség vagy szervezettség érzete.

A korlátlan szabadság, a centrifugalerő mellett ott keli lenni a centripetalerőnek is, hogy az ember boldog lehessen, hogy élhessen.

A szabadság utáni vágy öskeletű, az emberiség kialakulásával egyidejű.

A legrégebb időktől kezdve a legújabbakig minden nép törekedett utána, küzdött érte s ha bírta, védte mindhalálig.

Az egyén is harcol érte, mióta fennáll az emberi társadalom. Az egyén, — melynek az emberiség fejlődésének elején alig volt valamelyes szabadsága — mint több és több szabadságra tesz szert, óriási erőlködést fejt ki a társulati egész ellen, a szabadságért vívott harcokban és nagy sikereket ért már el.

De gyakran tévedéseknek, téves tanoknak lesz áldozata, amelyek folytán sokat kell szenvednie, mert a szabadságért való harcban a túlzásokra ragadtatja magát és a szabadság, illetve az egyéni jogainak érvényesítésében túlmegy a szervezettség feltételezte határokon s lábbal tiporja az alárendeltség azon mértékét, amely szükséges ahhoz, hogy a társa-

dalom, mint egy nemzeti élet fennálljon és működjék.

Ha pedig a nemzeti szervezet gépe megáll, akkor annak egyes részei is elpusztulnak.

Ezért a néprétegek vezetőinek folyton szem előtt kell tartani, hogy a korlátlan szabadság öl.

A szabadság, illetve egyéni jogoknak csupán azon mértéke követelhető, mely feltételezi a társadalmi, a nemzeti szervezet zavartalan működését.

Ezért elítélendő minden túlzott igényű szociális mozgalom, nem is beszélve a mai kommunizmusról, a bolsevizmusról, mert ez nem szocializmus, nem is szociáldemokrácia, de a társadalmi rendet és szervezetet teljesen felforgató, az egyéni szabadságot és életet könyörtelenül kiirtó zsarnokság, ochtokrácia.

A szabadakarat.

Szabadakarat nincsen. Tehát nem is írhatnánk szabadakaratról, ha még is foglalkozunk vele, azért tesszük, mert sokan hisznek benne, ezeket szeretnők meggyőzni téves felfogásukról.

Az ember születésétől fogva haláláig folyton külső képeknek, külső befolyásoknak hatása alatt él és gondolkodik, agyveleje a képeknek és benyomásoknak egy óriási tárháza. Ezen érzéki képek, illetve befolyások nyomása, alatt gondolkodik, határoz és cselekszik.

Ép ezért nincs szabadakarata, elhatározását mindenkor ezen gazdag képtár irányítja.

Tehát akarata nem szabad, nem abszolút, de mindenkor függő, mindenkor relatív.

Elhatározása mindenkor föltételeztetik azon képtártól, melyet magával hord.

De szabad elhatározását, ítéletét s következtetését nemcsak a folyton életén át reája ható képek irányítják, de veleszületett természete is, mert nem tabula rasaval születünk, de már bizonyos irányban kialakult felfogással, bizonyos irányban kialakult felvevő képességgel.

Ez a születéskor magunkkal hozott felvevőképesség minemúsége már nagyon befolyásolhatja a szabad elhatározást, a tiszta Ítézőképességet.

Tehát szabadakarát nincs, nem is lehet s ép ezért nem szabad és nem lehet cselekedeteinket a szabadakarát nézőszögéből bírálni.

De meg kell ismerni kinek-kinek leszármazását, neveltetését, élettörténetét, múltját, hogy ítélhessünk akarainyilvánulása felett, mely sohasem abszolút, de mindig csak relatív lehet.

Ilyen alapon bírálva elhatározásainkat, tetteinket, hamar megkapjuk azok kulcsát, s sok mindenre találunk magyarázatot és menteséget, amit a tévesen felállított abszolút, illetve szabadakarát szémszögéből meg nem érthetünk nemcsak, de hamar készek vagyunk rosszalólag elítélni.

A szenvedés.

Szerves lényünk minden fogatkozása szenvedéssel jár. Szerves életünk kifejtésének minden akadályá szenvedést jelent számunkra.

Úgy a természeti erők, az állat s növényvilág és végül az embervilág részéről a leg-

élesebb, leggyilkosabb támadásoknak van az ember kitéve, minden az életére, az egészségére, a megrövidítésére, a megsemmisítésére tör s ezen támadások eredménye az ezernyi szenvedés.

Íme itt vannak az éghajlat viszontagságai, hideg, meleg, eső, szél, vihar, a mérges gombák, a gyilkos apró növényi szervezetek, a bacillusok, melyek számtalan formában támadják meg az emberi szervezetet és rengeteg szenvedésnek az okozói.

Itt vannak a mérges növények s állatfajok ezrei, melyek mind az ember megrontásán megsemmisítésére törnek s rengeteg fájdalmát s szenvedést okoznak.

De a legtöbb szenvedést okozza nekünk embertársaink önzése s vadállati kegyetlensége; az emberek s az emberfajok a létért és a hatalomért való tülekedésben könyörtelenül letiporják egymást s a letiprottat vagy megsemmisítik vagy örök szenvedésre ítélik.

Nagy szenvedést jelent számunkra a saját testünk s lelkünk legapróbb részének is elvesztése vagy betegsége, mint pl. a látás, a hallás, szabadmozgás elvesztése, a tüdő, a gyomor vagy az idegrendszer fogyatkozása vagy betegsége.

De ezernyi lehet lelki szenvedésünk, ha csalatkoztunk az emberekben, és az életben, ha füstbe menni látjuk vágyainkat, reményeinket, — ha nem tudunk érvényesülni, boldogulni, ha meghasonlunk önmagunkkal s a világgal.

Ha elveszítjük azokat az embereket, kiket szerettünk, ha elveszítjük családtagjainkat, a tűzhelyet, a hazát, a haza nagyságát, melyhez

szent imádattal viseltetünk, ez nagy szenvedést jelent számunkra.

Egy szóval ezerféle szenvedés és bánat ér minket.

De vigasztaljon az a tudat, hogy bánat nélkül nincs öröm, szenvedés nélkül nincs élet, halál nélkül nincs születés, hogy ez a szenvedés a lét ára. Vigasztaljon a tudat, hogy minden szerves lény, hogy minden ember szenved. Mivel mi csak a magunkét ismerjük, ne gondoljuk, hogy másnak nincs; mindenki szenved, mindenkinek van bánata, fájdalma.

Necsak a hegytetőre, a völgybe is nézzünk le, hány millió és millió ember van, ki annyit vagy még többet szenved, mint mi, és akkor azt fogjuk látni, hogy ami szenvedésünk, ami fájdalmunk nem oly nagy, nem oly túrhetetlen, mint gondoltuk.

De a szenvedésünk enyhítésének van még egy módja, ha legyőzzük önzésünket, hiúságunkat; ha nem tekintjük magunkat a világ urainak, a világ közepének, de icipici kis pontnak s arra törekszünk, hogy a mások szenvedését meggyógyítsuk.

A katolicizmusnak volt a középkorban és részben ma is van egy igen szép intézménye, a kolostor, a szerzetes, az apácarendek, amelyek menhelyei voltak azoknak, kik szenvedtek, kik megcsalattak, meghasonlottak.

A katolikus egyház megadta a módot, az alkalmat arra, hogy aki szenvedett, más szenvedéseinek enyhítése által béküljön ki a világgal és sorsával.

Ezt bárki ma is megteheti, szerzet és kolostoron kívül is, aki szenved, akinek elviselhetetlennek tűnik fel élete, menjen szenvedő

embertársai közé, kérdezősködjék bajaik után és igyekezzék azokat gyógyítani, enyhíteni, legyen szerelő testvére az emberiségnek, apostola a jóságnak, a szeretetnek s szenvedése enyhülni fog s ki fog békülni az étellel, a sorsával, az emberiséggel.

A szerelem.

Az anyag fő- és alapsajátsága a tömörülési vágy, (polymerizáció) vagyis a növekedés. Ezt észleljük a bolygóvilágban, a szerves világban és a társadalmi világban. Azt is tudjuk, hogy a növés eredménye a szaporodás, mert az ős egy sejt megnövekedvén, kérge nem tudja többé összetartani, magában foglalni a túlhalmozott anyagot. Az ős egysejt tehát megnövekedvén kettéválk, két új sejt támad.

Tehát a tömörülési vágy, illetve a növés eredménye a szaporodás. De láttuk azt is, hogy a hülés törvénye folytán, az idők folyamán az anyagban beáll az elkülönülés, a sokszorosodás, az individualizáció.

A növésre azonban csak egynemű anyag képes, elkülönült anyag erre önmagában képtelen, ezért a különmeműnek időnként egyesülni kell, hogy újra képes legyen nőni, szaporodni.

Az anyag ős- és alapsajátsága a tömörülési vágy hajija, kényszeríti a különmeművé vált anyagot, hogy az ismét egyesüljön.

Ezt a tömörülési vágyat a szerves világban szerelemnek nevezzük. A tömörülési vágy vaskényszerúséggel összeolvasztja a férfi és a női nemet, hogy újra egynemű anyagot képezzenek, amely kiindulási pontja új növésnek, új szaporodásnak.

Erre számtalan példa van a természetben, pl. itt van a Paramecium véglény, mely hosszú időn át, míg az anyaga egynemű, míg nincs elkülönülve a férfi és a nőnem, oszlás útján (Parthenogenesis) hoz új lényeket létre, addig mígnem a saját testében a differenciálódás oly nagy mértékű lett a hűlés törvényének hatása alatt, hogy különválik a férfi és a nőnemű anyag, akkor azután két egysejtű állatnak újra össze kell olvadni t. i. az elkülönült férfi és női sejtek, hogy magtartalmukat, illetve csirasejtjeiket egybeöntve, egynemű anyagot alkossanak, mely ismét képes legyen önmagából a nemzedékek egész sorozatát (újjaszülni) létrehozni.

Az egysejtűek világában, sőt még a sejt-soros szerves lények világában is a lények egész testükkel olvadnak időnként össze, miként láttuk, hogy az egyneműséget létrehozva új növés, illetve szaporodás telepévé váljanak.

A fejlettebb lényeknél, hol már igen nagy a sokszerűség, a különvált hím és női lény, csupán csirasejtjeik összeöntése által képesek egynemű anyagot létrehozni, amely új növésnek, új szaporodásnak lesz a kiindulópontja.

Az elkülönült anyag tömörülési vágyát, a szerelmet nemcsak a szerves világban, de a korábbi fejlettségű bolygóvilágban és a későbbi fejlettségű társadalmi világban is feltaláljuk.

A kihűlt, vagyis individualizált bolygó beleesik egy másik bolygóba, hogy új világ, vagy új világok teremtője legyen.

A nagyfejlettségű, de megromlott, puha erkölcsű görög-római társadalom összeölelkezik az acélkemény ázsiai barbár társadalommal

és e kettő egyesüléséből származik az új európai társadalom, vagy a zsidó és a pogány társadalom egybeolvadásából származik a keresztyén társadalom, mely azután különféle alsóbbrendű vallási társadalmaknak csiráit hordja magában.

Az emberi puhaság (nő) és az emberi keménység (hím) összeolvad csirasejtjeik formájában, hogy új emberi anyagnak adjanak létet, mely növéssre, szaporodásra képes.

A tömörülési vágy, vagy szerelem akkor lép fel a szerves lénynél, midőn már a saját növekedését befejezte, ha korábban lép fel a szerelem, ez árt a szerves lénynek, mert a növés teljes kialakulását hátráltatja.

A tömörülési vágy, mint az anyag leglényegesebb sajátága, hatalmas, ellenállhatatlan eréllyel jelentkezik a szerves lénynél, így az embernél is.

A szerelem folytán egyesült kétnemű szerves lény szaporodóképessége arányban van sokszerűségük fejlettségével, mennél egyszerűbb a szerves lény, annál több csirasejt kiválasztására és új lény alkotására képes, mennél sokszerűbb, annál kevesebb csirasejt kiválasztására, tehát kisebb termékenységre képes, így a hal egy nemzés után millió és millió ikrát választ ki, a Vorticella, ha nem akadályoztatnék, néhány nap alatt sokszáz millióra szaporodnék, az ember egy, ritka esetben két új lényt hoz a világra.

Hogy a fejlettebb szerves lények ezen szaporátlansága némileg ellensúlyoztassék a természet a két nemnek egyesülését oly intenzív kéjérettel kapcsolta össze, hogy ez ösztönzőleg, ellenállhatatlan erővel hajtja a két nemet a

minél gyakoribb egyesülésre, a legnagyobb kéj érzettel az ember van felruházva, mint melynek termékegysége a legkisebb az összes élőlények között.

Az emberi szerelem oly hatalmas ösztön, mely annak lényét teljesen uralja.

A szerelemtől uralva az ember józan eszét elveszti, szerelme tárgyáért mindenét képes odadobni, családját, hazáját, vagyonát, becsületét feláldozni, képes rombolni és gyilkolni.

A szerelem a legönzőbb érzelem, mely uralmát senkivel meg nem osztja.

A szerelem, ha viszonztatik, a legnagyobb gyönyör és boldogság forrása, de ha visszautasítatik a legörültebb kínnal s szenvedéssel jár.

A szerelem sohasem tévesztendő össze a szeretettel, sőt annak éppen ellenlábasa, a szeretet az maga az önfeláldozás, a szerelem a legkegyetlenebb önzés.

A szeretet épít, gyógyít, áldást terjeszt mindenfelé, a szerelem rombol, vést és poklot rejt magában és mégis a szerelem uralma jóval nagyobb a szereteténél, mert a faji összeolvadás megteremtője, mert a szaporodás melegágya.

Az anyag ősejével, a tömörülési vággyal felruházva összekovácsolja a két nemet, hogy a lények milliói és milliói támadjanak, hogy ki ne vesszen a növény, az állat, az emberfaj, azon óriási pusztítások dacára, melyeket soraikban, úgy a külső hatások, mint önmaguk végeznek.

A természet folyton épít és rombol, ez az örökös körforgás, hogy a romboltat felépíthesse, ellátja a szerves világot, az emberi-

séget a szerelemnek ellenállhatatlan, szinte megőrzítő erejével, mi által új alakulatok, új lények, új életek miriádjai keletkeznek folyton folyvást.

A szerencse.

A szerencse az délibáb, melyet magunk előtt látunk, de ha utána futunk, azt soha elérni nem fogjuk.

Ne tekintsünk reá, ne fussunk utána, de dolgozzunk és iparkodjunk és akkor a szerencse megfordul és hozzánk fog szegődni.

Igen sok ember fut a szerencse után és nem dolgozik, — mi a vége, az, hogy soha azt el nem éri, de mind távolabb esik el tőle, sok millió és millió ember adta már meg az árát a szerencse után való vad hajszának és lett a legszerencsétlenebb ember.

Úton-útfélen halljuk, hogy ez vagy amaz szerencsés ember, hogy ehhez vagy ahhoz hozzászegődött a szerencse, hogy szerencse nélkül nincs siker, hogy szerencse kell az élethez stb. Pedig ez a feltevés többnyire tévedésen alapszik, illetve részben restségünkből folyik, hogy nincs kedvünk magunkat megérőltetni, túrni, nélkülözni és így mások sikerét tisztán a szerencsés véletlennek tulajdonítjuk, részben emberi hiúságunkból ered, amennyiben másnak az érdemeit elvitatjuk és a szerencse számlájára könyveljük el.

A legtöbb esetben a szerencsében való bizakodás, az utána való törtetés éppen szerencsétlenné tesz bennünket, mert megrabolja lelki nyugalmunkat, elégedetlenné, nagyra-vágyóvá tesz, amellet lustaságra, léhaságra, tétlenségre kárhoztat, kishitűvé tesz; nem bízunk

saját erejünkben, mert lessük a szerencsét és úgy véljük a szerencse segítségével nélkül semmit önmagunk elérni nem tudunk.

Pedig az ú. n. szerencsés emberek jórészt maguk a szerencsésüknek kovácsai, mert dolgoztak, ügyeskedtek s nem riadtak vissza semmiféle nehézségtől, nélkülözéstől, hogy érdekeiket előmozdítsák.

Félre tehát mindenféle szerencsejátékkal, félre a szerencse után való bizakodással és hajszával, dolgozzunk, fáradjunk, ügyeskedjünk s a szerencse hívogatás nélkül önként fog hozzánk szegődni.

A szeretet.

Az embernek van egy mentsvára az ördög ellen, van mentsvára a mérhetetlen szenvedések ellen, az anyagi erő okozta sebek és csapások gyógyítására, ez a mentsvár a szellemi világ, ide kell menekülnie.

Mi az a szellemi világ? a szeretet világa. A szellemi világ teljes ellentéte az anyagi világnak, míg amott az erő és az erőszak ül diadalt, addig emitt az erőszak ellen védetnek meg a gyengék.

Az anyagi világ megnyilatkozása az önzés és a harc, a szellemi világ megnyilatkozása a szeretet és a béke.

A természet által belénk oltott önzés ellen, ezen hatalmas ördög ellen csupán egy fegyverrel lehet küzdeni: ez a szeretet.

Az anyagi világ okozta szenvedéseket és látszólagos igazságtalanságokat csupán a szeretet gyógyítja meg.

A szeretet kell hogy gátat emeljen az önzés pusztító áradatának.

A szeretet megfékezi az emberi vadállatot.

A szeretet oltalmazza a gyengéket az erősek ellen, a betegeket az egészségesekkel szemben.

A szeretet létesíti mindama intézményeket, melyek hivatvák az önzés okozta egyenetlenségeket s mértéktelenségeket kiegyenlíteni.

A szeretet az angyal, mely legyőzi az ördögöt.

A szeretet a legnemesebb s legértékesebb tulajdona az embernek, csupán a szeretet emeli ki az embert az állati sorból.

A szeretet kiragadja az embert _az anyagi világból s behelyezi a szellemi világba.

Csak az vallhatja magát embernek, kit teljesen áthat a szeretet.

A szeretet nem ismer fajt, vallást, származást stb., a szeretet csak embert ismer.

A szeretet maga az Isten.

Minél inkább közelíti meg az ember ezen eszményképet, annál méltóbb lesz emberi voltaához, annál inkább lesz a mennyei lelki üdvösség részese.

De ezt a mennyei lelki üdvösséget nem a földi életen túl, de itt a földi életben kell elnyernünk.

A szeretet legfényesebb apostola Jézus Krisztus volt, akit sokan követtek s mesterük példájára a szeretetért vértanúi halált szenvedtek, de azért Krisztus országa még nincs megvalósítva s még sok évezred fog elmúlni, míg az meg fog szilárdulni.

Jézus tanainak újabban lánglelkű apostola Tolsztoj Leó volt.

Nietzsche és Tolsztoj íme két hatalmas lángelme, kik az embert uraló és egyensúly-

ban tartó két energiát, az önzést és a szeretetet képviselik, mindkettő homlokegyenest ellenkezőt prédikál, pedig mindkettőnek igaza van, ők az anyagi és a szellemi világ nagy megnyilatkoznak, azon két világra, melyekben mozgunk, élünk s mely két világból van összerakva egész lényünk. Ördög és angyal viaskodnak bennünk egymás ellen s tartják egyensúlyban egyéni és társadalmi életünket.

A színészet.

A színészet az a művészeti ág, amely a legközvetlenebbül képviseli az ember utánzási vágyát, a színész utánozza az embert, utánozza a természetet.

A fájdalmat, a szenvedést, az örömet és jólétet, összes erényeinket, a hibáinkat, életünk összes vonatkozásait, hogy úgy mondjuk testileg mutatja be, tehát a valóságnak legközelebb álló formában, lehet mondani, hogy majdnem összes érzékünkre hat, ezért hatása erős és közvetlen.

A jó színdarab a legértékesebb műfaja az irodalomnak. A jó színész a leghatalmasabb művész.

A színészet mint ilyen nemcsak nagy gyönyörűségünkre szolgál, de nagy befolyással lehet gondolkozásunkra, etikai és esztétikai nevelésünkre.

A színészet közvetlenségénél fogva hatalmas terjesztője lehet a jó vagy rossz ízlésnek, a jó vagy rossz erkölcsöknek.

Ha a művészet a mindenkori korszellem hű tükré, ezt leginkább a színművészetéről lehet mondani, mert a színdarabok nagyrésze és

azok előadási modora azon kor embereinek ízlése szerint készül, akik számára azt írják s előadják, és így a színdarabok után világosan megítélhető az egyes emberi korszakok kultúrája, társadalmi, etikai s esztétikai felfogása.

A színészet nemcsak tükrö a mindenkori társadalomnak, de egyúttal legélesebb bírója és reformátora is, amennyiben pellengére vetkőzteti az emberi tévedéseket, nevetségessé teszi az emberi hiúságokat és felmagasztalja a hősöket (Voltaire, Shakespeare).

Klasszikus az a színművészet, amely hűen adja vissza az általános emberi vonásokat, amely bemutatja az embert az ő teljes valódiságában.

A szocializmus.

Ez a sokat hangoztatott szó mindazokat a tanokat, törekvéseket és intézményeket jelenti, melyek az egyén megerősödését és boldogulását társulás útján elérni, megvalósítani hivatvák.

Tehát a szocializmus az egyéni nyomor, szegénység és szenvedés megszüntetését, az egyén megerősödését szolgálja, ezért a szocializmus a legrégebb időktől fogva létezett s a jövőben is létezni fog.

Már többször rámutattunk arra, hogy az emberi társadalom úgy fejlődik, mint egy égitest, illetve az egyneműtől halad a soknemű felé, minek következménye a nagy individualizáció és ezzel karöltve az asszociáció.

Az egynemű ködszerű tömegből kialakulnak a földgömb nagy rétegei, a légnemű, a folyós, a szilárd, — idővel azután e rétegek individualizálódnak s kialakulnak a vegyüle-

tek, a szervetlen és szervesvilág millió és millió egyénisége, de ezzel karöltve halad azok társulása, asszociációja is, az egyes vegyületek szilárd egységgé tömörülnek a föld kérgében és általa.

A társadalomnál is ugyanez a folyamat érvényesül, kialakul a fejlődés folyamán az egyéniség s hova tovább önálló lesz, a régen volt néprétegek, kasztok, céhek megszűnnek s helyökbe az egyedek lépnek, foglalkozásuk és egyesületi életük formájában.

Az egyedek különválnak, önálló gazdaságot folytatnak, nagy fejlettségüknél fogva, de ép ezért szükségük van a nagymérvű asszociációra, társulásra, társas együttműködésre, egyesületi rendszerre, oly törvényekre és intézményekre, melyek az egyént megvédik az egyén ellen, amelyek érvényesülési jogát és szabadságát biztosítják.

A szocializmus tehát mindazokat a törvényeket, társadalmi intézményeket és törekvéseket jelenti, melyeknek célja jogegyenlőséget teremteni, melyeknek célja a keresetnek, a megélhetésnek szabadságát biztosítani lehetőleg minden egyén számára, a munkaképzettséget, a műveltséget, a kereseti lehetőséget megadni minden egyénnek egyaránt, minden egyént megvédeni az erőszakosság túlkapásai ellen.

A szocializmus jelenti tehát a gyengék és a betegek védelmét is, az iskolák, kórházak, munkaközvetítő és foglalkoztató intézetek, egészségügyi berendezések, rokkant és aggkori biztosítások által, a progresszív adóztatás és az örökösödési adó teljes kiépítése által az egyének támogatását. Egyszóval a szocializmus

mindama intézkedéseket jelenti, melyek által az egyedet segítjük és megerősítjük.

Ez az igazi szocializmus, mint olyan, amely megegyezik az anyag természetes fejlődésével.

De mindazon tant és törekvést, mely az egyedet, az egyéni gazdálkodást, az egyéni szabadságot és tőkét megtámadja, a legerélyesebben el kell ítélnünk, mert az homlokegyenest ellenkezik az anyag fejlődési menetével, az emberiség természetével, mert azok visszalöknék az egyedet oda, ahonnét kiindult, tönkretennék az egész emberi kultúrát s az emberiséget szerencsétlenné téve, visszasülyesztenék teljesen az állatiasságba.

A természet törvénye ellen nem lehet küzdeni, ez egy szélmalom elleni harc, aki azt megpróbálja, úgy jár, mint Don Kihote, a szélmalom felkapja és darabokra töri.

Így is járt minden szociális törekvés, (St. Simon, Fourier, Owen, Marx, Engels), mely az egyéni gazdálkodás megszüntetésére alapított és így fog a jövőben is járni.

Az embert az individualizáló törekvésében feltartóztatni nem lehet s ha ebben megakadályozzuk, ha nem engedjük, hogy önmagának dolgozzék, ha tudja s érzi, hogy a köznek s nem önmagának dolgozik, akkor a munkát abba fogja hagyni, kivételt csupán oly szociális szervezetek képeznek, hol egyéb rugók; pl. vallási fanatizmus ösztökélték munkára az egyedeket; ilyen pl. sok szerzetesrend, ilyen a mormonok társadalmi szervezete.

A valódi szocializmus tehát abban áll, hogy társadalmi úton, társadalmi intézmények által támogassuk alá, védjük, erősítsük meg az egyedet és az egyéni gazdálkodást és nem

fordítva annak megtámadását és megszüntetését szolgáljuk.

Ezek a társadalmi intézmények olyanok legyenek, hogy a legteljesebb mértékben védjék meg a munkásegedet és biztosítsák neki a munkalehetőséget, a munkásnak a tisztességes megélhetést.

A társadalmak e téren már sokat tettek, de még mindig sok a hiány, amit pótolni kell, sok intézmény és rendelkezés foganatosítandó a cél biztosítására.

A technika, a gyáripár fejlődéssel mind nagyobb lesz a munkaadó hatalma a kézi munkásfeleik és itt nagy feladat vár a társadalomra, t. i. a közjótékonyosság, a műveltség terjesztése és munkaközvetítés intézményei mellett a munkás és a munkaadó közti viszony szabályozása oly törvényhozási intézkedések által, melyek a munkást, az alkalmazottat bizonyos fokig megvédik a munkaadó túlkapása és kiuzsorázása ellen.

És itt igen hasznosnak bizonyul a közös haszonrészesedés rendszere, midőn a vállalat hasznából jókora részt kap maga a munkás is, illetve jutalmazásának tetemes része ily módon jut kifejezésre, tehát a munkás lesz egyúttal munkaadó is, ez a rendszer mindkét fél részére áthidalja az érdeketlentéteket.

Végiglapozva a történelmi fejlődést, azt találjuk, hogy minden népnél a fejlődés bizonyos fokán beállanak a szociális mozgalmak, törekvések, harcok és zavarok és ez természetes is, az egyén fejlődésével az jogait, egyéni érdekei érvényesülését követeli, menekszik az éhségtől, a szegénységtől és szenvedéstől.

Az egyéni gazdálkodás kialakultával beáll

a gazdasági differenciálódás, beáll az, hogy egyesek, egyes rétegek, a jobbak, a fajilag erősebbek, a munkásabbak vagy életképesebbek több hatalomra, több javakra tesznek szert, mint a többiek, lesznek tehát kevés gazdagok, kevés hatalmasok és sok szegények, illetve sok gyöngék.

Erre megindul a harc a sok szegény részéről a kevés gazdag ellen, a sok gyenge részéről a kevés hatalmas ellen.

Ezt a folyamatot minden társadalomban magával hozza az anyagi fejlődés törvénye, mely az egyéni gazdálkodást annak összes tünetével teremti meg, de egyúttal az egyén érvényesülési vágyát is.

Ezen egyéni érvényesülési vágy hozza létre a társadalmi mozgalmakat, ezen egyéni érvényesülési vágyat ragadják meg s használják fel tehetséges egyedek a néposztályok félrevezetésére, hogy ez úton saját uralmukat megalapítsák, törekvésük céltáblája a fennálló rend és a fennálló gazdálkodási rendszer megszüntetése.

A történelem tanúskodik róla, hogy ily erőszakos gazdasági forradalmak minden fejlődő népnél voltak, ilyenek voltak Kínában, a régi Görögországban, Rómában később a középkori parasztforradalmak Németországban, Angliában, ilyen volt a Dózsa György-féle lázadás, a francia forradalom, ilyenek az újabbkori munkásforradalmak, de különösen a legújabbkori bolsevizmus.

A bolsevizmus szociális eszmét hirdet, de a valóságban az uralma arculcsapása a szociális eszméknek, megfagyasztása az egyéni jogok érvényesülésének.

A bolsevizmus a legridegebb egoizmust, az ősi állati imperializmust jelenti, mely minden egyéni érdeket letipor, minden egyéni törekvést megsemmisít s az emberiség egész eddigi kultúráját rombadönti és vérfagyasztó kegyetlenséggel hajtja uralma alá az emberiséget.

A bolsevizmus a szocializmusnak teljes tagadásán, a szociális tagok orvoslásának teljes félremagyarázásán alapszik, a tőke zsarnoksága alól akarja megszabadítani az egyént, de ugyanakkor egyéniségétől is teljesen megfosztja és a közösség, illetve a közösség vezetőinek féktelen zsarnoksága alá rendeli azt, szabad teret engedve az ember ősi vadállatiasságának.

Ez az emberi ősz vadállat dühöngött minden gazdasági forradalomban, óriási értékeket pusztított el emberéletben és javakban, de uralma soha sem volt hosszú, az emberi egyéniségi törekvések hamar véget vetettek a társadalom felforgató, oligarchikus jellegű gazdasági s kulturális forradalmaknak.

Az egyéni gazdálkodásnak fenn kell állani, sőt mindinkább ki kell fejlődnie, de ezzel párhuzamosan, illetve ebből kifolyólag mind hatalmasabban kell érvényesülni mindama törekvéseknek és intézményeknek, melyek a fennálló egyéni gazdasági rendszer feldöntése nélkül az összes munkaképes egyének érvényesülését, jogaiknak szabad gyakorlását és a munkaképtelenek ellátását biztosítják.

Közel van az az idő, midőn a Marx és Engels által hangoztatott történelmi materializmus elmélete teljesen meg fog dőlni.

Nem a gazdasági élet, annak szükségletei és követelményei csinálják a történelmi fejlőd-

dést, de a gazdasági élet is alá van vetve a történeti fejlődésnek, az anyag fejlődési törvényének.

Az utóbbi törvényszerűségéből fel lehet ismerni a gazdasági élet múltját s lehet következtetni a jövőjére, és miből fog állani ez a jövő: az egyéni gazdálkodás teljes érvényesüléséből, de egyúttal az összes egyének jogainak teljes megóvása mellett.

A szokás.

A szokásnak a hatalma óriási, a szokásnak rabszolgái vagyunk, ezt halljuk és látjuk úton-útfélen, de hát mi is az a szokás.

A pálma Afrika forró levegőjében érzi jól magát, a fenyő az Alpeselek nedves, ködös légkörében, a farkas kint kóborol a jeges télben, hómezőkön, fagyott zúzmarás erdőben, az öleb meleg szobában, puha takarón, forró kályha mellett pihen. Az egyik is, a másik is elpusztulna, ha őket kicserélnők. Ezt teszi a szokás, az alkalmazkodás hatalma.

A növény, az állat, az ember, mindegyik, annak minden fajtája, lehet mondani minden egyede más és más körülmények közt nő föl, ezen körülményekhez alkalmazkodik természetesen. De nemcsak ő alkalmazkodik, de alkalmazkodott az apja, nagyapja, dédapja s kifejlik az illető egyed, törzs, család, osztály, faj alaptermészete, ennek megfelelően él. Megszokta az élet bizonyos módját s ezen megszokás természetévé válik s a nélkül élni nem tud.

Sok ember megszokja a munkát, az természetévé válik, a nélkül élni nem tud, ha elve-

szik tőle, elsatnyul és meghal; más ember megszokja a tétlenséget, természetévé válik az, ha dologra fogják elbágyad, elpusztul.

Egyik ember megszokja a társaságot, a másik a magányt, az egyik a lármás városi életet, a másik a csendes falusi magányt.

Az egyik megszokja a nőket, a másik a kártyát, a harmadik a lóversenyt. Van, aki megszokja a testgyakorlást, a turisztaságot, van, aki egy ünnepnapon sem mulasztja el a labdarúgó mérkőzést.

Meg-lehet szokni a mértéktelen ivást, a mértéktelen dohányzást.

Mindezen szokások s még sok egyéb szokások életrendjévé válnak, mely nélkül élni nem akar az ember s ha azokról lemondani kénytelen, beteg lesz s nem jól érzi magát, néha-néha belehal.

A szokás tehát mindenkor egy életrend, mely természetünké vált s melyről nehéz lemondani, nehéz, de lehet, erős akarattal, erős elhatározással minden szokást meg lehet s meg kell változtatni, lassan, fokozatosan, ha ez egyéni érdekünkkel vagy a társadalom érdekével ellentétben áll.

A tanító.

A tanító a lelkész mellett a legfontosabb közege a társadalomnak, mert az is az emberek lelkével foglalkozik, míg azonban a lelkész a jót prédikálja s inkább az ember erkölcsi alapját adja meg, addig a tanító az igazat adja elő és az emberi tudás alapjait rakja le.

A tanító feladata tehát igen fontos, annál is inkább, mert ő közvetlenül érintkezik az

emberiséggel, állandóan, folytonosan, annak kiskorától fogva, sokkal közvetlenebbül, mint a lelkész. Már a legzsengébb korában veszi kezébe a tanító az emberi lelket s napról-napra, szinte óráról-óra figyeli azt, megkezdi annak vezetését már gyermekkorában, midőn az még a legfogékonyabb, s vezeti, idomítja azt érettségi koráig, sőt még azon túl is.

Itt a tanító működésénél szinte igen fontos, sőt még szükségesebb, mint a lelkész működésénél, hogy tanítványait ne tömegileg, de egyénileg kezelje, csakis úgy lehet működése áldásos s eredménydús, és amelyik tanító ezt nem teszi, nem felel meg hivatásának — nemcsak, de evvel a társadalomnak nagy kárára válik, többet rombol, mint épít. Ezer és ezer, millió s millió ember lett szerencsétlenné azáltal, hogy tanítója vele egyénileg nem foglalkozott, hogy elhanyagolta, hogy nem világosította fel kellőleg, hogy nem gyűjtötte meg előtte kellőleg az igazság fáklyáját, hogy nem alkalmazkodott lelkületéhez, hogy nem igyekezett tehetségei kifejlését elősegíteni, hogy nem tanította meg megérteni, gondolkodni, ítélni és következtetni.

A tanítónak első feladata az embert az életre előkészíteni, azon ismeretekre tanítani, melyek az élethez okvetlenül szükségesek, ilyenek pl. az olvasás, írás és számolás, továbbá az összes szakismeretek, melyekre gazdasági életében szüksége van, melyekkel saját maga és családja életfenntartását és jóllétét biztosítja.

További feladata a tanítónak, hogy az általános tudás adatait minél nagyobb számban a tanítványokkal megismertesse, mindama

tudományos adatokat, melyek valódi észleleten alapulnak.

És itt különösen ki kell emelnünk, hogy minden tudás alapja a természettudomány, tehát elsősorban az a filozófia, mely a természeti észleleteken alapulva, az egész világ összképét, rendszerét adja.

A természettudományon alapszik a szociológia, a történelem is, szigorú természeti észleleteken alapuló törvények határozzák meg az emberiség, az emberi társadalom lényegét, életét és fejlődését, a többi tudományok, mint az élettan, lélektan, szorosan a természettudományokhoz tartoznak. A matematika és a logika pedig mint formai tudományok alkotják minden tudomány vázlatát, melyből mint forrásból kiindulva s melyen mint alapon állva, eredményesen építik fel saját építményüket.

A tanító kell hogy szigorúan ragaszkodjék ahhoz, hogy csakis az igazat adja elő és pedig mindenkor józan, pozitív természettudományi alapon. A tanító kell hogy szeresse tanítványait s kell hogy rajongjon azon igazságokért, melyekkel azokat megismerteti.

A tanító igen nagy befolyást tud gyakorolni az emberiségre, bizonyos mértékig pótolja a szülőt és a lelkészt. *Mert a jó tanító nemcsak a tudás adatait oltja be tanítványaiba, de tartozik azokat erkölcsös lényekké is nevelni, tehát becsületes emberekké, jó családapákká, lelkes hazafiakká.*

További feladata a tanítónak, hogy az embert munkához, szenvedéshez szoktassa, csak az, ki tanulókorában megtanul dolgozni,

szenvedni, lemondani, csupán az lesz képes az életben türelemmel és szívóssággal azon nagy feladatokat megoldani, melyeket elébe az élet tűz.

A nemzetek versengésében az lesz a győztes, akinek tanítósa az itt vázolt követelményeknek megfelel.

Viszont elsőrendű kötelessége minden nemzetnek, hogy tanítói karát oly díjazásban részesítse, hogy az az anyagi gondoktól mentesíttessék és így hivatását jól betölthesse, a tanítóságra költött minden egyes fillér ezerszeresen térül meg a nemzetnek.

Fájdalom, ezt a legtöbb nemzet társadalma nem méltatja kellőleg és igen mostoha javalmazásban részesíti tanítói karát, minek eredménye azután a közönyös, a kedvetlen tanítás s ebből kifolyólag a hiányos és tökéletlen kiképzés, az ilyen nép azután a versenyben elmarad vagy egészen elpusztul.

A tavasz.

A tavasz a fakadó rügy, az élet kitörése, az ébredő ifjúság; minden friss, minden új, minden szép és ártatlan.

A fiatalság ereje ellenállhatatlan, a fényes, pompázó színekben ragyogó rügyek, a balzsamos levegő, a felmelegítő nap s a tiszta derült láthatár.

Minden üdít és lelkesít, a fakadó levelek, bimbók, a rét zöld selyem meze, az erdő illata, a madarak és bogarak ezernyi víg éneke és zümmögése.

Minden ifjúságot, reménységet, életkedvet jelent.

A fiatal élet lüktetése a maga szüzi tisztaságában és ártatlanságában.

Lélekelbájoló, lélekelvarázsoló a tavasz igézete.

Az emberi lélek tavasza is ilyen, a gyermeknek, az ifjúnak lelke tele van fiatal ragyogó színekkel, életkedvvel, reményekkel, a gyermek s ifjú lelke szüzi és ártatlan, magasra tör, szép eszmékért lelkesedik, előtte nyitva a világ, még nem csalódott, nem ábrándiüt ki, meghódítani, elfoglalni akarja a világot, az élet előtte pazarfényű szivárvány, melyre feltörni vágyik, hogy a ragyogó mennybe jusson. A gyermek- s ifjúkor az emberi élet fényes tavasza, tele derűs illattal, fénnnyel, reménységgel és boldogsággal.

A tánc.

A legősibb művészet, de egyúttal testgyakorlás is a tánc, de mindenekfelett az emberi indulatoknak és szenvedélyeknek hű kifejezője.

A legősibb emberek, a kezdetleges kultúrájú vadembereknél már mindenütt felfedezhető, a táncot az állatoktól tanulják s ebben nyilatkozik azután teljes vadságuk, a vérszomj, öldöklési, harci vágy, a műveltebb népeknél a forró érzékiség, a szerelem perzselő vágya a táncban s a tánc által nyilatkozik meg. De más érzelmek is, mint pl. a vallási rajongás tánc által jutnak kifejezésre és eszeveszett őrjöngésre hevítik az embereket. A kultúra haladtával, amint a szellemiség lesz úrrá mindinkább az érzékiség felett, a tánc is kifejezője lesz magasabb szellemi világunknak, bánatunk-

nak, örömnünknek, kulturális, etikai és humanisztikus érzéseinknek.

A tánc egyúttal, mint fentebb jeleztük, testgyakorlás is, az ülő foglalkozás (az irodai, hivatali, üzleti, gyári) mintegy életszükségletté tesz a testnek a tánc által nyert szabad mozgását, a tánc a tornázás egy neme, gyakorolja a test összes izmait, fejleszti a lábakat, a tüdőt, pezsgésbe hozza a vért, előmozdítja az anyagcserét, mindenekfelett pedig megkönnyíti a férfi és a nő közeli érintkezését, ezen szempontból fogva fel, e művészeti ágnek minden időkben igen nagy szerepe volt.

Szép táncosnők a leghatalmasabb férfiakat rabszolgálcra fűzték, eszöktől, becsületüktől, hatalmuktól megfosztották, virágzó államokat romhalmazzá változtattak.

A telhetetlenség.

A telhetetlenség az embernek legrosszabb, legkínzóbb, legszerencsétlenebb tulajdonsága.

A telhetetlenség az anyagnak őstermészetéből folyik, az anyagnak fő-és alapsajátossága a tömörülés (polymerisatio), a növés, anagyobodás, a szaporodás.

Ez a tömörülési vágy minden anyaggal közös, ez szüli az emberekben a telhetetlenséget és az azzal együtt járó elégedetlenséget.

Az ember soha sem lehet elégedett, mert a tömörülési vágy mindig többet és többet kívántat vele.

Az ember soha sem lehet boldog, bármily jól is megy a dolga, bármily sok jóval is rendelkezik, mert mindig többre vágyik.

Mindig arra vágyik az ember, ami még nincs meg neki és addig bír előtte értékkel, míg nem az övé, amint tulajdonává lesz, elveszti előtte az értéket.

Gondoljunk csak arra, hányan vannak közülünk, kik nagy műbarátok, szenvedélyes gyűjtők; lakásunkban felhalmozunk képeket, szobrokat, ritka porcellánokat, keleti szőnyegeket, különleges gyűjteményeket s reájuk sem nézünk, ha egyszer már azokat megvettük, de míg meg nem szereztük, míg nem a miénk egy-egy szép kép, szobor, szőnyeg, egy-egy ritka bélyeg vagy érem, addig az óriási értéket képvisel szemünkben, futkosunk utána napestig s óriási áldozatra képesek vagyunk, hogy azt megszerezzük.

Gyönyörű példája az emberi telhetetlenségnek a bibliai mese Ádámról, Éváról, a paradicsomról és a tiltott fa gyümölcséről. Ez a mese találóan jellemzi az emberi telhetetlenséget. Az egész paradicsomot minden pompájával, kincsével, ezernyi gyümölcsevel odaadja az Úr az embernek, csupán egy fa gyümölcsétől tiltja el őt. És mit tesz az ember, Éva és Ádám boldogtalannak, szegénynek, szerencsétlennek érzik magukat, mert annak az egy fának a gyümölcsét meg nem ízlelhetik. Az emberi telhetetlenség arra ösztökéli őket, hogy annak az egy fának a tiltott gyümölcsét is hatalmukba kerítsék, addig nincs nyugtuk, míg azt meg nem ízlelik.

És mit tesz az Isten a bibliai mese szerint, megfosztja őket a hallhatatlanságtól, s kiűzi őket a paradicsomból.

Itt szépen ki van fejtve a telhetetlenség átka, a telhetetlenség okozta szenvedés.

A telhetetlenség egy ostorhoz hasonlítható, amelynek ágait kígyók képezik, ezek fullánkjaikkal folyton csipkedik és izgatják az embert, sarkalják a több és több elérésére s elfeledtetik vele annak a becsét és értékét, amit bír.

Nincs az a földbirtokos, aki még több földre ne vágya, nincs az a tőkés, ki több tőkére ne vágya, nincs az a műgyűjtő, aki még több műkincsre ne vágya, s aki a saját kincsét meg becsülné, nincs az a társadalmi vezér, aki még több hatalomra, népszerűsége vagy még több kitüntetésre ne vágya.

De nincs is oly ember, aki a másét ne kívánná és a saját sorsával meg volna elégedve.

A szegény irigyli a gazdagot vagyonáért, a gazdag a szegényt egészségeért, a hivatalnok irigyli az ügyvédet, az orvost, a vállalkozót előkelő társadalmi állásáért vagy nagy jövedelméért, az egyéni vállalkozó, iparos, kereskedő stb. irigyli a hivatalnokot biztos keresetéért, gondtalan életéért. A városlakó irigyli a falusitól a jó levegőt, a sajátnevelte baromfit, a jó evés-ivást, a falusi irigyli a várositól a fényt és pompát, színházat, mozit.

Reggeltől estig sorolhatnók fel az ellentéteket és az ellentétek után való vágyakozást.

Az az egy bizonyos, hogy elégedett ember, tehát boldog ember nincs a világon.

Nem a gazdagok és a hatalmasok a boldogok, de azok, kik a telhetetlenség ellen küzdeni tudnak.

Az az ember gazdag és boldog, aki telhetetlenségét meg tudja fékezni, aki megbecsüli azt, amije van és a másét nem kívánja.

A telhetetlenség egyben indokolt, és pedig

a jó gyakorlásában; minél több jót teszünk másokkal, annál nagyobb megelégedés fogja eltölteni lelkünket, ebben nem árt a telhetetlenség, csak használ.

A termelés.

A termelésnek két formája van, a nyers-termelés és a kézművesség, a földművelés és az ipar, ezeknek eredete a következő:

Az ember legelső ősfoglalkozása, épúgy mint az állaté — az volt, hogy természeti szükségleteit egyszerűen hódítás útján, munka nélkül szerezte meg, tehát legelt, vadászott és halászott, idővel rájött arra, hogy a természeti javak, úgy állatok, mint növények kis munkával megsokszorozíthatók.

Megszelidítés és állandó gondozás mellett az állatok tejet, tojást adnak, húruk, zsírjuk szaporodik, kis munka mellett nagy érték-többlet áll elő, mellyel az ember táplálkozási, ruházati, lakási szükségleteit fedezheti.

Először tehát az állatvilágnál jött reá az ember és így lett lassanként a legeltető, vadászó, halászó népből állattenyésztő pásztor nép.

Később rájött az állatok útján, amelyek növényi eledelt igényelnek, hogy kissé nagyobb munkával a növényvilág értékét is nevelheti, azokat megszoríthatja és azok művelésével, táplálkozási, ruházati, lakási szükségleteit még jobban kielégítheti, így keletkeztek azután a pásztor népekből a földművelő népek.

Így támadtak az állat- és növényvilág értéktermő megmunkálása folytán a nyers-termelés első két csoportja: a pásztorokodás és a földművelés.

A fejlődés további folyamán az ember rájött arra, hogy nemcsak az élőlényeket, az állat- és növényvilágot használhatja fel munka útján életszükségleteinek fedezésére, de még nagyobb munkával, a szervetlen világot is. Így megmunkálta a követ, a vasat, a rezet, a szenet, az összes elemeket, a vizet, a levegőt, a meleget, az állati, a növényi alkatrészeket, hogy azokból emberi szükségleteit fedezhesse, így származott a kézművesség vagy az ipar.

Azt látjuk tehát, hogy a termelési foglalkozások aszerint állnak elő és módosulnak, hogy az őt környező világ melyik részét hódítja meg az ember. Másodszor azt látjuk, hogy a fejlődés fokát a munka teszi, minél kezdetlegesebb a termelőgazdaság, annál kevesebb munkát és minél fejlettebb, annál több munkát igényel, eleinte az állat-, majd a növényvilág segít a termelésben, de legvégül az iparnál az ember már teljesen saját nagy munkásságára van utalva.

A természet.

Hogy a természetről írjak, ahhoz tollam gyenge, hogy le tudjam írni a tengerből kelő vagy a róna végtelenjén elsüllyedő napot, hogy le tudjam írni az ég csillogását vagy a hold ezüst fényét, ahhoz tollam gyenge, igyekeztem csupán az, hogy minden embert fel szólítsak, fordítson több figyelmet a természetre, mert ott vigaszt és megnyugvást talál.

Ha bánat nyomja szívedet, ha fájdalom marcangolja a lelkedet, ha a gond családodért, hazádért ólomsúlyként nehezedik lelkedre, menekülj a pipacsos rétre, menekülj a lombos

erdőbe, ott a virágok pompája, a bogarak, a lepkék élete, a madár éneke ír lesz sebedre, bánatodra. Ezer s ezer szépség van a természetben, amelynek szemlélete kibékít a létért való harc számtalan nyomorúságával és szenvedéseivel.

Ha ideges vagy, ha azt véled, már nem bírod ki az életet, menj fel a hegyre s ott a hegycsúcsok méltóságos némaságában, az éleny-dús tiszta légben megkönnyebülsz, megtisztulsz; vagy szállj a vízre, a folyam, a tó, a tenger tükrére, a sima vízfelület kiegyenlít mindent, kiengesztel az élettel.

Az emberiség nagyrésze örülten dula-kodva a létért való harcban, érvényesülési törekvésben, a sír felé rohan anélkül, hogy a természet ezernyi szépségét megismerné, élt, meghal anélkül, hogy a természetnyújtotta ezernyi kincset, ezernyi örömet megismerte volna; ezért sivár s boldogtalan az élete, ezért igyekszik gyakorta már fiatalon is azt megrövidíteni.

Rendkívül szükséges, hogy az emberiség figyelme a természet szépségei felé fordítsák, ehhez nem kell azért a Himaláját megmászni vagy Ceylon pálmaerdőit felkutatni.

A természet minden megnyilatkozásában szép, az mindenhol, minden legszegényebb ember viskója előtt is ott van, csupán az szükséges, hogy a nevelés az emberek figyelmét a természet megfigyelésére terelje, hogy örömet találjon az ember az ég, a föld összes jelenségeinek megismerésében és szemléletében.

A gyermekeket az iskolából ki kell vezetni a virágos rétre, a madárdalos erdőbe, a csil-

lagos ég alá s ott meg kell velük az összes növény- s állatvilágot azok valóságában és élete szerint ismertetni, azok keletkezését, növését és életét. De nem úgy, mint ma, hogy csak majomszerűleg bevágja könyvből a természeti ismereteket, s nem hogy megkedvelné, de meggyűlöli a természetet; ha kijut a mezőre, az erdőre, nem tud egy növényt, egy bogarat, egy madarat sem felismerni, megnevezni, még kevésbé azok keletkezését és életét megérteni. Nem ismeri a szél, a felhő, az esőképződés okát, a nap és a csillagos ég tüneményeit, nem fogja fel azok nagy jelentőségét és sok szépségét. Egyszóval, ki kell vezetni a gyermekeket a természetbe s ott nevelni őket a természet megismerésére és szeretetére, akkor sokkal több természetbarát, sokkal több boldog s elégedett ember lesz, aki be fogja látni, hogy a mai ember hamis bálványt imád és kár egyhamar eldobni az életet, mikor az nagy kincscsel kedveskedik.

A testgyakorlás.

Az embernek testi és lelki szükségletei vannak, a test egészsége ép úgy ápolást kíván, mint a lelkiélete, az ember tulajdonkép mindkettőnek, a testnek és léleknek arányos ápolását kívánja.

A test ápolásához tartozik a testgyakorlás is, a test összes izmainak gyakorlása ép oly szükséges a testre nézve, mint egyéb szerveinek gyakorlása, ha az izmokat nem gyakoroljuk, azok elsatnyulnak.

De a testgyakorlás nemcsak a test egészségének fenntartását biztosítja, de még a lelki-

életet is szolgálja, mert elvonja az embert más, lelki egészségére káros hatással járó foglalkozásoktól, az emberi lelket pedig egyúttal megedzi.

A testgyakorlás határozottan edzőleg hat a testre és a lélekre, de túlzásba vive azt, elvadítja az erkölcsöket és parlagon hagyja a lelki életet.

A túlságos testgyakorlás eldurvítja az embert, lelki szegénnyé, »erős, egészséges állattá« alacsonyítja le.

A testgyakorlást a szellemi élet táplálásával s az erkölcsök csiszolásával kell egyensúlyozni.

Csak akkor tűrhető az élet, csak akkor tűrhető az ember, csak akkor lesz egészséges és boldog az egyén, ha testét-lelkét egyaránt műveli.

A test egészségét kell hogy ellensúlyozza a lélek egészsége és fejlettsége; s kell hogy mindkettőt uralja, szelídítse az erkölcsi magasabb belátás, amely mindenkor fékezője az állati önzésnek és terjesztője az eszményi megértésnek és egymásiránti kíméletnek.

A tél.

A tél a *fehér hólepel*. Csupa zúzmara, csupa jégkristály minden.

A hó fehéren és egyenletesen lepi be az egész tájat, befed minden hervadást, minden fájdalmat, szenvedést, a hó mindent kiegyenlít, a dombokat a gödrökkel egyenlővé teszi.

A tél leplével mindent egyformán elborít, megszűnt a küzdelem, megszűnt az aránytalanság, a fehér hólepel mindent egyformán széppé és nyugodtá tesz.

Ez a fehér tél az ember aggkora.

Az élet kitombolta magát, az ellentétek megszűntek, megszűnt a munka, megszűnt az ezzel járó szenvedés, gyűlölség és versengés.

Az aggkor mindent kiegyenlít, miként a tél fehér hóleple, a lélek ismét csendes lesz, elülnek a viharok, az élet ezer hiúságai, az aggkor megszűnteti az emberek közti ellentétet, az emberek közti harcot, az aggkor az emberiség hóleple.

A fehér hajszálak eltakarnak minden piszkot és hervadást, a fehér hajszálak csillognak, mint a hólepel, elfedve a fonnyadást, tisztává, derültté teszik az aggságot, miként a hótakaró a téli tájat.

Az agg ember túl van az élet izgalmain, a szenvedély csatáin, szelíd, megbékült lélekkel jóltevője lesz az emberiségnek, miként a fehér hólepel a természetnek.

A törvény.

Azt az írott formulát, amelyben és amely által a társulat az őt alkotó egyének jogának védelmére kel, törvénynek nevezzük.

A társulat kinek-kinek jogát megállapítja, persze nem egyénenként, de közös vonatkozásban és minden egyénre nézve kötelezővé teszi ezen jog elismerését és tiszteletben tartását. Megállapítja a joggyakorlás módozatait, megállapítja úgy az egyesek, mint a testületek, sőt az egész társulat által így támasztható igényeket és kötelezettségeket, megállapítja az így felállított jogszabályok ellen vétők büntetését.

A társulat ezen tevékenységét törvénykezésnek, a jogokat megállapító, a joggyakorlást szabályozó, a kötelezettségeket előíró társulati határozatokat, melyeket a társulatot képviselő, államfő vagy testület hoz, törvénynek nevezzük.

A törvény kell hogy szent legyen, kell, hogy annak minden társulati (állami) tag magát alávesse saját maga jól felfogott érdekében.

A törvény ellen cselekedni, a törvényt nem tisztelni nagy hiba és véték nemcsak a társulat, de a saját magunk érdeke ellen.

A törvény tisztelete minden nemzeti jólétnek alapföltétele.

Ha a törvény bizonyos része elavult, ha nem felel meg már úgy az egésznek, vagy a társadalmi egész bizonyos csoportjának, van reá mód azt a képviselő fő vagy testület útján módosíttatni; de míg az fennáll, feltétlenül alá kell annak magunkat vetni, mert az elavult törvény be nem tartása még sokkal vészebb következményekkel jár, mint maga a törvénytelenység.

Csupán azon népek fejlődnek s izmosodnak, amelyeknél minden egyes társulati egyedben vérré vált a törvénytisztelet.

A törvény szigorú betartása nemcsak legnagyobb erősségünk embertársainkkal szemben, legnagyobb megnyugvásunk lelkiismeretünkkel szemben, de a többi nemzetek előtt nagyban emeli megbecsültetésünket.

A törvénytisztelő nép jogot tarthat a legmagasabb gazdasági és műveltségi helyezésre.

A tudomány.

Az embernek alapvető szellemi tulajdonsága a kíváncsiság, a tudásvágy.

Ezt már az állatvilágban is feltaláljuk, kivált annak legfejlettebb osztályánál, a majmoknál; általánosan ismert a majmok nagyfokú kíváncsisága. Az embernél, amely a majomnál még eszebb lény, ez a kíváncsiság még nagyobb mértékben található fel.

A kíváncsiság az alapja a tudásváagnak, a tudománynak.

Az ember öntudatra ébredve szembehelezkedik a külvilággal s mindent, ami körülötte van, önmagához hasonlítva szemlélni kezdi, kutatja az őt körülvevő tárgyak és jelenségek mivoltát és természetét.

A tudás lelki szükségletnek az eredménye, lelkünk szükségli a tudást. Mi tudni akarjuk, hogy mik vagyunk mi, hogv mi az az én, hogy honnan jöttünk s hova jutunk.

Mi ismerni akarjuk azon erőt, amely minket létrehozott, amely minket mozgat, éltet és megsemmisít.

Mi ismerni akarjuk azt a nem »én«-t, amely körülöttünk van, amelyből mi származtunk s amelybe mi vissza fogunk térni, mi ennek a nem »én«-nek legkisebb részecskéjét is ismerni akarjuk.

Mi tudni akarjuk mi történik körülöttünk s hogyan történik az. mi tudni akarjuk, hogyan lesz a hernyóból bogár és a tojásból csirke.

Mi meg akarjuk ismerni a szabad szemmel láthatatlan véglények miriádjait és a világot betöltő égi testeket, a napokat és ködfelhőket.

A nem tudás fáj, a nem tudás szenvedés, hasonlóan a szomjúsághoz és az éhséghez, a nem tudást megszüntetni legnagyobb gyönyörűségünk.

A leggyötrőbb fájdalmakat, a legnagyobb szenvedéseket képes az ember a tudásszomjtól hajtva eltűrni, elhagyja hazáját, családját, odadobja biztos kenyerét, minden értékét, hogy a megismerés nagy szenvedélyét kielégíthesse. Az ember hetekig, hónapokig, évekig dacol az idő, az éghajlat viszontagságaival, ezernyi szenvedéssel és halállal, hogy tudásvágyát kielégíthesse.

A gyermektől kezdve, aki mindent tudni akar s folyton kérdezősködik, a késő aggkorig, a legnagyobb gyönyörűségünk, hogy megismerjük az embert s annak világát, minden jelenségeivel együtt.

Az ismeretek összességét tudománynak nevezzük.

A tudomány a legszentebb fogalom, ez a mi világunk felett áll. Az igaz kutatása minden idők szellemi mozgalmának főúgója.

De jól jegyezzük meg, a tudomány az igaz kutatása; csak azt fogadjuk be a tudomány szent csarnokába, ami az igaznak megfelel vagyis érzéki észleleteinken alapul.

Ezért tudománynak csak az exakt természeti kutatáson alapuló megfigyeléseket és az abból levonható következtetéseket fogadhatjuk el, csak az ily módon nyert ismereteink vehetőek be a tudomány szent és magasztos fogalma alá, s csak az ily ismeretek válhatnak az emberiség javára és a kultúra fejlesztésére.

Minden egyéb a természeti megfigyeléseken kívül álló, a természet felett álló önké-

nyes vagy képzeleti megállapítás, avagy feltevés, nem sorolható a tudomány fogalma alá, csupán árthat a tudománynak és a kultúrának.

Ép ezért szigorú mértékkel bírálendő az ún. tudományos irodalom s csupán annak azon termékei értékelendők s vehetők komolyan számításba, melyek exakt természettudományi alapon állnak.

Tudományos irodalmunknak sajnos kis-része állja meg ezt a kritikát, s annak nagy része, mint nem természeti megfigyelésen vagy tisztán kompiláción alapuló fércmunka elvetendő.

A természettudományi ismereteknek szervezése, rendszeresítése közös törvény, illetve törvények alá foglalása és hirdetése képezi a tudomány legmagasztosabb feladatát.

Ismerjük meg az igazat, foglaljuk rendszerbe és így hirdessük azt.

A tudomány és a vallás.

A mióta ember él a földön, a mióta az állati lélek emberi öntudattá fejlődött, sok-sok évezreden át foglalkoztatja az embert a világ és a saját teremtésének és fenntartásának kérdése.

Évezredek óta millió és millió emberi lélek azzal foglalkozott és foglalkozik ma is, hogy micsoda őserőnek vagy micsoda felső láthatatlan ismeretlen hatalomnak köszöni a világ és önmaga keletkezését és életét.

Millió és millió ember ennek a kérdésnek szentelte életét és ezért szenvedett vértanúi halált.

A szellemi életnek két hatalmas tábora

foglalkozik ma is ezzel a nagy, az összes emberi elméket betöltő problémával, az egyik tábor a tudomány tábora, amely érzéki megfigyelések alapján gyűjti, csoportosítja, rendszerezíti, szerves egésszé alkotja mindama jelenségeket, melyek a világ teremtő s fenntartó őserő folyamányai.

A másik tábor a hit tábora, mely az érzelmi világon alapul, az emberi gyarlóságon, gyengeségen alapszik, oltalmat, védelmet, támaszt keresve küzdelmeiben és szenvedésében, a világot teremtő és fenntartó erőt személyesíti és egy mindenható szerető jó atyában találja és képzeli azt.

Az egyik tábor a kérlelhetetlen természeti erőt, az önzést teszi a világ urává, a másik tábor az önérdeteket megtagadó szeretetet.

Az emberi lélek kínlódik és hánykolódik a két felfogás között, mert be kell ismernie, hogy a természeti őserő, mely a világon mindent létesít, önző, kérlelhetetlen törvények szerint uralkodik, annak egyetlen szabálya harc a létért, az nincs tekintettel a gyöngére, nem ismer szánalmat a védtelennel szemben, az csak az erős jogát képviseli, csak az erőszakot ismeri. Miként egyeztethető össze ez az így ismert hatalom azzal, akit nekünk érzelmi világunk diktál, a szerető jóságos atyával. íme, mily óriási ellentét a megfigyelt tények és a képzelt, az óhajtott világ között.

Látjuk az emberiséget pusztító rettenetes, öldöklő háborúkat, látjuk azt a mérhetlen nvomort, szenvedést, vértanúi halált, melyeknek ép a jó emberek, az ártatlanok, a nem vétkezők milliói ki vannak téve, s ezzel szemben látjuk az erőszakosak, a gonoszok,

a csalók, az elvetemült szívtelen zsarnokok diadalmas tobzódását, gazdagságát és hatalmi túltengését, hol van hát a mi jóságos Istenünk, ha ilyen egyáltalán létezik, megegyeztethető-e ennek létezése a világ ennyi nyomorával, szenvedésével és égbekiáltó igazságtalanságai-val, vagy talán két ellentétes Isten van, az erőnek és a szeretetnek Istene és felváltva uralkodnak, s látjuk magunk előtt az összes népek mitológiájának két főalakját feltűnni, a jó és a gonosz szellemet.

Van-e egy is közöttünk, akit ez az ellentét ne marcangolt volna, van-e egy is közülünk, ki ne szenvedett volna a tudománynak és a vallásnak egymás ellen folytatott sok évezredes harcában.

Pedig a tudománynak és a vallásnak egymással harcban lenni nem szabad. Mind-egyik a kettő közül azt hirdeti, hogy az ő tana az igazság, hogy az ő Istene az igaz Isten, már pedig két igazság nem lehet

Hogyan egyeztethető meg e két világnézet, hogy lehet megoldani az Isten kérdését mindenkire nézve megnyugtatólag, kiengesztelőleg.

Hogyan lehet megszüntetni ama sok harcot és szenvedést, azt a maró kételyt, mely e kérdésben hosszú évezredekken át izgalomban tartotta, egymás ádáz ellenségeivé tette az emberiséget, boldogtalanná, földönfutóvá, kínzott rabbá, s vértanúvá avatott sok millió embert s ma is két nagy ellenséges táborra osztja azt.

Erre nézve egy megoldás, egy gyógyszer, egy megfejtés kínálkozik, amely époly helyes és igaz, amily egyszerű is.

A tudományok ősanijához, a csillagászat-

hoz kell folyamodnunk: a miként az égitestek élete bemutatja a fejlődést, a világanyag formai s tartalmi elváltozását, épúgy bemutatja a bolygó világot fenntartó őserő két megnyilatkozását, a központtörekvő (centripetal) és a központfutó (centrifugai) erőt.

Minden anyagparány alá van vetve a világerő e két megnyilatkozásának s csak azáltal állhat és élhet a világ mint körforgás.

Ha csak a centripetal erő működne, az egész világ egy tömör élettelen gömbbé olvadna össze, ha csak a centrifugai erő működne, a világ teljesen szétszóródna, a kettőnek egyensúlya okozza a tömecseknek bizonyos tömörülését, az égitesteknek egymás körüli forgását, a világ fennmaradását.

Az embervilágban a két fentvázolt erőnek az önzés és a szeretet felel meg.

Ha csak a rideg önzés uralná az emberiséget éppúgy elpusztulna, mintha csak az önmegtágadó szeretet uralná teljesen; a kettő együtt, egymást egyensúlyba tartva biztosítja az emberiségnek, az embernek életét.

Tehát a tudománynak is igaza van, a vallásnak is igaza van, mindegyik hirdesse a maga tanát, a tudomány hirdesse a kérelhetlen szigorú törvények alapján működő önző természeti őserőt, az önzést, a vallás hirdesse a gyöngéket, betegeket, szenvedőket megvédő és g³ámolító szeretetet, mint Istent. Mindegyik hirdesse a maga tanát, a maga igazát, összeütközésbe nem jöhetnek, ismerje el mindegyik a másik tan létjogosultságát s a keltő együtt jóbarátságban, békességben, egymás területére nem tévedve, szolgálják tanaikkal az emberiséget, közösen boldogítván azt.

A túlvilág.

A túlvilág is csupán egy ábránd, egy hiú mese, egy hazugság, melyet hatalmi érdekből találtak ki a hatalom emberei, a társadalom vezetői, hogy azzal vigasztalják meg, békítsék ki az emberiséget, azért a rettentő sok szenvedésért és igazságtalanságért, melyeknek e világon ki vannak téve, hogy féken tartsák őket, hogy fel ne lázadjanak.

Kitalálták tehát azt a mesét, hogyha halál után az ember feltámad, hogy így másik, szebb boldogabb világba kerül, hol nem fáj semmi, hol csupa öröm s gyönyörűség vár az emberekre s kárpótolja őket a földi élet nyomorúságaiért és azon sok igazságtalanságért, melyeknek földi életükben alá vannak vetve.

Ezzel a mesével a legrégebb időktől fogva a legújabbig kedveskedtek az emberiség vezetői annak a sok millió szerencsétlen lénynek, î kik folytonos szenvedéssel és nélkülözéssel küzdenek és e tanoknak foganatjuk volt és van ma is, hisz természetes, hogy az ember bajában vigasztalást keres s hisz azoknak, kik azt nyújtják.

Ez az ábránd, ez a hazugság azonban, ha volt is némi jótékony hatása, nagyon sok bajt okozott, mert egyrészt megerősítette a rideg önző vezetőknek minden emberi jogot kizsákmányoló és letipró hatalmát, másrészt elposványította az embernek önbizalmát, iparkodását, a világ iránti érdeklődését.

Ha van egy világ, amely szebb az itteni világnál, akkor érdemes-e itt fáradni, iparkodni, érdemes-e e világot megismerni, ku-

tatni, érdemes-e az embereket szeretni —
ugyebár nem!

De ha azt tudjuk, — sa természet ismerete erre már rég kioktatott minket — hogy a túlvilág eszméje merő képtelenség, ha azt tudjuk, hogy az ember úgy testileg mint lelkileg teljesen elpusztul, és abból mi sem marad meg a halál után, csupán életünk jó vagy rossz emléke, akkor meg fogjuk becsülni azt a földi világot, az itteni életünket. Akkor mindent el fogunk követni, hogy e világot összes szépségeivel együtt jól megismerjük, akkor szeretetünk teljes melegével fogjuk átölelni azokat, — elsősorban családkat — kikhez bennünket életünk köt. mert e világon túl már nem lesz alkalmunk szeretet élvezni és gyakorolni.

Akkor nem fogjuk túrni, hogy sok millió ember elnyomatva szenvedjen, mert ezek egy más világban nem kárpótoltatnak, akkor nem fogjuk túrni a hatalmasok szívtelen önző uralmát és azon leszünk, hogy azon röpke ide alatt, melyet a természet nekünk élni enged, itt e világon megtaláljuk lehetőleg a teljes boldogságot és megelégedést, mely elérhető lesz az egyéni jogok, az egyéni szabadság teljes védelme, az erőszak megszüntetése, az ismeretek terjesztése, mindennekfelett pedig a mások személyét és jogát tisztelő szeretet által

El kell tűnni a földről annak a sok nyomornak, szegénységnek és szenvedésnek, melyet mai nap a hatalmasok szívtelen önzése teremt, kiegyenlítődésként kell bekövetkezni — de jól megértsük egymást — csupán a jogok és a szabadság tekintetében, csupán a munka és az érdem számára.

És ez csakhamar be fog következni, ha az emberiség mihamar kiábrándul a túlvilág meséjéből, ha egymással testvériesen kezét fogva azon iparkodik, hogy a földi világot változtassa át mennyországgá, melyben a szeretet fog trónolni.

A turistaság.

A testgyakorlásnak legeszményibb, legklasszikusabb formája a turistaság, mert egyrészt a legáltalánosabb, kicsinynek, nagynak, kövérnek, soványnak, fiatalnak, öregnek egyaránt alkalmas; másrészt a turistaság nem jár versengéssel, a test erőinek túlfeszítésével, de lassú, folytonos izommunkát igényel, mely nem árt a szervezetnek.

A turistaságnak óriási előnye, hogy folyton friss levegőben, főleg erdei, hegyi levegőben végzi az ember a testgyakorlást és így az az összes szervekre jó hatással van, úgy a tüdőre, szívre, agyra, úgy az egész idegrendszerre, de különösen jó hatással van az emésztésre és az alvásra.

A turistaság felfrissítőleg hat az egész testre, megjavítja és szabályozza az emésztést és jótékony mély álom útján megnyugtatja az idegeket.

De a turistaság nemcsak a testre van kedvező hatással, de műveli a lelket is, megismerteti az emberrel a természet csodaszép alkotásait, kiragadja lelkét az alacsony légkörből s viszi a felsőbb, nemesebb eszményi légkörbe.

A turistaság kiragadja az embert azon békókból, feloldja azon rabláncok alól, melye-

ket reá a létért való küzdelem és a társadalmi kényszer rakott és kivezeti a szabadba, a madárdalos erdőbe, a virágos rétre, a világot uraló hegytetőre. Az ember lelke szabad lesz, a szabadság boldoggá és fiatallá teszi, lelke hatalmas sasként száll a ragyogó égbolt felé.

Ez a turistaság.

A turistaságnak különféle fajtája van, legtökéletesebb, legmagasabb formája a sziklamászás.

Ez a legtökéletesebb testgyakorlás, a kez, lábát egyaránt nemcsak igénybe veszi, de az emberi lelket is edzi, önbizalmat, bátorságot önt az emberbe, szembe állítja az embert az életveszéllyel, életküzdelemre, elszántságra neveli az embert.

A turistaságnak is van kinövése, ez az alkoholnak a túra közben vagy utána való mértéktelen élvezete. Ez barbár szokás, mely kultúremberhez nem méltó, mérgezőleg hat a testre és lélekre s tönkreteszi azt a jó hatást, amit a turistaság rá gyakorolt.

De a turistaságnak legnagyobb hatása a társadalmi nivelláló hatás. A szabad természet fáradság árán szerzett megismerése, a szabad természetben való közös gyönyörködés mintegy közelebb hoz embert emberhez, kifejlődik egy bizonyos testvériségérzete; az erdőben, a sziklacsúcson, a hó- és jégmezőkön eltűnnek azok a válaszfalak, melyek bennünket a városban elkülönítenek, a turistaságnak legnagyobb értéke ez a demokratizáló befolyás, mely hatalmas lépéssel visz a közös testvériség felé — és még egy, megismerteti, rajongásig megszeretteti velünk azt a földet, amelyen születtünk.

Az újságírás.

Az újságírás az emberi gondolatnak legközvetlenebb terjesztője, az ember szellemi és gazdasági életét érintő eseményeknek leggyorsabb hírvivője.

Az újságírás mint ilyen nagy hatalom, terjeszti a kultúrát és szolgálja úgy a társadalmi egész, mint az egyesek érdekeit.

De az újságírás mint ilyen nagyon visszaélhet és visszaél is hatalmával, amennyiben tévesen befolyásolhatja a közvéleményt s túlzottan szolgálhatja a társadalmi egész, a társadalmi alakulatok, vagy az egyének érdekeit.

A helyes újságírás az, mely a közérdeket szolgálja, ebben az egy szóban bennefoglaltatik a helyes újságírás irányzata.

Tehát szolgálja annak az államnak érdekeit, amelynek területén megjelenik, szolgálja azon társadalomnak érdekeit, mely azon területen uralkodik.

Legyen mindenkor hirdetője a család és a haza lángoló szeretetének, legyen hirdetője a becsületnek, a puritán erkölcsöknek, legyen hirdetője a tudományos és művészi szellemnek, mindenkifelett pedig legyen hirdetője az emberszeretetnek.

Az újságírás ne legyen az emberi hiúság tömjénezője, hagyjon fel a magánszemélyek örökös ünneplésével, ne csináljon minden eseményből üzletet, ne igyekezzék az emberi hiúság és nyereségvágy kihasználásával uzsoráskodni.

Az újságírás mint nobile officium, mely magas etikai és kulturális színvonalon áll és mindenkor az igazságot és a humanizmust szolgálja, a közérdek hatalmas őre legyen.

Az uzsora.

Végig vonul előttem a történelem sok ezer esztendeje és vörös fonálként húzódik át rajta a nagy, hatalmas uzsorások harca a szegény nép millióival.

Millió és millió ember izzad, dolgozik, szenved és nélkülöz évezredek óta, hogy egyesek dőzsölhessenek, ezek a nép uzsorásai, a munkauzsorások.

És nincs megállás; ha ledől egy uzsorás, jön helyébe másik, a ledöntő nép fiaiból lesz az új uzsorás.

Az állapot nem változik, csupán a személy, aki még tegnap a legszájasabb demagóg volt, holnap a legszívtelenebb zsarnok lesz.

Az állapot nem változik, mert így kívánja ezt a társadalmi szervezet; a nép ezrei, milliói szükségelik az urat, a zsarnokot, a nagy uzsorást, aki vérüket szívja, aki lelküket tapossa. Ma törzsfőnöknek, holnap császárnak, avagy szovjetnek hívják, teljesen egyre megy.

S a nagy zsarnokok mellett vannak kisebb zsarnokok, a vállalatok, a gazdaságok, a hivatalok urai és vezetői.

Ezek is mind uzsorások, lelketlenül kiszákmányolják a tömeg munkáját, ők a dúsan terített asztalnál lakmároznak, az alattvalóknak csupán a csontokat dobják oda.

De ez jól van így, mert az alattvalók ugyanezt teszik, ha felszínre kerülnek.

Ez az uzsora mindaddig fog tartani, míg az ember reá nem eszmél emberi méltóságára, isteni mivoltára, ekkor azt fogja mondani az

uzsorás: »jer testvér, ülj le mellém a terített asztalhoz«.

Ez a korszak lesz a jövő korszaka, az emberszeretet megszületésének, az uzsora halálának korszaka.

Az üzlet.

Az aranyborjú az a bálvány, amelyet körül táncol, amelyet előtte leborulva imád ma is, ma talán jobban, mint valaha az emberiség nagy része, az igazság, az erkölcs, a szépség istennőinek hátat fordítva. Legyen az orvos, jogász, hivatalnok, tanító, lelkész, képviselő, városatya stb. szeme előtt mindenkor az üzlet lebeg, kiki üzletet akar csinálni, hogy jól élhessen, — és ez aztán az erkölcs, a kötelesség, a becsület rovására megy.

A hivatalnok felhasználja állását, visszaél az állásával járó hatalmával, hogy jó mellékeresetre szert tegyen, az orvos kiuzsorázza a betegét, az ügyvéd az ügyfelét, az iparos a megrendelőjét, a kereskedő a vevőjét, a paraszt a városi embert, a szatócs a parasztot, a munkaadó a munkást és viszont.

Sőt még a szellemi foglalkozás hívei, a tanító, a lelkész is gyakran üzletszerűleg űzik nemes foglalkozásukat, s a művészet apostolai is mindinkább üzleti szempontoknak hódolnak, azt írják, festik, faragják, építik, muzsikálják, ami jól fizet.

Egyszóval a becsület és kötelesség, a jog és az igazság, a szépség és a nemesség magasztos fogalmai, melyek kell hogy egy társadalom oszlopait képezzék, mindjobban elhalványodnak s helyükbe lép a rideg, az aljas,

a gonosz, a mindenkit kizsákmányoló és megkárosító üzleti érdek.

Az egész élet üzlet ma, üzlet a születés, a házasság, a halál; üzlet az iskola, a kórház, a képviselőház, a templom, a búcsújáróhely; üzlet a sport, a jótékonyosság, a művészet és *üzlet, fájdalom, hogy ki kell mondanunk, még a legszentebb eszme is: a hazaszeretet.*

Utóbbiból is üzletet csinálnak, üzletet mindenből, ami szép és nemes.

Az aranyborjúnak ezt az aljas imádását mindenáron meg kell állítani, minden eszközzel^ legdrágóibb eszközöktől sem riadva vissza, le kell törni. A társadalmat ki kell ragadni az üzlet posványából, mert különben minden nemes törekvés kihal az emberből, az emberiség lesüllyed, élvhajhászó, alacsony ösztönű állattá, és évezredek eszményi kultúrája fog megsemmisülni.

Az üzleti betegségnek ellenszere: az etikai javaknak megbecsülése, az igaz, a szép és a jó, mint szellemi kincseknek megismertetése és megkedveltetése.

A vallás.

Szükséges emberi intézmény, mely az egyén gyengeségéből kifolyólag annak védelmére alapított.

A vallásnak három formája van, varázslás, anyagi vallás, szellemi vallás. A vallás az anyagiasságtól halad a szellemesítés felé.

Amint az ember félelmétől, gyengeségétől ösztönözve, a természeti tünemények magyarázatát keresve, megteremti isteneit vagy Istenét, megszületik vallása is.

Vallás nélkül ember nem élhet.

A vallás az ember imádata, az ember glorifikációja.

A vallás az emberi társadalom oly szükséglete, melyet nem nélkülözhet. Saját megnyugtatóására egyrészt, ha bajban van, másrészt embertársai ellen való védelemre, van szüksége vallásra.

Az állatnak nincs vallása, az embernek is már csak bizonyos fejlettségi fokán van vallása.

A legkezdetlegesebb emberek teljesen állati életet éltek, a fejlettebbeknél lép fel a vallásnak kezdetleges, mintegy bevezető formája, ez az ú. n. *varázslás*.

Az ember gyenge és tudatlan, védtelennek érzi magát a külvilág nagy erejével, a természet bős támadásaival szemben, ekkor a saját védelmére, a varázsláshoz folyamodik az okozattal helyettesítve az okot. A középafrikai néger nagy szárazság idejében ás egy gödröt, fejére oltatul faleveleket rak s körültáncolja a saját ásta gödröt, miként esős időben szokott, ezáltal gondolja, hogy az esőt elő fogja varázsolni. Van azután a *pars pro toto* varázslás, a vadember ellenségének valamely részét megkerítvén, akár köpését is, vagy hajából, ruhadíszéből egy részt, azt elégeti vagy egyéb módon elpusztítja, azon feltevésben, hogy ezáltal az illetőt megvarázsolta s az rövid időn belül meg fog halni.

Az emberiségnek nagy fejlettsége szükségeltetik már ahhoz, hogy Istent vagy isteneiket imádjon, t. i. az emberi öntudatnak oly hatalmas kifejlődése, midőn az ember szembe helyezkedik a világgal és egyéniségét arra kivetíti, tehát személyesíti a külvilágot. Itt kez-

dődik tulajdonkép a vallás, itt leganyagiasabb, mert az ember az őt körülvevő természetnek minden egyes tárgyát felruházza személyiséggel, minden követ, csigát, fadarabot stb. istenként imád és segítségeért folyamodik, *ez a bálványimádás korszaka.*

Ezen a legnagyobb mértékben tárgyilagos anyagi felfogástól, melyben még semmi rend sem alakult ki, halad az ember a mindinkább szervezett és mindinkább elvont anyagi felfogáshoz, hol már nemcsak minden fadarab, minden kő egy Isten, de nagyobb egységek, pl. erdő, tenger, nap, felhő, zivatar, eső, tűz stb. istenek is vannak.

A kisebb, közelebbi istenek lassanként elerőtlenednek s helyökbe gyűjtőfogalmak lépnek, több kőnek, több fának egyesítése, föld istene, erdő istene, forrás, tenger, felhő, nap, hold stb. istene.

Azután a főistenségek közül egyet megtesznek főistennek, a leghatalmasabb istennek (Jupiter).

Itt van azután a fölépcső az újabb fejlődési fokhoz, az egy isten imádásához, midőn az ember a személyiséget leveszi a föld, a hold, a tenger, az erdő, a tűzről s csupán egyet, a főistent, Jupitert, a világteremtő s alkotó Istenét hagyja meg. Ilyenek Jehova a zsidóknál, Allah a mohamedánoknál, Budha a budhistáknál s nálunk keresztyéneknél a mindenható Atyaúrsten. Igen szép átmenet ehhez a görög s római vallás Isten-családjá, hol még megvannak az egyes istenek, Neptunus, Vulkanus, Mars, Venus stb., de alá vannak rendelve a főistennek, Jupiternek, tehát itt már gyönyörű szervezettséget találunk.

Az egy isten imádása már nagyon elvont felfogás, óriási haladást jelent az ember szellemi fejlődésében, de az emberiség nagy tömege azt még megemészteni nem tudja. Krisztusnak gyönyörű magasztos vallását bevenni nem képes, visszatér a régi pogány felfogáshoz, a sokisten-imádáshoz. Így a keresztyének az egy Isten mellett Jézus Krisztus szüleit és a keresztyén vallásért vértanúságot szenvedett vagy kegyes életű embereket, mint szenteket imádták és részben imádják ma is. Ugyanez a jelenség található az egyéb egy isten imádó népeknél, az emberiség nagyon lassan halad s a fejlettebb elmék, kik az új vallásrendszereket alapítják, sok évezreddel előzik meg az emberiséget.

Mindezen vallási formákban mit látunk? semmi egyebet, mint az emberi egyed végtelen gyengeségét. Ha bajba kerül, mindjárt védelemre, támaszra van szüksége, leborul s imádkozik, hogy Isten a betegségből, haláltól, anyagi veszteségtől őt vagy családját segítse ki.

Egyrészt ezért van szükség vallásra és vallási intézményekre, de másrészt főleg azért, hogy a rettentően önző ember örökké érezze azt, hogy van egy hatalom felette, melynek ő alá van rendelve, mely nemcsak segíteni, de büntetni is tud igazságosan, mert különben a gyarló ember gonoszsága felülkerekedik.

Ezt eléggé tapasztalhatjuk mindama ú. n. istentagadóknál, kik forradalmak idején lábbal tapodják az emberi jogokat és pusztítják az emberiséget.

Ez az, amiért védelmezni kell a vallási intézményt, bár annak sok káros kinövése van, amennyiben maguk a vallás hirdetői azt gyak-

ran önzőleg a maguk érdekében használták ki, tudatlanságban tartván a népet és üldözvén a felvilágosítás terjesztőit, sok jeles természettudós és józan gondolkodó az ő üldözésüknek lett vértanúja.

A mai vallás — bár anyagi is — mégis kijelentjük, nagy áldás az emberiségre, ha szigorúan a krisztusi erkölcsöt követi, teljesen megtagadja a gyűlöletet és megszívleli a tudást.

Az ember összes tudásvágyát elégítse ki a természettudomány, életének megnyugvást, erkölcsének irányt szabjon a vallás.

Csakis ez a helyes, ily módon baráti kezet nyújthatnak egymásnak tudomány és vallás, mindegyiknek ki van jelölve hatásköre, egyik sem lépheti azt át, és így nyugodtan s biztosan munkálhatják az emberi boldogságot és fejlődést.

Most pedig áttérünk a vallás jövő formájára, a *szellemi vallásra*, mely már ma is az erősen fejlett egyéniségeknek evangéliuma, — hiszen Jézus Krisztus volt az első hirdetője, de az emberiség nagy tömegében a nagy reformátorok működése dacára még ma sem tudott gyökeret verni, — még ma is a pogány gyűlölet, a pogány anyagi sokisten-imádás dívik.

A szellemi vallás vagy a szeretet vallása fő és jellemző vonása, hogy az anyagiasságtól teljesen ment. Csirái már a korábbi, a jelenleg dívó intézményes vallásokban is bennfoglaltatnak, de csupán melleleg. A keresztyének pl. nem követik Krisztus tanítását. Ki azt monda: »az én atyám nem e világból (anyagi világ) való«.

A szellemi vallás az egyénnek oly nagy fejlődési fokát tételezi fel, midőn az már véde-

lemre nem szorul, saját lábán meg tud állani, evvel együttjárólag erkölcsi életének biztos alapja van és végül kellő természettudományi ismeretekkel rendelkezik.

Az ember ezen a műveltségi fokon a személyiséget teljesen leveszi a világról, melyet korábban kivetített, az anyagi világról teljesen áttér a szellemi világra, személyiséggel ruházza fel az ő szellemi világában azon emberi tulajdonságot, mely az ő léte és boldogulása szempontjából a legfontosabb. így alakul ki a szeretet vallása, mint a vallási intézmény leg-tökéletesebb formája.

Ez persze a jövő zenéje, midőn a faji nagy ellentétek megszűnnek, mert a szeretet istene nem ismer külön fajokat, külön népeket, külön társadalmakat, csupán embereket.

A szeretet vallása *nem* intézményes vallás, nincsenek szertartásai, a szeretet vallása láthatatlan egyházban otthonos, mindenki az egyházát szívében hordja és úgy áldoz Istenének, ha minél több szeretetet gyakorol, ha minél több jót tesz embertársaival és senkit nem gyűlöl.

Mint ilyen már most is bárki, bármely intézményes egyház tagja is, tagja lehet a szeretet vallása láthatatlan egyházának.

A véderő.

A létért való harc feltételezi azt, hogy minden szervezet, akár növény, akár állat el legyen látva oly szervekkel, melyekkel önmagát védelmezi.

Ily védelmi szervekkel kell hogy egy nemzet is fel legyen szerelve, ily védelmi

szervek a külső ellenség ellen a hadsereg, a belső ellenség ellen a csendőrség és a rendőrség.

Minden nemzetnek háza, földterülete ki van téve más népek támadásának, ennek védelmére szolgál hadserege.

Minden nemzet ki van téve belső ellenségek támadásának is, akik a magánvagyonot, az állami vagyonot és intézményeket, a társadalom rendjét és biztonságát, az állami szervezet munkásságát megtámadják, ezen belső ellenségek elleni védelemre szolgál a csendőrség és a rendőrség.

Feltétlenül szükséges, hogy ezen védelmi erők a legteljesebben szervezve legyenek, kell hogy összeforrjanak a nemzet érdekével és *szellemével*, kell hogy bennük, mint az állami élet védőszerveiben teljesen kifejlődve legyen az alárendeltség, a kötelességteljesítés és a hazaszeretet érzéke.

Csak az a jó katona, az a jó rendőr, ki feltétlen aláveti magát a fellebbvalója parancsának és aki egynek érzi magát a *nemzet* érdekével, a társadalom rendjével és biztonságával.

Jó hadsereg csak nemzeti hadsereg lehet, melynek minden egyes tagi a, ^a legutolsó közlegénytől a legfőbb hadvezérig, magát egynek érzi a röggel, melynek védelmét reá bízták.

A rendőr és csendőr azonosítsa magát teljesen a közrenddel s a jogbiztosítással.

Mindkét védelmi szervezet legyen mentes mindenféle társadalmi befolyástól, társadalmi tantól és érintkezéstől; érezzék magukat különálló kasztnak, melyet az állami egész alkotott és fenntart a saját védelmére.

Viszont kell hogy a társadalom a legnagyobb szeretettel és tisztelettel vegye őket körül, mint saját oltalmazóit; ne ellenségei, de jóbarátot lásson bennök, kik élete, kik biztonsága felett örködnek, a társadalom kell hogy gyakran nehéz és önfeláldozó munkájukat a legnagyobb mértékben támogassa és megkönnyítse.

Legyen kitüntetés bárkire nézve, ha a véderő tagja lehet.

A világfájdalom.

Az ember a fájdalomra és a szenvedésre született. Ha vannak is derűs perceink, óráink, mégis minduntalan visszatér lelkünk a bánat és a szomorúság mélységes tengerébe.

Lelkünk folyton fáj, mintha nyílt seb tátongana rajta, mely állandóan vérzik.

Nem vagyunk megelégedve életünkkel, nem a világgal, nem embertársainkkal, nem önmagunkkal.

Az elégedetlenség fullánkja mardossa örökké lelkünket, mert sokat vétkezünk önmagunk s a világ ellen.

Sohasem tetszik, a mink van, mindig a másé tetszik, sohse vagyunk megelégedve helyzetünkkel.

Lelkünket mérhetetlen fájdalom sújtja, sírunk az őszi széllel, a fa hervadásával, könnyekre fakaszt a tél temetője.

Minduntalan érezzük, hogy tévedtünk, hogy balul viselkedtünk, hogy hibáztunk.

Fáj, hogy nem tudjuk megvalósítani, amit akarunk. Fáj, hogy gyengék, tehetetlenek vagyunk.

Fáj, hogy nem tudjuk elérni kitűzött célunkat.

Fáj, hogy fut előlünk a boldogság. Lelkünk végtelen szomorú, csak azt találjuk szépek a természetben és a művészetben, ami visszhangja nagy fájdalomunknak.

Lehetnek ideig-óráig tartó örömeink, de azok nem teljeseek, csak röpké mámor az, átlátszó fátyol, melyen átsötétlik mélységes bánatunk.

És ez a bánat, ez a mérhetetlen fájdalom nőitön nő, amint a mi öszünk, a mi telünk közeledik.

Száz maró lelkifurdalás rohan meg, végig gördül előttünk egész életünk ezernyi botlásával, balsikerével s bűnével, megmásíthatatlanul.

Mint egy nagy romhalmaz hever előttünk életünk, mely romhalmazt felépíteni már nem tudjuk.

Ekkor látjuk mily gyöngé az ember, s mily hiú az élet. De ezen mérhetetlen gyászban, lelkünk ezen sötét éjszakájában mégis ragyog felénk egy csillag, amely megóv minket a kétségbeeséstől, az őrjöngéstől, ez a szeretet vezérlő csillaga, amely azt mondja: tagadd meg önmagadat és éljél az emberiség javára.

Azt a nagy bánatot, amit gyengeségünk és tökéletlenségünkől kifolyólag belénk oltott a természet, és amely korunk előhaladtával mind mélységesebb lett, csakis a szeretet munkájával enyhíthetjük.

Tehát imádjuk a szeretet istenét s gyakoroljunk minél több jót.

A zene.

Az ember és a világ összhangjának megteremtése a művészet, ezen összhangot legjobban a zene juttatja kifejezésre.

Mindaz, amit érezünk, a legmaróbb fájdalomtól a legújongóbb örömig legteljesebben a zenében és a zene által nyilvánul meg.

Az élet apró tűszúrásai, a lét nagy keserve, a balsiker, a tehetetlenség, a mellőzés, a nem-érvényesülés, a testi és lelki fogyatkozások okozta szenvedés, úgy a céltudatos munka és a teremtő alkotás, boldogság, a hatalom és siker okozta mámor, mind-mind a zenében jutnak kifejezésre.

Minél jobban s hívebben fejezi ki a zene ezen érzelmeinket, annál tökéletesebb az.

Miután életünkben a szenvedés a túlnyomó, a bánatos zene fog legjobban hatni reánk, ami a fájdalmat fejezi ki igazán teljes erővel, az tetszik nekünk, az a szép zene.

A nagy zeneszerzők munkáinak gerince egy mély bánatos Andante vagy Adagio, de nem hiányzik mellette a Scherzo sem, mely örömet, pajkosságot fejez ki.

A művész az érzelmei kifejezésében a természetet utánozza, attól lesi el a hangnemeket, a bogár zümmögését, a madár mesteri dalát, a szél sírását, a vihar tombolását utánozza. Az mellékes, hogy mily formában, mily eszközökhöz folyamodik a zeneszerző, a fő az, hogy híven kifejezésre juttassa a mérhetetlen fájdalmát vagy pajzán életkedvét, aki ezt mennél általánosabban meg tudja teremteni, az a klasszikus zeneköltő.

Életünk nagy gyönyörúsége a zene.

szervek a külső ellenség ellen a hadsereg, a belső ellenség ellen a csendőrség és a rendőrség.

Minden nemzetnek háza, földterülete ki van téve más népek támadásának, ennek védelmére szolgál hadserege.

Minden nemzet ki van téve belső ellenségek támadásának is, akik a magánvagyonot, az állami vagyonot és intézményeket, a társadalom rendjét és biztonságát, az állami szervezet munkásságát megtámadják, ezen belső ellenségek elleni védelemre szolgál a csendőrség és a rendőrség.

Feltétlenül szükséges, hogy ezen védelmi erők a legteljesebben szervezve legyenek, kell hogy összeforrjanak a nemzet érdekével és szellemével, kell hogy bennük, mint az állami élet védőszerveiben teljesen kifejlődve legyen az alárendeltség, a kötelességteljesítés és a hazaszeretet érzéke.

Csak az a jó katona, az a jó rendőr, ki feltétlen aláveti magát a fellebbvalója parancsának és aki egynek érzi magát a nemzet érdekével, a társadalom rendjével és biztonságával.

Jó hadsereg csak nemzeti hadsereg lehet, melynek minden egyes tagja, a legutolsó közlegénytől a legfőbb hadvezérig, magát egynek érzi a röggel, melynek védelmét reá bízták.

A rendőr és csendőr azonosítsa magát teljesen a közrenddel s a jogbiztosítással.

Mindkét védelmi szervezet legyen mentes mindenféle társadalmi befolyástól, társadalmi tantól és érintkezéstől; érezzék magukat különálló kasztnak, melyet az állami egész alkotott és fenntart a saját védelmére.

Viszont kell hogy a társadalom a legnagyobb szeretettel és tisztelettel vegye őket körül, mint saját oltalmazóit; ne ellenségei, de jóbarátot lásson bennök, kik élete, kik biztonsága felett örködnek, a társadalom kell hogy gyakran nehéz és önfeláldozó munkájukat a legnagyobb mértékben támogassa és megkönnyítse.

Legyen kitüntetés bárkire nézve, ha a véderő tagja lehet.

A világfájdalom.

Az ember a fájdalomra és a szenvedésre született. Ha vannak is derűs perceink, óráink, mégis minduntalan visszatér lelkünk a bánat és a szomorúság mélységes tengerébe.

Lelkünk folyton fáj, mintha nyílt seb tátongana rajta, mely állandóan vérzik.

Nem vagyunk megelégedve életünkkel, nem a világgal, nem embertársainkkal, nem önmagunkkal.

Az elégedetlenség fullánkja mardossa örökké lelkünket, mert sokat vétkezünk önmagunk s a világ ellen.

Sohasem tetszik, a mink van, mindig a másé tetszik, sohse vagyunk megelégedve helyzetünkkel.

Lelkünket mérhetetlen fájdalom sújtja, sírunk az őszi széllel, a fa hervadásával, könnyekre fakaszt a tél temetője.

Minduntalan érezzük, hogy tévedtünk, hogy balul viselkedtünk, hogy hibáztunk.

Fáj, hogy nem tudjuk megvalósítani, amit akarunk. Fáj, hogy gyengék, tehetetlenek vagyunk.

Fáj, hogy nem tudjuk elérni kitűzött célunkat.

Fáj, hogy fut előlünk a boldogság. Lelkünk végtelen szomorú, csak azt találjuk szépek a természetben és a művészetben, ami visszhangja nagy fájdalmunknak.

Lehetnek ideig-óraig tartó örömeink, de azok nem teljeseek, csak röpké mámor az, átlátszó fátyol, melyen átsötétlik mélységes bánatunk.

És ez a bánat, ez a mérhetetlen fájdalom nőttön nő, amint a mi őszünk, a mi telünk közeledik.

Száz maró lelkifurdalás rohan meg, végig gördül előttünk egész életünk ezernyi botlásával, balsikerével s bűnével, megmásíthatatlanul.

Mint egy nagy romhalmaz hever előttünk életünk, mely romhalmazt felépíteni már nem tudjuk.

Ekkor látjuk mily gyöngé az ember, s mily hiú az élet. De ezen mérhetetlen gyászban, lelkünk ezen sötét éjszakájában mégis ragyog felénk egy csillag, amely megóv minket a kétségbeeséstől, az őrjöngéstől, ez a szeretet vezérlő csillaga, amely azt mondja: tagadd meg önmagadat és éljél az emberiség javára.

Azt a nagy bánatot, amit gyengeségünk és tökéletlenségünkől kifolyólag belénk oltott a természet, és amely korunk előhaladtával mind mélységesebb lett, csakis a szeretet munkájával enyhíthetjük.

Tehát imádjuk a szeretet istenét s gyakoroljunk minél több jót.

A zene.

Az ember és a világ összhangjának megteremtése a művészet, ezen összhangot legjobban a zene juttatja kifejezésre.

Mindaz, amit érezünk, a legmaróbb fájdalomtól a legujongóbb örömig legteljesebben a zenében és a zene által nyilvánul meg.

Az élet apró tűszúrásai, a lét nagy keserve, a balsiker, a tehetetlenség, a mellőzés, a nem-érvényesülés, a testi és lelki fogyatkozások okozta szenvedés, úgy a céltudatos munka és a teremtő alkotás, boldogság, a hatalom és siker okozta mámor, mind-mind a zenében jutnak kifejezésre.

Minél jobban s hívebben fejezi ki a zene ezen érzelmeinket, annál tökéletesebb az.

Miután életünkben a szenvedés a túlnyomó, a bánatos zene fog legjobban hatni reánk, ami a fájdalmat fejezi ki igazán teljes erővel, az tetszik nekünk, az a szép zene.

A nagy zeneszerzők munkáinak gerince egy mély bánatos Andante vagy Adagio, de nem hiányzik mellette a Scherzo sem, mely örömet, pajkosságot fejez ki.

A művész az érzelmei kifejezésében a természetet utánozza, attól lesi el a hangnemeket, a bogár zümmögését, a madár mesteri dalát, a szél sírását, a vihar tombolását utánozza. Az mellékes, hogy mily formában, mily eszközökhöz folyamodik a zeneszerző, a fő az, hogy híven kifejezésre juttassa a mérhetetlen fájdalmát vagy pajzán életkedvét, aki ezt mennél általánosabban meg tudja teremteni, az a klasszikus zeneköltő.

Életünk nagy gyönyörúsége a zene.